

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

Praha 2010

Miloš Paleček

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

Děti, mládež a násilí v televizi

Vedoucí práce: doc. Ing. Karel Müller, CSc.

Vypracoval: Miloš Paleček

Praha, 2010

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne

.....

podpis

Děkuji doc. Ing. Karlu Müllerovi, CSc. za cenné připomínky a čas věnovaný konzultacím při tvorbě této práce. Dále děkuji vedení dotčených škol za poskytnutí možnosti provedení výzkumného šetření. V neposlední řadě patří můj dík všem dotazovaným informantům.

Obsah

1	ÚVOD.....	1
2	CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	4
2.2	CO JSOU TO MÉDIA	4
2.2.1	Dělení médií	4
2.2.2	Masová média, masová komunikace.....	5
2.3	AGRESE, AGRESIVITA, NÁSILNÉ CHOVÁNÍ.....	5
2.3.1	Agrese	6
2.3.2	Agresivita	6
2.3.3	Násilné chování.....	7
2.4	TYPOLOGIE AGRESE.....	7
2.5	MOŽNÉ PŘEDPOKLADY VZNIKU AGRESE	8
2.5.1	Předpoklad vrozené agrese.....	9
2.5.2	Předpoklad naučené agrese	10
2.5.3	Agrese jako odpověď na frustraci	10
3	NÁSILÍ V TELEVIZI.....	12
3.1	DEFINICE NÁSILÍ.....	12
4	TEORIE Vlivu TELEVIZNÍHO NÁSILÍ NA AGRESI DIVÁKŮ	13
4.1	GERBNEROVA KULTIVAČNÍ TEORIE.....	14
4.2	TEORIE OBSERVAČNÍHO UČENÍ A AGRESE	15
4.3	„NABITÍ“ (PRIMING) AGRESIVNÍCH ASOCIACÍ	18
4.4	AROUSAL ZPŮSOBENÝ MÉDII A AGRESE.....	18
4.5	HABITUALIZACE	19
4.6	TEZE STIMULACE.....	20
4.7	OSPRAVEDLŇOVÁNÍ NÁSILÍ.....	21
4.8	TEZE VŠEOBECNÉHO VZRUŠENÍ.....	21
4.9	TEZE NEÚČINNOSTI.....	22
4.10	KATARZNÍ TEORIE	22

4.11	INHIBIČNÍ TEZE	24
4.12	KOGNITIVNÍ PODPORA.....	24
4.13	SHRNUTÍ	25
5	NÁSILÍ V MÉDIÍCH – STAV SOUČASNÉ DISKUZE V ČR	26
6	NÁSILÍ V MÉDIÍCH – FAKTA.....	28
7	PROBLÉMY SOUVISEJÍCÍ S VÝZKUMEM MEDIÁLNÍ VLIVU.....	31
7.1	VLIV TELEVIZNÍHO NÁSILÍ NA AGRESIVNÍ CHOVÁNÍ: SKUTEČNOST ČI FIKCE?.....	33
7.1.1	Studie věnující se vlivu mediálního násilí na diváky	34
8	OBJEKTIVNÍ A SUBJEKTIVNÍ FAKTORY VSTUPUJÍCÍ DO PROCESU OVLIVŇOVÁNÍ K AGRESIVNÍMU CHOVÁNÍ.....	40
8.1	FAKTORY OBJEKTIVNÍ	40
8.2	FAKTORY SUBJEKTIVNÍ	41
8.3	SHRNUTÍ	42
9	KONTROLA A REGULACE TELEVIZNÍHO NÁSILÍ.....	44
9.1	MEDIÁLNÍ LEGISLATIVA, REGULACE OBSAHU MÉDIÍ	44
9.2	PŘÍKLADY ZÁKONNÉ ÚPRAVY TELEVIZNÍHO NÁSILÍ	45
9.2.1	Rada Evropy.....	45
9.2.2	Spojené státy americké – koncepce odpovědnosti jednotlivce.....	46
9.2.3	Nizozemí – koncepce odpovědnosti vysílatelů založená na klasifikaci programů... ..	47
9.3	TECHNICKÁ ÚROVEŇ REGULACE A PREVENCE TELEVIZNÍHO NÁSILÍ - ČIPOVÝ SYSTÉM ..	48
9.4	ČESKÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA - ZÁKON O ROZHLASOVÉM A TELEVIZNÍM VYSÍLÁNÍ	49
9.4.1	Zkušenost s činností RRTV.....	51
9.5	RODINA JAKO „REGULÁTOR“	52
10	EMPIRICKÁ ČÁST	54
10.1	HLAVNÍ TEZE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	54
10.2	VÝZKUMNÁ STRATEGIE.....	54
10.3	METODA SBĚRU DAT	55
10.3.1	Základní okruhy otázek.....	56
10.4	VÝZKUMNÝ SOUBOR	56

10.5	ETICKÉ OTÁZKY VÝZKUMU	58
10.6	PROSTŘEDÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ, JEHO NAČASOVÁNÍ	58
10.7	POPIS VÝZKUMNÝCH ROZHovorŮ	59
10.8	ZPRACOVÁNÍ DAT	59
10.9	OMEZENÍ VÝZKUMNÉ SONDY	60
11	VLASTNÍ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	61
11.1	DETAILNÍ POPIS PROSTŘEDÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	61
11.1.1	Základní škola ve Žďáru nad Sázavou	61
11.1.2	Základní škola Nové Město na Moravě	62
11.1.3	Základní škola Polnička	62
11.2	PREZENTACE ZÍSKANÝCH DAT	64
11.2.1	Interview č. 1	64
11.2.2	Interview č. 2	73
11.2.3	Interview č. 3	79
11.3	PŘEHLED ZÍSKANÝCH POZNATKŮ – TELEVIZE A POČÍTAČ	86
11.4	SUBJEKTIVNÍ DOJEM Z NÁVŠTĚVY ŠKOL	88
12	SHRnutí POZNATKŮ EMPIRICKÉ ČÁSTI	89
13	ZÁVĚR	92
	POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE	94
	PŘÍLOHY	97

1 Úvod

Téma této práce jsem si zvolil na základě svého dlouhodobého zájmu o danou problematiku a také proto, že jej považuji za aktuální.

Média zaujímají stále významnější pozici v životě každého člověka. Informace a obrazy, které tato média produkují, se na nás doslova valí ze všech stran a již zcela zahltily naši každodenní realitu. Na jednu stranu se tak nepochybně zvýšila úroveň informovanosti a také dostupnosti informací. Na stranu druhou je otázkou, zdali již tato úroveň nepřekročila rozumnou mez a tato „záplava informací“ nepůsobí spíše proti člověku.

Televizní obrazovky nás nepřetržitě „bombardují“ obrovským množstvím reklam, seriálů a filmů, které jsou však mnohdy plné obscénností a násilí. A tyto obrazy jsou dostupné všem, kdykoliv a téměř všude...

Mnoho diskuzí se v současnosti vede okolo tématu násilí prezentovaného v médiích. V poslední době se objevilo mnoho případů, kdy se děti a mladiství inspirovali násilím v televizi a v počítačových hrách a zhlédnuté násilné scény napodobili v realitě... s tragickými následky...

Lidé se potom ptají, kdo za tuto situaci může. Je to snad vina rodičů, špatné výchovy, školy nebo jde „pouze“ o momentální amok několika psychicky vyšinitých jedinců? A nemohou za tuto situaci do značné míry i média sama? V této souvislosti nabývá na důležitosti otázka zodpovědnosti producentů mediálních sdělení a obsahů. Je totiž nesporné, že média svým chováním a vlastními strategiemi různou měrou ovlivňují okolní realitu i své příjemce. Do popředí se tedy dostává otázka vlivu médií na jednotlivce i společnost. Pokud téma ještě upřesníme, pak se jako klíčová jeví zejména otázka možného negativního vlivu médií na své příjemce.

Není těžké přijmout tvrzení, že média a „mediální zlo“, které produkují, útočí na bezbranné příjemce. Pokud ovšem toto tvrzení podrobíme detailnějšímu zkoumání, zjistíme, že je nepřesné, neboť si recipienti vždy (i když v různé míře), mezi nabízenými obsahy vybírají a kriticky je filtrují.

Dále je třeba si uvědomit, že v současné době to již není pouze rodina, rodiče, kteří svým potomkům zprostředkovávají veškeré informace o světě. Podstatným zdrojem zkušenosti jedinců se světem jsou totiž právě média, která se tak stávají nikoli nevýznamným faktorem v procesu socializace jedince. Proto se velká většina výzkumů

v této oblasti zaměřuje právě na skupinu dětí a mládeže, jejichž osobnost ještě není zcela zformována, a proto je násilnými mediálními obsahy potenciálně nejvíce ohrožena.

Zatím zde hovoříme obecně o *médiích*, respektive o násilí, které *média* produkují. Důležitá je však skutečnost, že ne všechna média působí na diváky stejně. Vliv mediálního násilí na diváky lze nejnáze sledovat u médií audiovizuálních – např. u televize, filmu, počítače... Právě tato média totiž divákům nabízí hotový příběh a nevyžadují přílišnou participaci jejich příjemců. Svým negativním vlivem tak mohou zatížit recipienty daleko více než např. rozhlas. Takže pod pojmem mediální násilí je v této práci myšleno násilí v televizi. A toto televizní násilí bude pojímáno ve vztahu ke skupině dětí a mládeže.

Je třeba dále říci, že se vztahem mediálního násilí a jeho možného vlivu na děti a mládež zabývalo velké množství studií a výzkumů. Dosud se však žádnému výzkumníkovi nepodařilo přinést přesvědčivé důkazy o existenci přímé souvislosti mezi násilím zobrazovaným v médiích a jeho vlivem na vzrůstající agresivitu těchto skupin...

Ve výše uvedených souvislostech je tedy tématem této práce problematika násilí v televizi a jeho vztahu k dětem a mládeži. Pokusíme se vytvořit ucelený přehled různých teorií a koncepcí, které se k uvedenému tématu váží. Popíšeme různé teorie vlivu televizního násilí na diváky, přičemž se budeme snažit o kritický přístup k nim a případné nalezení významných podobností v těchto teoriích. Snad se nám také podaří shromáždit a analyzovat faktory, které mohou do vztahu mezi televizním násilím, dětmi a mládeží vstupovat.

Práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou.

Teoretickou část zahájíme definováním některých základních pojmů. Dále se budeme zabývat možnými předpoklady vzniku agrese. V další kapitole se budeme věnovat definici násilí. Následující kapitola se zabývá nejdůležitějšími teoriemi vlivu televizního násilí na diváky. Poté se seznámíme se stavem současné diskuze o násilí v médiích v ČR a pojednáme o obecných problémech, které s výzkumy mediálního vlivu souvisejí. Na dalších stranách se již budeme věnovat konkrétním studiím na téma televizního násilí a jejich kritickému zhodnocení. Následovat bude část, jež bude zaměřena na objektivní a subjektivní faktory, které by mohly zvyšovat pravděpodobnost škodlivého dopadu televizního násilí na děti a mládež. Závěrečná kapitola této práce se zabývá možnostmi prevence a regulace televizního násilí a také jeho zákonnou úpravou v našem státě.

Empirickou část tvoří výzkumná sonda, která je realizována formou výzkumných rozhovorů se žáky sedmých tříd základní školy. Cílem tohoto výzkumného šetření je zjištění úlohy televize ve volném čase dětí, přičemž se budeme snažit odpovědět na několik základních výzkumných otázek, které jsou definovány v příslušném oddílu. Zajímat nás budou také konkrétní preference dětí při sledování televize.

2 Charakteristika základních pojmů

2.2 Co jsou to média

Na tomto místě považuji za nezbytné definovat a rozlišit alespoň základní pojmy vztahující se k médiím.

Domnívám se, že každý člověk, který se zajímá o dění kolem sebe, bude nejspíše souhlasit s tvrzením, že mezi nejfrekventovanější pojmy současné doby patří pojem „média“. Slovo „médiium“ jako obecný pojem je i klíčovým heslem této práce. Je proto nezbytné jej alespoň stručně vymezit.

Výraz „médiium“ „vychází z latiny a znamená prostředek, prostředníka, zprostředkující činitel – tedy to, co něco zprostředkovává, zajišťuje.“ „A právě obory, které se věnují různým projevům mezilidské, sociální komunikace, označují pojmem *médium/média* to, co zprostředkovává někomu nějaké sdělení, tedy médium komunikační.“ (Jirák, Köpplová, 2003:16)

2.2.1 Dělení médií

V literatuře se můžeme setkat s různými způsoby klasifikace médií, nejjednodušší a základní variantou je dělení na média elektronická a klasická. Mezi elektronická média patří televize, rozhlas, video, počítač a internet. Klasická nebo také tištěná média zahrnují noviny, časopisy, knihy, ... V této práci se tedy budeme věnovat elektronickému médiu televize.

Velmi důležité a obecně známé je také McLuhanovo rozlišování mezi „horkými“ a „chladnými“ médii. Touto klasifikací poukazuje McLuhan k různým účinkům, kterými na smysly působí média s vyšší nebo nižší definicí. (McLuhan, 2000)

„Horká“ média

Mezi „horká“ média řadí McLuhan rozhlas, fotografii a film, které jsou „vysokodefiniční“. Dle McLuhana zasahuje horké médium svým působením jediný smysl a tento smysl rozšiřuje vysokou definicí. „Vysoká definice znamená kompletní vyplňování údajů médii bez intenzivní participace obecnstva“. (McLuhan, 2000:226)

„Chladná“ média

„Chladným“ médiem je např. telefon, komiks, televize. Tyto jsou charakterizovány jako „nízkodefiniční“, což dle McLuhana znamená, že vyžadují vysokou participaci ze strany uživatele. Obsahují totiž méně informací, to umožňuje mnohem větší smyslové zapojení uživatele. (McLuhan, 2000)

2.2.2 Masová média, masová komunikace

Ve své knize nám McQuail nabízí hned několik možných definic těchto hesel. Tak lze například masové médium nejobecněji popsat jako veřejný sdělovací prostředek, pro který je charakteristické, že jeho obsahy oslovují velké množství recipientů. Nebo jinak: masová média „jsou organizované postupy a technologie, které umožňují masovou komunikaci.“ „Masová komunikace zahrnuje instituce a postupy, jimiž specializované skupiny využívají technické prostředky (tisk, rozhlas, filmy apod.) pro šíření symbolického obsahu směrem k rozsáhlému, nesourodému a široce rozptýlenému publiku.“ (McQuail, 1999:31)

2.3 Agrese, agresivita, násilné chování

V teoriích vlivu médií na diváky se hojně vyskytují pojmy jako agrese, agresivita, agresivní chování, atd. Domnívám se, že je tedy nutné tyto pojmy alespoň stručně charakterizovat a nastínit jejich základní typologii.

S pojmem agrese se setkáváme v každodenním životě, proto se nám jaksi přirozeně zdá, že mu rozumíme. Čermák (1998) však podotýká, že toto porozumění se vytratí v případě, kdy chceme zkoumat určitou oblast, která s pojmem agrese pracuje. V takovém případě je třeba pojem agrese definovat přesněji a určit jeho charakteristické znaky, odlišit jej od jiných druhů chování. (Čermák, 1998)

V podobném duchu se vyjadřuje i Suchý (2007), který zdůrazňuje terminologickou nejasnost pojmů jako je agrese, agresivita a násilí. Tato nepřesnost pak dle Suchého komplikuje práci českých i zahraničních autorů, kteří uvedené pojmy užívají ve svých teoriích. (Suchý, 2007)

2.3.1 Agrese

Při vymezování pojmu agrese se Suchý odvolává například na psychiatra Cyrila Höschla (2004), který zdůrazňuje skutečnost, že mezi odborníky neexistuje shoda na definici agrese, která by byla všeobecně přijatelná. (Suchý, 2007)

Různí autoři (např. již zmiňovaný Höschl, dále Čermák, Koukolík) se však shodují na základním cíli agrese, kterým je úmysl poškodit cizí organismus. (Suchý, 2007)

Koukolík (2006) definuje agresi jako „jakékoli chování cílené na druhého jedince, které je vedeno s bezprostředním záměrem ublížit.“ (Koukolík, Drtilová, 2006:195) Dle Koukolíka je přitom v této definici podstatné zejména přesvědčení agresora o destruktivních důsledcích jeho chování na oběť, která se naopak musí snažit agresorovu chování vyhnout. Jeho vlastními slovy: „náhodné chování se za agresi nepovažuje, protože není záměrné.“ (Koukolík, Drtilová 2006:195)

Suchý (2007) znovu připomíná Höschla (2004), který zdůrazňuje nutnost odlišovat pojmy násilí a agrese. V běžném životě totiž lidé mezi těmito pojmy většinou nerozlišují. (Suchý, 2007) Podobně se ve své knize vyjadřuje i Čermák (1998), který zmiňuje Kamarýtův (1998) požadavek na odbornou práci, tímto požadavkem je neztotožňování příbuzným pojmů ve vědeckém výzkumu. Při odlišování těchto pojmů (násilí/agrese) tak Kamarýt podle Čermáka důraz „...neklade na fyzické jako znak odlišující násilí od agrese, ale argumentuje tím, že agrese představuje motivační zdroj násilí, kdežto násilí může být jen jedním z projevů agrese v chování.“ (Čermák, 1998:12) Samotnému pojmu násilí se věnuje celá další kapitola.

2.3.2 Agresivita

„Agresivita je pojmána v nejširším slova smyslu (tedy nikoliv jen biologickém) jako dispozice k agresivnímu chování.“ „Člověk, který je nadán vysokou mírou agresivity, je často a velmi snadno v nejrůznějších situacích náchylný jednat agresivně (např. Berkowitz, 1993).“ (Čermák, 1998:13).

2.3.3 Násilné chování

Definici násilného chování nalezneme např. u Koukolíka (2006). Dle něj je násilné chování „...agrese, jejímž cílem je krajní poškození oběti, například její smrt nebo zmrzačení.“ (Koukolík, Drtilová, 2006:195) Koukolík posuzuje také kontext výskytu násilného chování. Již z definice je veškeré násilné chování agresí, avšak v mnohých případech (uvádí příklad agresivního jednání dítěte, které shodí jiné dítě za účelem odebrání jeho tříkolky) není agrese násilným chováním. (Koukolík, Drtilová, 2006)

2.4 Typologie agrese

Již při terminologickém vymezení pojmu agrese jsme narazili na jisté rozpory, proto se nelze divit, že konsensus nepanuje ani v otázce podrobnější typologie agrese. Každý autor používá trochu jinou klasifikaci.

Nejčastěji se však používá rozlišení agrese na agresi emocionální a instrumentální. „Emocionální agrese (nebo také zlostná, hněvivá, afektivní, nebo hostilní) je charakteristická přítomností silné negativní emoce, většinou hněvu a tato agrese není prostředkem, ale cílem sama o sobě.“ (Čermák, 1998:10) Instrumentální agrese se pak od agrese emocionální liší v tom, že jejím primárním cílem není zranění jiné osoby. Tento druh agrese je „pouze“ prostředkem, který k dosažení tohoto cíle slouží, přičemž se při tom řídí podle předem připraveného plánu a určitých strategií. (Čermák, 1998)

Čermák (1998) ve své knize zmiňuje Berkowitz (1993), který pro tyto dva druhy agrese užívá alternativní označení. Mluví tedy o agresi vědomě kontrolované, která se vyznačuje tím, že její původce si je vědom možných důsledků svého agresivního jednání. Pro spontánní výbuch negativních emocí a následných motorických reakcí používá Berkowitz označení agrese impulzivní. Z tohoto pojmenování je tedy zřejmé, že Berkowitzovi jde o ještě důraznější odlišení kognitivní a afektivní složky agrese. (Čermák, 1998)

Suchý (2007) ve své knize používá Frommovo (1997) rozdělení agrese na agresi na benigní a maligní. (Suchý, 2007) „Benigní agrese v sobě zahrnuje pseudoagresi (kam patří neúmyslná agrese, hravá agrese a agrese jako sebeprosazení) a obrannou agresi (např. konformní či instrumentální agrese).“ „Maligní agrese se potom opírá o rozvoj destruktivních charakterů sadismu a nekrofilie na základě vášní, přičemž tyto pojmy nejsou

užívány ve svém tradičním terminologickém smyslu, ale jako charakterový rys, který Fromm vymezil hlavně na základě pozorování při psychoanalýze.“ (Suchý, 2007:31)

Z praktického hlediska je ovšem důležité rozlišení agrese přímé a nepřímé a agrese verbální a fyzické. O tomto rozlišení mluví např. Čermák (1998). Přímou fyzickou agresi si nejspíše představí každý z nás, jde o fyzické napadení druhého člověka. Přímá verbální agrese útočí na druhého nadávkami, zesměšňováním atd. Existuje ovšem i agrese nepřímá, kterou člověk využívá v situacích, které znemožňují použití agrese přímé. Tato nepřímá agrese se může projevit jak fyzicky, kdy jde například o ničení majetku, který patří objektu agrese, tak i verbálně. (Čermák, 1998) „Nepřímou verbální agresi představují například pomluvy, hostilní poznámky a žerty.“ „Do této kategorie patří i tzv. symbolická agrese, která může být vyjádřena v kresbách, básních, u umělců pak v jejich dílech.“ (Čermák, 1998:11)

2.5 Možné předpoklady vzniku agrese

Odborníci, kteří se snaží zachytit předpoklady vzniku agrese, se shodují na skutečnosti, že shromáždit tyto okolnosti je velice obtížné, neboť jejich záměr ztěžuje velké množství faktorů, které do tohoto vztahu vstupují.

Suchý (2007) tedy vypočítává, že musíme brát v potaz biologicko-fyziologické předpoklady, motivy a cíle jedinců, jejich kognitivní struktury a také motorické projevy agrese. Dle autora je třeba přihlídnout také k možným negativním zkušenostem z raného dětství. Důležitou roli zde tedy hraje postoj matky k dítěti, jeho případné odmítání a dále sebeúcta dítěte, kterou může znehodnotit třeba nevhodný postoj učitele. Všechny tyto okolnosti tedy mohou přispívat ke stimulaci rozvoje agresivního chování. (Suchý, 2007)

Osobně se domnívám, že je velmi důležité uvědomit si následující skutečnost, kterou ve své knize Mediální zlo – mýty a realita zdůrazňuje právě Adam Suchý: „člověk se tedy vysoce agresivním nestává v určitém okamžiku a náhle, ale jedná se o postupný proces na základě dispozic, výchovy, vlivů sociálního prostředí, zkušenosti atd.“ (Suchý, 2007:26)

Z tohoto nástínu je již snad jasné, že při výzkumech předpokladů vzniku agrese musíme zohlednit velké množství různých faktorů. Suchý se však domnívá, že i přesto nám zbude ještě obrovská oblast, ve které se nachází mnoho dalších vlivů, které nám prostě zůstanou skryty, a nebudeme je tedy moci kontrolovat. (Suchý, 2007)

Ve své studii se Suchý přiklání k názoru, že agrese je tedy kombinací různých vlivů. Tyto vlivy však podle něj doposud nebyly přesně vymezeny ani nijak hierarchizovány. (Suchý, 2007) I když jakýsi pokus o takové vymezení vidí Suchý např. ve Wendtové (1989) kompilaci tří faktorů agrese:

„1. určité vrozené podněty, 2. frustrující situace, 3. agrese jako naučená reakce na určité situace, resp. vůči určitým osobám.“ (Suchý, 2007:30)

Autor se zmiňuje také o moderní Teorii delikvence. Tato teorie se na základě kombinace různých vlivů pokouší o komplexní popsání determinace delikventního chování. Všímá si oblastí, jako jsou biologické faktory, rodina, variabilita osobnosti, vrstevnické skupiny, subkultury a hnutí, celospolečenský kontext, vliv médií, etnický původ, atd. (Prevence a rehabilitace sociální patologie, ZSF JU České Budějovice, 2008/2009, dostupné z www.zsf.jcu.cz)

V návaznosti na Wendtovu klasifikaci se nyní zaměříme na faktory agrese, o kterých se v tomto vymezení zmiňuje.

2.5.1 Předpoklad vrozené agrese

O skutečnosti, že je agrese vrozená, byli odborníci zpočátku přesvědčeni. Jedním z průkopníků výzkumů v této oblasti je Konrad Lorenz, ten v roce 1950 prohlásil, „že agrese je důsledkem vrozených, genetických faktorů, které vyvolávají nepřátelské reakce proti druhým.“ (Suchý, 2007:26)

Suchý se opírá o práci Ericha Fromma (1997) a vysvětluje tzv. Lorenzův hydraulický model agrese. Tento model v podstatě popisuje agresivní energii, která se postupně hromadí v jedinci. Rozhodující přitom je, aby byla tato hromadící se energie ventilována společensky akceptovaným způsobem, jakým je třeba sport. Tímto dojde ke katarzi agrese a nehrozí již tak její eskalace do podoby přímého agresivního chování vůči druhým lidem. (Suchý, 2007)

Pro nás je podstatné především Frommovo zjištění o roli agrese v životě lidí. Dle Suchého má totiž agrese ve Frommově pojetí „...svou účelnou, adaptivní a pozitivní roli, není tedy jen čistým zlem.“ (Suchý, 2007:27) Tento model lze považovat za základ katarzních teorií mediální agrese, kterými se budeme zabývat dále.

Objevily se také pokusy, v nichž se badatelé snažili doložit spojitost mezi agresivním chováním a genetickými předpoklady k agresii. Ukázalo se však, že pouze biologický

rámec je pro objasnění tohoto vztahu příliš úzký. Vliv určité chromozomové abnormality na agresivní chování se výzkumníkům nepodařilo potvrdit. (Suchý, 2007)

Biologickými předpoklady vzniku agrese se ve své knize zabývá i Čermák (1998). Poměrně obsírně rozebírá nálezy týkající se dědičnosti, vlivu hormonů a chromozomálních poruch. Dle něj všechny tyto nálezy dokládají biologickou podmíněnost agresivního chování a mohou tak pomoci porozumět „...především extrémním případům, v nichž dochází ke koincidenci patologické biologické dispozice s posilujícími psychickými a sociálními faktory.“ (Čermák, 1998:15)

2.5.2 Předpoklad naučené agrese

Dle tohoto předpokladu je kognice jednou z hlavních komponent agresivního jednání. Dle Čermáka (1998) prostě agresor musí disponovat prostředky a určitými scénáři, pomocí nichž lze dosáhnout výsledku, jímž je agresivní chování. Autor však zdůrazňuje, že kognice není jedinou složkou agrese, musíme vzít v úvahu i komponenty sociální, motivační, emoční. (Čermák, 1998)

Nejnámějším zastáncem teze o naučené agresi je Albert Bandura, který viděl příčinu agresivního chování ve skutečnosti, že je toto pro člověka výhodné. (Suchý, 2007) „Teorie sociálního učení přitom vychází z behavioristického výzkumu učení u zvířat, přičemž zdůrazňuje význam kognitivních procesů, zástupného učení a roli modelů.“ Suchý považuje za důležité „...především zjištění, že agrese je citlivá vůči posilování.“ (Suchý, 2007:26-27)

2.5.3 Agrese jako odpověď na frustraci

Jako příčina agrese bývá nejčastěji označována právě frustrace, tedy nějaká překážka, která nám znemožňuje dosáhnout určitého cíle. V roce 1939 byl popsán jeden z prvních pokusů o experimentální ověření vztahu mezi frustrací a agresí. (Dollard, Doob, Miller, Mowrer, Sears). Od této doby je frustrační hypotéza agrese považována za nejvlivnější teorii, která se agresí zabývá. (Čermák, 1998)

Hypotézu frustrace-agrese rozpracoval Dollard (1939), podstatu této teze shrnuje např. Suchý (2007). Tato hypotéza tvrdí, že „...frustrace vždy vede k agresivnímu jednání.“ (Suchý, 2007:28) Dollard tímto popisuje vlastně velmi jednoduchý model stimulu, po

kterém následuje reakce. Je tedy patrné, že jeho hypotéza je velmi zjednodušující, přehlíží například rozdílné způsoby reakce lidí na frustraci. Dallard také nepracuje s dalšími vnějšími okolnostmi, jakými může být např. stres. (Suchý, 2007)

Dle tohoto modelu bychom mohli agresi spojovat i s deprivací, která je vlastně vleklou frustrací. Avšak dle Suchého každá deprivace nevede k agresivnímu chování, i když ji považuje za jednu z typických reakcí. (Suchý, 2007) Suchý zmiňuje psychologa Nakonečného (1970), který shrnuje další možné reakce na frustraci či deprivaci. „Těmi mohou být kompenzace, regrese, racionalizace, bagatelizace, fantazie, identifikace či úniková reakce.“ (Suchý, 2007:28)

Uvedli jsme tedy tři předpoklady vzniku agrese, které odpovídají Wendtově klasifikaci. Musíme si ovšem uvědomit, že přijetí každé takové klasifikace je vždy velmi omezující a dochází tím ke značnému zjednodušení reality, které může vést až k ignorování některých dalších oblastí či hypotéz. Této skutečnosti si je vědom i Suchý, který ale zároveň zdůrazňuje, že bez podobných konceptů se prostě neobejdeme. (Suchý, 2007)

Myslím si, že tato kapitola, která spadá spíše do oblasti psychologické, dobře ilustruje složitost našeho problému. Mělo by být zřejmé, že by vyřčení jednoznačného soudu o přímém vlivu televizního násilí na reálnou agresi bylo velice zjednodušující a nesprávné. Agrese a agresivita jsou zkrátka pojmy, které se týkají osobnosti člověka. A o tom, že je tato osobnost velmi složitá a její chování je ovlivňováno různými motivy, pudy, zájmy, biologickými danostmi, atd. nelze pochybovat.

Právě Wendtovo rozdělení zcela zjevně odráží kombinaci různých vlivů působících na agresi člověka. Především však představuje jakousi obecnou typologii původů agrese, ze které pak vycházejí nejrozšířenější teorie vlivu televizního násilí na agresi diváků, kterými se budeme podrobně zabývat ve 4. kapitole.

3 Násilí v televizi

3.1 Definice násilí

Jestliže se chceme zabývat televizním násilím, je nutné definovat, co pojmem násilí vůbec rozumíme.

Světová zdravotnická organizace WHO charakterizuje násilí jako: „záměrné použití nebo hrozba použití fyzické síly proti sobě samému, jiné osobě nebo skupině či společnosti osob, které působí nebo má vysokou pravděpodobnost způsobit zranění, smrt, psychické poškození, strádání nebo újmu.“ (zdroj: www.wikipedia.org)

Tuto definici můžeme považovat za základní, i když se pro konkrétní účely samozřejmě používají její různé modifikace.

Vlastník (2005) připomíná skutečnost, že názory na to, co již lze považovat za násilí a co nikoliv, se pochopitelně liší podle kulturních, společenských a sociálních podmínek určité oblasti a také podle kontextu použití tohoto termínu. (Vlastník, 2005)

Pro účely výzkumu násilí na obrazovce byla obecná definice násilí různě doplňována a konkretizována. Tak vznikla celá řada různých definic násilí umožňujících zkoumat tento jev v prostředí televizního vysílání. (Vlastník, 2005) Velká část těchto definic je inspirována Gerbnerovou definicí násilí, se kterou nás ve své knize seznamuje Vlastník (2005).

George Gerbner tedy „...definoval násilí jako souhrn jednání, která jsou určena ke zranění nebo zabití a výraz jakékoli vážné výhružky zraněním či zabitím vůči lidské bytosti.“ (Vlastník, 2005:46)

Mohli bychom zde uvést ještě další a další definice násilí, kterých existuje opravdu velké množství. Dá se však říci, že v podstatě všechny tyto definice vycházejí ze společného základu – jednoduché myšlenky, že je násilí fyzickým nátlakem, který ve svých důsledcích může vést ke zranění či smrti. Různé definice násilí tedy vycházejí z tohoto jádra a odlišují se pak v tom, že zdůrazňují některé další dílčí aspekty.

4 Teorie vlivu televizního násilí na agresi diváků

S historií diskuze o mediálním vlivu nás stručně seznamuje například Suchý (2007). V polovině 19. století se objevují nová média a s nimi také první diskuze o jejich negativním vlivu. Ústředním tématem se ovšem mediální vliv stává v období světových válek. V souvislosti s vlivem médií charakterizuje první světovou válku přesvědčení o neomezené moci médií, které bylo nazváno jako teorie magické stěly. (Suchý, 2007) Tato teorie předpokládala, „...že mediální obsahy jsou přijímány jednotným způsobem všemi příjemci a podnět spustí okamžité a přímé reakce (model *stimul-reakce*).“ (Suchý, 2007:40)

Další fázi potom charakterizuje atitudinální model, který kladl důraz na osobu příjemce mediálního obsahu. Byla tak zdůrazněna skutečnost, že se účinek média mění v souvislosti s výchovou dítěte. Tato schémata jsou samozřejmě zjednodušená, avšak jejich teze byly potvrzeny na experimentální skupině dětí. Výzkum na širší skupině ovšem stejné výsledky nepřinesl. (Suchý, 2007) Tato skutečnost se tak stala základem současné kritiky, která „...tvrdí, že výsledky výzkumů účinků médií nejsou signifikantní, protože se jedná o experimenty laboratorní a není tak možno zajistit reprezentativní vzorek pro experimentální skupinu.“ (Suchý, 2007:40)

Domnívám se, že snad ani nelze pochybovat o obrovské moci médií, co se týče ovlivňování myšlení, cítění i jednání lidí. Pokud tedy připustíme, že televize může tímto způsobem ovlivňovat člověka, pak nás asi neudiví, že se většina lidí domnívá, že agresivní chování může být vyvoláno sledováním pořadů, v nichž je otevřeně zobrazováno násilí. Problematika vlivu televizního násilí na diváky (zejména děti a mládež) je tedy velmi frekventovaným námětem různých výzkumů. Tyto výzkumy se snaží nalézt odpověď na otázku, jestli násilí a agrese v televizi vedou k růstu reálného násilí u diváka.

Čermák (1998) připomíná, že se na tuto otázku se snaží odpovědět mnoho výzkumníků, z jejichž bádání vzešlo velké množství různých teorií vlivu televizního násilí na diváky. Zároveň však konstatuje, že neexistuje žádná zastřešující teorie účinků televizního násilí, která by na tuto otázku přinesla jednoznačnou odpověď. Tato problematika je totiž velmi komplexní, a jak již bylo řečeno, do vztahu mezi mediálními obsahy a divákem vstupuje velké množství proměnných. Různí výzkumníci se většinou shodují na skutečnosti, že vlastně nelze popsat vliv televizního násilí na diváky jako celek,

jelikož každý divák – člověk je odlišný, proto mohou lidé reagovat na stejné mediální obsahy velmi různě. (Čermák, 1998)

V následující části představím několik teorií, které se soustředí zejména na vliv televizního násilí na změnu hodnot, postojů či chování jejich recipientů.

4.1 Gerbnerova kultivační teorie

Gerbnerova kultivační teorie se řadí mezi teorie dlouhodobých účinků vlivu televize na diváky, přičemž je považována za jednu z nejvíce prozkoumaných teorií v této oblasti. (McQuail, 1999) Dle této teorie „...sledování televize postupně vede k přijetí přesvědčení o povaze sociálního světa, které bude odpovídat stereotypnímu, deformovanému a selektivnímu pohledu na realitu, jak je systematicky předváděna v televizní fikci.“ (Suchý, 2007:40-41)

Kultivace je v tomto modelu chápána jako interaktivní proces, který probíhá mezi sděleními a publikem. Dle této teorie poskytuje televize mnoha lidem vlastně totální prostředí, ve kterém nalézají i pravidla a normy pro jednání v reálném životě. Stručně a výstižně shrnuje tuto teorii Denis McQuail, dle kterého televizní vysílání „...není oknem do světa ani odrazem světa, je samo o sobě světem.“ (McQuail, 1999:397)

Dále například Friedrich Hacker (1988) obecně o masových médiích tvrdí, že násilí je jejich „tajným poselstvím.“ Podle Gerbnera (1976) „...rozšiřuje televize obraz hrubého, bídného a nebezpečného světa.“ (Kunczik, 1995:220)

Zcela opačný názor však zastává Dolf Zillmann (1980) který vidí poselství kriminálních filmů v boji dobra se zlem, přičemž zločinci bývají lapeni a uvězněni. Dobro musí zvítězit, ulice budou bezpečnější. Televize nám tak vlastně říká, že svět je bezpečný. (Kunczik, 1995)

Předpokladem této teorie je, „...že ti, kdo sledují televizi ve větší míře, budou vykazovat větší odklon při vnímání reality od „přirozeného“ obrazu sociálního světa směrem k obrazu „televiznímu“.“ (McQuail, 1999:398) Pro nás je také důležité, že výzkum kultivace byl vždy cílen přímo na otázky týkající se násilí a zločinu. (McQuail, 1999)

Teze kultivační teorie se snažilo potvrdit mnoho výzkumníků, například Hawkins a Pingree (1983) objevili některé náznaky předpokládaných souvislostí, ale „...nepodařilo se jim přinést žádný přesvědčivý důkaz o *směru* vztahu mezi sledováním televize a představami o sociální realitě.“ Říkají, že „televize *může* poučovat o sociální realitě a

souvislost mezi sledováním televize a sociální realitou je možná reciproční: sledování televize způsobuje, že sociální realita je konstruována určitým způsobem, a tato konstrukce sociální reality může zase usměrňovat divácké chování.“ (McQuail, 1999:398)

Kunczik (1995) však pochybuje o platnosti kultivačního účinku v různých kulturních oblastech. Televizní obsah a samotné užívání televize se totiž v různých zemích liší. (Kunczik, 1995)

Dle Suchého nám tedy nezbyvá nic jiného, než konstatovat, že Gerbnerova teorie sice nakonec nebyla popřena, avšak kvůli mnoha pochybnostem a otázkám, které vyvolala, nebyla ani přesvědčivě potvrzena. (Suchý, 2007)

4.2 Teorie observačního učení a agrese

Tato teorie se opírá o předpoklad A. Bandury, který hovoří o tom, že je agresivní chování naučené. Podstatu této teorie shrnuje Suchý (2007): „...televize poskytuje konkrétní podobu agrese, vzor hodný napodobení, který dítě-divák převezme.“ „Imitace pozorovaného nového násilného jednání se potom může u dítěte stát součástí jeho kognitivní výbavy.“ (Suchý, 2007:41-42)

Tento scénář agresivního jednání, který je zakódován v paměti, je připraven k pozdějšímu použití, přičemž dle Bandury nemusí být původní vzor vůbec přítomen. (Čermák, 1998) Tento mechanismus tedy funguje tak, že „dítě, ale i dospělý divák se v situaci podobné té, kterou pozorovali, budou chovat shodně s modelem nebo, což je pravděpodobnější, ve shodě s vlastní představou o tom, jak by se vzor v dané situaci zachoval.“ (Čermák, 1998:91)

Teorii agrese naučené pozorováním se nejvíce zabýval již výše zmíněný Albert Bandura (1977, 1983). Bandura odvodil čtyři procesy, které učení pozorováním zahrnuje. Tyto čtyři procesy uvádí ve své knize i Čermák (1998).

- „Dítě si musí všimnout znaků modelového chování, jeho druhů a důsledků.“
- „Pozorování musí být zakódováno v paměti.“
- „Zmíněné kognice se přeměňují do nových vzorců chování, které se jeví jako nápodoba.“
- „Je-li dítě pobídnuto, má-li motiv, pak se naučené vzorce chování projeví.“ (Čermák, 1998:53-54)

Čermák (1998) zmiňuje faktory, které dle Bandury přispívají k napodobení určitého modelu chování. Snadno napodobován bude tedy vzor, který se jeví jako inteligentní, má sociální vliv či moc, stojí vysoko v různých hierarchiích, atd. (Čermák, 1998)

Bandura se zabývá také účinkem trestu na agresi, který je však podle něj většinou malý. Dokonce přichází s domněnkou, že tomu může být úplně naopak. Dítě, které je prý trestáno rodičem, chápe tento trestající model jako úspěšný, protože vlastně dosáhl svého cíle. Paradoxně může tedy tato skutečnost agresi dítěte posilovat. (Čermák, 1998)

V souvislosti s Bandurou je nutné připomenout jeho nejznámější experiment, kterým je „Bobo Doll Experiment.“ Na následujících řádcích tedy ocituji Bandurův popis experimentu, jak jej ve své knize uvádí Čermák (1998).

Experiment „Bobo“ (Bandura, Ross, Ross, 1961)

„Hračka Bobo připomínala klauna s velkým nosem jako bambule. Ve spodní části byla hračka vyvážena tak, že když se převrátila, opět se postavila do původní polohy. V první studii pozorovaly předškolní děti, jak si s panenkou hraje dospělá žena. Ta napadala panenku velmi neobvyklým agresivním způsobem: seděla na panence a opakovaně ji tloukla do nosu, bila ji do hlavy palicí, kopala ji tak, že se panenka posunovala kolem místnosti. Později se děti mohly věnovat vlastní neřízené hře, avšak ne dlouho. Záhy byly přinuceny hru přerušit a takto frustrovány byly přivedeny do místnosti s touto panenkou. Pozorováním interakce dětí s panenkou se zjistilo, že jejich agresivní chování bylo velmi podobné tomu, jaké předváděla „žena-učitelka.“ (Čermák, 1998:54-55)

Bandura tedy popisuje v podstatě jednoduchý mechanismus, v němž nějaký model předvádí agresivní chování, kterému se pak pozorováním naučí také zkoumané objekty – děti. (Čermák, 1998)

Čermák (1998) uvádí, že proběhly ještě další experimenty, jejichž cílem bylo dokázat, že podobných výsledků lze dosáhnout i pozorováním obdobných scén v televizi. Bandura se snažil podmínky experimentu upravovat. Zjistil, že v případě pozorování modelu, který se chová neagresivně, byla agrese menší. Pokud ale byly zkoumané osoby pobízeny k agresi agresivními výroky, míra jejich agrese se zvyšovala. (Čermák, 1998)

Z experimentů, ve kterých byla použita panenka „Bobo“ tedy vyvodil Bandura (1983) čtyři procesy, jejichž modelováním dochází k podněcování agrese:

1. „Přímá funkce modelování.“

Podstatou tohoto procesu je dle Bandury to, že pozorovatel vidí v určité situaci kauzální vztahy mezi prostředkem a cílem. A pokud si tuto zkušenost zobecní, může nabít přesvědčení, „...že v podobné situaci lze podobnými prostředky dosáhnout podobných cílů.“ (Čermák, 1998:54)

2. „Narušení inhibice.“

Znamená, že nepotrestaná agrese modelu může vést k narušení mechanismů, jež tlumí agresi pozorovatele. (Čermák, 1998)

3. „Růst excitace.“

Sledování agresivního chování modelu vede ke zvýšení emocionálního vzrušení pozorovatele, tím dochází i k posílení efektu nápodoby a následné intenzity agresivního projevu pozorovatele. (Čermák, 1998)

4. „Zaměřenost na neobvyklé prostředky agrese.“

Tento proces je založen na tom, že neobvyklé agresivní akce nebo nástroje zvyšují pozornost pozorovatele, což může přispívat ke zvýšení efektu nápodoby. (Čermák, 1998:54)

I Bandurovy experimenty s „Bobem“ však byly podrobeny kritice. Mnozí autoři, např. Kunczik (1995) pochybují o tom, zda by děti agresivní chování, které viděly v televizi a které napodobily v prostředí laboratoře, realizovaly i v jiných situacích. Námitky se tedy týkají především samotného prostředí výzkumu – laboratoře. Toto prostředí je pro děti neznámé, nejisté, děti v něm tedy napodobovaly chování modelů, i když nevěděly, zda je toto chování přípustné. Kunczik se proto domnívá, že experti prostě tvrdou hru dětí interpretovali jako agresivní chování, i když vlastně není vůbec jisté, že děti chtěly modelu skutečně, záměrně ublížit. (Kunczik, 1995)

Určité nedostatky v experimentu s „Bobem“ spatřuje i Adam Suchý (2007). Suchý (2007) zmiňuje především základní problém výzkumu krátkodobého efektu pozorovaného násilí u dětí. Nemyslí si, že by se děti po několika letech při novém setkání s „Bobem“ chovaly stejně agresivně jako při setkání prvním, kdy napodobovaly agresivní chování herce ve školce. (Suchý, 2007) Podobně se vyjadřuje i Ivo Čermák. Ten přiznává, že těsně po experimentu může skutečně dojít ke krátkodobému zvýšení agrese, avšak tento výkyv se podle něj brzy ustálí. (Čermák, 1998)

Jirák (2005) připomíná, že i Bandurova zjištění byla podrobena kritice a námitkám. Zdůrazňuje však skutečnost, že Bandurovy experimenty lze považovat za jakýsi počátek hledání způsobů, které by mohly vést k minimalizaci negativních dopadů nevhodných televizních obsahů na děti. Už v této době (zhruba poslední čtvrtiny 20. století) je možné spatřit náznaky filtrování a hodnocení pořadů podle míry „vhodnosti“ pro děti. (Jirák, 2005)

Tyto výzkumy podle Jiráka naznačily také důležitou funkci rodiny v mediální výchově dětí. Rodiče by se měli aktivně zajímat o to, co jejich děti sledují, vysvětlovat jim, jak mediální obsahy vznikají a jakým způsobem je mají sledovat a chápat. Vedle médií je tu tedy rodina, která by měla dítěti nabídnout kvalitní zázemí a jistoty. Toto vše by tedy mělo napomoci ke snížení rizika nápodoby televizního násilí dětmi. (Jirák, 2005)

4.3 „Nabití“ (priming) agresivních asociací

Čermák (1998) se při charakterizování této teze opírá o Berkowitz (1984). Ten tvrdí, „...že agresivní obsahy filmů mohou podnítit, nabít jiné významově související obsahy paměti.“ Takže divák, který takto sleduje agresivní film, si bude dále vybavovat další agresivní obsahy, které jsou uloženy v jeho mysli. Podle této teorie tedy vyvolává násilí v televizi „...myšlenky, které jsou navzájem propojeny asociační paměťovou sítí.“ „Pokud jsou aktivovány, „vyzařují“ současně aktivaci do přilehlých paměťových asociačních cest, a tak postupně zapojují i jiné, vzdálenější obsahy.“ (Čermák, 1998:95)

Dle Čermáka jde tedy o to, že díky tomuto propojení může být myšlenka, která ani není podobná obsahům, které divák pozoroval v televizi, vyvolána později. Podstatné je ale především to, že „paměťové obsahy jsou spojeny nejenom s jinými myšlenkami, ale i s emocionálními reakcemi a tendencemi k určitému chování.“ „Sledování televize a filmů s agresivním obsahem může živit komplex asociací obsahující agresivní myšlenky, pobídky k agresivnímu jednání a emoce, jež souvisejí s násilím.“ (Čermák, 1998:95)

4.4 Arousal způsobený médii a agrese

Tato teorie tvrdí, že „pozorování násilí navodí růst autonomní aktivační úrovně (arousalu), a tím podporuje projevení vlastní agrese pozorovatele.“ (Čermák, 1998:96)

Čermák (1998) referuje o experimentu, v němž diváci sledovali agresivní pořad, který u nich způsobil zvýšení hladiny excitace. V důsledku tohoto růstu excitace tak byly rozpoznány tři procesy jakožto příčiny vybavení agresivní reakce:

1. „Arousal navozený pozorováním násilí může jednoduše zvyšovat jakoukoliv úroveň aktivity jedince a posilovat jakoukoliv jeho reakci včetně agrese.“ (Doob, 1973, Kirshenbaum, 1973, Geen, O'Neel, 1969) (Čermák, 1998:97)
2. Druhá teze říká, že pokud je excitace vyvolaná médii obzvláště silná, tak může v pozorovateli vzbudit odpor. (Marshall, Zimbardo, 1979) (Čermák, 1998)
3. „Excitace vyvolaná médii zobrazujícími agresi může být zaměněna za vztek v následující situaci, ve které pozorovatele provokuje jiná osoba.“ „Agresivní chování se pak objeví rychleji, protože je motivuje hněv spojený s vysokou úrovní mediální excitace.“ (Čermák, 1998:97) Tuto situaci popisuje Čermák jako případ excitace nabuzené filmem, jež je však chybně označena jako hněv, který je ve skutečnosti vázán na zcela jinou situaci. (Čermák, 1998)

Tuto skutečnost dokládá experiment, který v roce 1971 provedl D. Zillmann. V tomto pokusu byl mužům promítnut film - agresivní, erotický, nebo neutrální, v němž byla obětí agrese osoba, která je předtím provokovala. Přitom žádné násilné scény neobsahoval pouze erotický film. (Čermák, 1998) Experiment však ukázal, že největší fyziologický arousal navodil právě erotický film. Zillmann tedy „...zjistil, že provokované zkoumané osoby byly agresivnější po zhlédnutí erotického filmu než po zhlédnutí filmu neutrálního nebo agresivního.“ „Uzavírá, že arousal produkovaný snímkem byl nepřesně přisouzen provokaci, a to tak, že arousal způsobený filmem osoby vnímaly jako vztek.“ (Čermák, 1998:97)

4.5 Habitualizace

Podstatou teze habitualizace („znormálnění“) je, „...že podle této teorie vede opakované vystavení vizuálnímu násilí ke „zncitlivění“, násilí je tak po určité době nazíráno jako normální všední chování a dítě se stává tolerantnější i vůči reálné agresi, jíž se stane svědkem.“ (Suchý, 2007:43)

Kunczik (1995) zmiňuje Belsona (1978), který provedl dlouhodobou studii, v níž se snažil získat důkazy podírající tuto tezi. Nezískal však prý žádné přesvědčivé údaje, které by doložily změnu struktury osobnosti diváka, která by vedla ke lhostejnosti k reálnému

násilí. (Kunczik, 1995) Kunczik dále připomíná Griffithse a Shuckforda (1989). Tito autoři napadají tezi habitualizace poukazem na určitou logickou nesrovnalost mechanismu jejího působení. Zkrátka: kdyby lidé časem skutečně znečitlivěli vůči televiznímu násilí, proč by se na něj měli dále dívat a bavit se jím? (Kunczik, 1995)

O prověření nálezů habitualizační teze se pokusil také Psychologický institut univerzity v Mohuči. Analýze bylo podrobena třicet studií pocházejících z let 1983 až 1992. Výzkumníci zjistili, že termín „*opakované sledování násilí v televizi*“ byl používán velice rozdílně. (Kunczik, 1995:223) Toto pochybení při práci se základním heslem tedy vedlo k posunutí předmětu výzkumu, většina shromážděných studií se prostě zabývala jinými formami působení televizního násilí. (Kunczik, 1995)

Kriticky se k tezi habitualizace ve své studii staví i Adam Suchý (2007), který tvrdí, že „tato teze příliš nevyovídá o skutečnosti, jestli v důsledku desentizace může u dítěte dojít ke zjevným změnám v chování ve „prospěch“ agrese“. (Suchý, 2007:43)

Na závěr Kunczik (1995) konstatuje, že sice existuje velké množství studií o násilí v televizi, avšak domnívá se, že habitualizační tezi je třeba ještě podrobit dalšímu empirickému zkoumání. (Kunczik, 1995)

4.6 Teze stimulace

Dle teze stimulace podněcuje sledování násilných obsahů odhodlání recipienta k agresivitě. Jde tedy o naprosto protikladnou tezi k domněnce katarzního snížení agresivního pudu. (Kunczik, 1995)

Před svůdností této zdánlivě jednoduché teze však ve své knize varuje Suchý (2007). Obává se totiž, abychom se jednoznačným přijetím této teze nevrátili zpět k představě neomezené moci médií – k teorii magické střely. Dle Suchého (2007) nelze popřít skutečnost, že „u „průměrně“ citlivých jedinců vyvolá totiž zhlédnutí brutální scény zcela jistě emocionální výkyv, popřípadě další fyziologické reakce...“ (Suchý, 2007:43) Stimul prostě vyvolá reakci, ovšem dle Suchého tato reakce po zhlédnutí scény odezní.

O experimentální ověření teze stimulace se pokusil např. Berkowitz (1970). Kunczik se ve své knize zmiňuje o jeho „wisconsinských studiích“, jež však nárůst agresivity podmíněné médii jednoznačně neprokázaly. (Kunczik, 1995)

4.7 Ospravedlňování násilí

O této tezi referuje ve své knize například Kunczik (1995). Tato teorie „tvrdí, že agresivní jedinci konzumují násilné programy proto, aby mohli své vlastní chování chápat jako normální nebo, aby si mohli vytvořit iluzi, že se chovají jako populární televizní hrdina.“ (Kunczik, 1995:225)

Jednoduše řečeno si jedinec, který spáchá trestný čin, vytvoří určité techniky, kterými si tento čin ospravedlní, čímž se chrání před případnými výčitkami svědomí. (Kunczik, 1995) Dle Kunczika však také „...existuje možnost, že takové ospravedlňování činu (např. znásilnění) předchází a kriminální chování teprve umožní.“ (Kunczik, 1995:226)

Velkou roli při ospravedlňování násilí přičítá Kunczik obzvláště masovým médiím. Především jde o to, že tato média dle něj šíří informaci o jednoduchém příčinném vztahu: „...mediální obsahy způsobují násilné chování.“ (Kunczik, 1995:226) Delikvent se tak může považovat za bezmocného, za jeho chování přece mohou vnější síly, televize... Právě zde vidí Kunczik možné nebezpečí zobrazování násilí v médiích: „ve vědomí potenciálně delikventního nebo násilnického individua, že bude moci odkazem na masová média zodpovědnost za vlastní jednání ex post facto snížit na minimum nebo zcela zrušit.“ (Kunczik, 1995:226)

Na několika konkrétních případech pak Kunczik dokládá, že případy, kdy se pachatelé pokouší obhajovat své násilné činy odkazem na negativní působení televizního násilí na jejich osobu, nejsou nijak ojedinělé.

4.8 Teze všeobecného vzrušení

Autory této teze, kterou ve své práci uvádí Kunczik (1995), jsou Tannenbaum a Zillmann (1975). Dle této teorie způsobují média emocionální vzrušení, které se vyznačuje velkým hnacím potenciálem. Po zhlédnutí násilných mediálních obsahů se dostaví krátkodobé zvýšení agresivity, Tannenbaum a Zillmann (1975) jej ovšem nepovažují za důsledek násilí. Dle nich může takové zvýšení agresivity způsobit i např. pornografický obsah, protože tento obsah je také schopen vyvolat jakési všeobecného vzrušení. (Kunczik, 1995)

Podle této teorie může vést vzrušení vyhlé ze strachu „...k pozdější intenzivnější agresi, zbytek vzrušení vycházejícího z agrese může vést k pozdějšímu intenzivnějšímu

prosociálnímu chování.“ „Rozhodující pro kvalitu příslušného chování je dle této teze situačně adekvátní motivace“. (Kunczik, 1995:226-227)

4.9 Teze neúčinnosti

Tato teze dle Kunczika nepovažuje mediální násilí za příčinu násilí skutečného. Podkladem tohoto tvrzení je fakt, že dosud žádná studie nepřinesla jednoznačné důkazy o vztahu mezi násilím v televizi a vzrůstem reálného násilí jeho konzumentů. Dle zastánců této teze prý autoři různých studií neinterpretují slabé náhodné korelační koeficienty, které se rovnají nule. Opomíjení této skutečnosti dle nich jednoznačně znamená, že mezi mediálním násilím a násilím skutečným není žádný vztah. (Kunczik, 1995)

Také Kunczik (1995) zde zdůrazňuje, že zobrazené násilí má schopnost způsobit pouze krátkodobý emocionální výkyv, který však může vyvolat i jiný obsah. Dále zmiňuje Haaseho (1984,25), který tvrdí, „...že sběh izolovaných, účinek potenciálně zvýhodňujících faktorů, jež hrají roli v experimentech (jako např. podobnost stimulů, ochota k násilí atd.), jsou v praxi méně pravděpodobné...“ (Kunczik, 1995:223)

Dle autora však musíme zdůraznit, že zastánci této teze v žádném případě netvrdí, že by masová média byla neúčinná. Tito autoři si však všímají spíše existence makroúčinků, jakými může být např. anomie či stabilizace systému. Teze o neúčinnosti mediálního násilí se však zaměřuje na rovinu účinků na individua, a zde autoři kromě ojedinělých patologických případů nevidí mezi mediálním násilím a násilím reálným žádnou podstatnou souvislost. (Kunczik, 1995)

Kunczik uvádí, že jedním z posledních zastánců teze o neúčinnosti je světově uznávaný sociální psycholog William McGuire. Ten ve svém článku „Mýtus masového účinku médií“ („The myth of massive media impact“) z roku 1986 tvrdí, „...že účinek násilí v médiích je slabý a že neexistuje ohrožení mediálním násilím s výjimkou jednoho nebezpečí: Že by zákaz předvádění násilí otevřel brány dalším cenzurním opatřením.“ (Kunczik, 1995:224)

4.10 Katarzní teorie

O katarzní teorii nás informuje například Suchý (2007). Dle něj tato teze „...tvrdí, že sledováním násilí ubývá odhodlání dětského diváka projevit vlastní agresivitu...“

„Agresivita je tu vlastně vybíjena fantazijně, čemuž napomáhá dynamické spoluprožívání násilných činů pozorovaných u fiktivních modelů.“ (Suchý, 2007:42)

Čermák (1998) nás ve své knize seznamuje s experimenty, pomocí nichž se Seymour Feshbach snažil ověřit platnost této teorie. Jeho pokusy spočívaly v tom, že muži byli podněcováni k agresii vůči druhým a pak sledovali film, ve kterém se zápasilo o vítězství. Muži, kteří sledovali tento agresivní film, pak byli podle Feshbacha méně agresivní vůči provokatérovi, který je verbálně urážel. Druhá skupina mužů byla také provokována, ale zhlédla neagresivní film, jejich reakce na provokaci byla prudší a agresivnější. (Čermák, 1998) Čermák uvádí i Feshbachovo vysvětlení výsledků výzkumu, tím je dle něj skutečnost, že „...film s agresivními scénami poskytl prostor pro symbolickou, imaginativní ventilaci, odreagování nebo katarzi hostility osob, jež byly před promítáním filmu provokovány.“ (Čermák, 1998:95)

Tak by se mohlo zdát, že v tomto kontextu můžeme uvažovat o pozitivním efektu katarzní teorie. Kunczik (1995) ovšem uvádí, že zastánců přínosu konzumace televizního násilí je ve vědě pouze malá menšina. Jedním z těchto vědců je např. Bruno Bettelheim (1988), který vidí ve sledování násilí v televizi podstatný přínos, jímž je vytvoření si správného postoje k tomuto násilí. Dle Bettelheima není příliš šťastné zavírat před násilím v televizi oči. Velmi důležité je ale především Bettelheimovo doporučení, „...aby se děti s rodiči dívali na televizi společně.“ (Kunczik, 1995:221)

Kunczik (1995) uvádí, že se dokonce uvažovalo o využití očekávaných účinků katarze u potencionálních zločinců. Tato vize spočívala na představě, že lidé, kteří budou sledovat televizi, budou mít méně příležitostí ke vzájemnému styku např. v rodině. Tak by prý mohlo dojít k omezení konfliktů a násilí doma. Messner (1986) a Messner a Blau (1987) se dokonce snažili dát do souvislosti vysokou úroveň sledovanosti televize a nižší počet spáchaných zločinů. Kunczik však uvádí, že podstatné faktory jako specifické zvyky agresorů a jejich obětí nebyly ve výzkumu vůbec kontrolovány. (Kunczik, 1995) K závěrům uvedených výzkumníků je tedy značně skeptický.

Čermák (1998) uvádí ještě některé příklady experimentů, jejichž cílem bylo ověření platnosti katarzní teorie – např. Goranson (1970), Zillmann. Při porovnání nálezů těchto výzkumníků se ovšem objevil nesoulad s výsledky Feshbacha. (Čermák, 1998)

Po konfrontaci s novými poznatky tak musí Feshbach vlastní výsledky přehodnotit. Došel k závěru, „že podmínky, za jakých může ke katarzi dojít, nejsou běžné.“ „Podmínky podporující agresii se vyskytují mnohem častěji. Všechny katarzní teorie lze považovat za vyvrácené.“ (Suchý, 2007:42)

Na závěr ještě jednou připomeňme, že Bruno Bettelheim správně zdůrazňuje, jak je důležité, aby se rodiče s dětmi dívali na televizi společně.

4.11 Inhibiční teze

Dle Suchého (2007) můžeme tuto tezi považovat za jakýsi typ vystupňované katarzní teorie. (Suchý, 2007) O této tezi se zmiňuje také Kunczik (1995). Tato teze nám tedy říká, že v případě, kdy je pozorované násilí obzvláště realistické a jsou také jasně ukázány jeho důsledky, může u pozorovatele dojít ke strachu z takové agrese a tento strach tak sníží jeho odhodlání k projevení vlastního agresivního chování. (Kunczik, 1995)

4.12 Kognitivní podpora

Tato teorie dle Suchého (2007) rozšiřuje Bandurovu teorii učení. (Suchý, 2007) Kunczik k ní uvádí, že: „schopnost uvolnit se činností fantazie je považována za adaptivní mechanismus, který umožňuje kontrolovat a posouvat bezprostřední dopad impulzů.“ (Feshbach a Singer 1971) (Kunczik, 1995:221-222)

Kunczik (1995) teorii kognitivní podpory vykládá tak, že jedinec s nízkou inteligencí má pouze slabě vyvinutou obrazotvornost a fantazii, proto se musí nezbytně spoléhat na nějaké vnější zdroje – například na televizi, ze které čerpá materiál podněcující jeho fantazii. Dle této teorie je tedy fantazie mechanismem kognitivní podpory, která pak umožňuje kontrolu agresivních impulzů. (Kunczik, 1995)

Teorii kognitivní podpory se snažil ověřit např. Feschbach a Singer (1971). Nepodařilo se jim však přinést žádné důkazy o tom, „...že by se mladistvým mužům s omezenými kognitivními schopnostmi a relativně slabě vyvinutou obrazotvorností dostalo konzumem agresivních televizních pořadů kognitivní podpory, jež by se projevila úbytkem zjevné agrese.“ (Kunczik, 1995:222)

V souvislosti s touto teorií hovoří Kunczik o jedincích s nízkou inteligencí, avšak jiní autoři (např. Huston, 1995) jsou dle Suchého (2007) přesvědčeni spíše o tom, že škodlivým vlivem mediálního násilí jsou více ohroženy děti inteligentní a děti z vyšších socioekonomických vrstev. (Suchý, 2007)

4.13 Shrnutí

Toto byl tedy přehled nejznámějších teorií účinků zobrazovaného násilí na diváky. Každá teorie samozřejmě hodnotí vliv médií na diváky odlišně, všem je však společné, že tento dopad hodnotí buď jako pozitivní, nebo jako negativní (vzácnou výjimkou je teze o „neúčinnosti“). Nejvýraznější teorií, která zastává názor negativního vlivu televizního násilí na diváky, je Bandurova teorie observačního učení (nápodoby). Významná je také Gerbnerova kultivační teorie, která se vyznačuje vysokým stupněm propracovanosti. I tyto teorie však vzbudily pochybnosti a jejich závěry se staly předmětem mnohých kritik. Na opačném konci škály stojí katarzní teorie, která se snažila prokázat pozitivní dopad působení televizního násilí na diváky. Po mnohých zkoumáních byl však autor této teorie donucen své závěry přehodnotit.

Myslím, že již z tohoto přehledu teorií je dostatečně zřejmé, jak složitým a komplexním problémem otázka vlivu mediálního násilí na diváky (děti a mládež) je. Každý, kdo je s touto problematikou seznámen, si na ni může udělat vlastní názor. Nelze však jednoznačně konstatovat, že by nějaká teorie byla stoprocentně správná a jiná naopak naprosto neopodstatněná.

5 Násilí v médiích – stav současné diskuze v ČR

O stavu diskuze na téma mediálního násilí v Česku nás ve své knize informuje Adam Suchý (2007). Změny v oblasti médií např. v programové nabídce a především dramatický nárůst dostupnosti médií, zejména pak televize, dává Suchý do souvislosti se změnou společenského režimu po roce 1989. Suchý (2007) mluví o televizi jako o naprosto běžné součásti každé domácnosti, která často představuje velmi významného společníka dětí. S touto skutečností však dle autora kontrastuje úroveň diskuze o problematice mediálního násilí v naší zemi. Jde především o údaje v české odborné literatuře, které jsou dle Suchého (2007) „...do určité míry povrchní, neúplné, bez uvedení zdrojů a podrobnějších rozborů.“ A dále dodává, že „ani populistické dramatizování za pomoci alarmujících čísel nemůže mít potenciál stávající situaci lépe objasnit.“ (Suchý, 2007:16)

Podobně vidí současnou situaci nedostatku odborné literatury v oblasti médií a mediální komunikace, prakticky všichni čeští mediální odborníci.

Suchý v knize Mediální zlo – mýty a realita (2007) zdůrazňuje rozdíl mezi postojem autorit západního světa a autorit českých. Tak se dle něj odborníci na „západě“ shodnou spíše na názoru, že je to právě televize, která vytváří realitu (nikoli naopak). Mnozí čeští odborníci však dle Suchého celý problém bagatelizují, tyto jejich názory pak dále přejímá veřejnost, ačkoliv nejde o názory, které by byly podloženy odborným vzděláním jejich šříitelů. (Suchý, 2007)

Na jedné straně názorového pólu je tak dle Suchého například filozof Václav Bělohradský a jazykovědec Otakar Šoltýs, kteří v zobrazování násilí v médiích a jeho negativním vlivu na děti nevidí žádný problém, dle těchto autorů jde naopak o zbytečné zveličování problematiky. (Suchý, 2007)

Dle mého osobního názoru jsou podobná stanoviska pro společnost velmi nebezpečná, jelikož na skutečnosti, že zobrazování násilí v médiích, v televizi, je vážným problémem, se shodnou téměř všichni významní odborníci na danou oblast. Míra negativního vlivu zobrazovaného násilí na děti je samozřejmě složitou otázkou, avšak prvním krokem ke smysluplnému řešení této otázky musí být nepochybně problematizace daného tématu, kterou podle mě výše uvedení odborníci svými postoji prakticky zavrhuji.

Na druhé straně se však podle Suchého (2007) objevují také názory některých odborníků, kteří zhoubný vliv médií přeceňují, přičemž jej dokládají nepodloženými generalizacemi. Suchý (2007) zmiňuje například Pavla Říčana, který „...plošně útočí na

televizi jako takovou. Jejímu zhoubnému vlivu přitom přičítá téměř neomezený potenciál.“ (Suchý, 2007:17) Někteří autoři se však dle Suchého (2007) snaží dokazovat příznivý vliv jistých pořadů na diváky, přičemž se opírají o skutečnost, že negativní vliv médií nebyl vlastně nikdy potvrzen. (Suchý, 2007)

Suchý (2007) naopak oceňuje přístup Bohuslava Blažka. (Suchý, 2007) Blažek je autorem knihy *Tváří v tvář obrazovce* (1995), ve které podává rodičům srozumitelný návod, jak zacházet s televizním vysíláním ve vztahu k jejich dětem. Suchý oceňuje skutečnost, že Blažek nevidí celou situaci pouze černě či bíle, dle Blažka totiž není možné televizi jednoznačně odmítnout či přijmout. (Suchý, 2007)

S oporou v uvedených údajích tedy můžeme konstatovat, že i odborných studií, které se zabývají vlivem televizního násilí, je u nás bohužel velmi málo. V jedné z dalších kapitol se tedy podrobněji seznámíme se závěry některých provedených zahraničních výzkumů. Tato analýza nás také upozorní na některé problémy, s nimiž se výzkumníci během studií setkávají. Snad se nám podaří nalézt alespoň částečnou odpověď na otázku, jestli televizní násilí a agrese vedou k růstu reálného násilí u diváků. Pokusíme se také vymezit faktory, které mohou případný negativní vliv televizního násilí zesilovat.

6 Násilí v médiích – fakta

Na úvod si dovolím ocitovat několik faktů, které v knize *Vzpouora deprivantů* uvádí Koukolík a Drtilová (2006). Tyto údaje čerpají autoři ze statistik různých organizací a z mnohých studií.

Již v roce 1995 zveřejnila Americká pediatriká společnost oficiální prohlášení, ve kterém se zabývá vztahem mediální násilí a násilného chování dětí a dospívající mládeže. V knize *Vzpouora deprivantů* (2006), se tedy dočteme, že: „Do věku 18 let zhlédne v televizi průměrný jedinec 200 000 násilných činů. Průměrné americké dítě sleduje televizi 21-23 hodin týdně. Bude-li trávit život před televizorem stejným způsobem celoživotně, pak sledováním televize spotřebuje 7-10 let svého života. Počet násilných činů, které se objevují ve vysílání, se v posledních dvou desetiletích příliš nezměnil. V hlavní vysílací době, kdy lidé sledují obrazovku nejvíce, se vysílá 3-5 násilných činů za hodinu. V dětských televizních pořadech se v průběhu nedělního dopoledne vysílá 20-25 násilných činů za hodinu. Televizor vlastní 98% amerických domácností.“ (Koukolík, Drtilová, 2006:218)

Tyto údaje platí pro americkou populaci a byly zveřejněny již před mnoha lety, v tomto ohledu je tedy nutné na ně pohlížet. Avšak při pohledu na podobné statistiky z Česka (viz např. Suchý níže) vidíme, že statistické hodnoty (např. průměrný počet hodin strávený u televize za týden) se příliš neliší od hodnot amerických.

Musil (2003) se ve své knize zmiňuje o průzkumu v katolickém Polsku. Byly zde zkoumány tři celoplošné televizní stanice, přičemž bylo zjištěno, že ve vysílání těchto stanic „každé 4 minuty „...někdo někoho tluče, kope, ponižuje nebo přímo vraždí.“ (Musil, 2003:102) Zajímavé je, že takto definovanou násilnou scénu vidí každé 4 minuty i diváci v USA. Musil nás dále informuje o studii, kterou realizovaly čtyři americké univerzity. Tento výzkum obsáhl 6000 hodin vysílání na 24 televizních stanicích. Musil (2003) shrnuje výsledky studie takto: „tato studie našla mezi roky 1994 a 1997 nárůst pořadů s násilím v prime time z 50 % na 66 %, přičemž u placené TV je tento podíl až 92 % veškerého vysílacího času.“ (Musil, 2003:102)

Myslím, že vzhledem k velkému boomu soukromých televizních stanic v poslední době, by bylo jistě zajímavé aktuální porovnání podílu násilí v pořadech těchto nových stanic s údaji z tohoto univerzitního výzkumu...

Koukolík (2006) nám ve své knize zprostředkovává také zajímavé údaje o výskytu násilí v hudebních videoklipech, které jsou hojně sledovány právě dospívající populací. Výzkumníci sledovali 518 hudebních pořadů vysílaných předními hudebními stanicemi v USA. Zaměřili se na pořady v hlavním vysílacím čase, které analyzovaly po dobu čtyř týdnů. (Koukolík, Drtilová, 2006) Pokud výsledky studie shrneme, tak je podstatné především to, že v 15 % pořadů bylo identifikováno zřetelné násilné chování určitých jedinců k jiným lidem. Dále také to, že v „...v jednom klipu se vyskytovalo průměrně šest násilných činů.“ „Klipy s násilím obsahovaly celkem 462 násilných aktů.“ (Koukolík, Drtilová, 2006:217) Jistě nelze opomenout skutečnost, že v 80 % videoklipového násilí byli jeho původci atraktivní modelové role pachatelů (znaky takového pachatele budou vymezeny v jedné z dalších kapitol). (Koukolík, Drtilová, 2006)

Uvážení, zdali jsou tato čísla skutečně tak alarmující, je samozřejmě na každém z nás. Osobně se však domnívám, že např. právě násilí ve videoklipech je určitým způsobem zákeřné. Dle mého názoru totiž většina rodičů jaksí automaticky předpokládá, že třeba akční filmy budou pravděpodobně obsahovat největší počet násilných scén. Budou však potenciální vysokou kumulaci násilí takto očekávat také v pořadech vysílajících hudební videoklipy?

Se statistickými údaji o televizním násilí v ČR nás seznamuje např. Suchý (2007), který uvádí, že „...dnešní třináctileté dítě vidělo v televizi asi 52 tisíc vražd, znásilnění, ozbrojených loupeží a přepadení, přičemž „průměrné“ dítě stráví nejméně 25 hodin týdně před obrazovkou...“ (Suchý, 2007:13)

Suchý se ve své knize odkazuje na J. Královou (1994), která se mimo jiné zabývá vztahem problémové mládeže a vizuálních médií. Tato autorka provedla průzkum, v němž zkoumala 10 let mladistvé z olomouckého okresu, přičemž 80 % těchto mladistvých z celkového vzorku 2000 respondentů uvedlo jako hlavní náplň volného času sledování televize. Bylo zjištěno, že 90 % chlapců z této skupiny se dopustilo trestního jednání. (Suchý, 2007)

Výsledky nejnovějšího výzkumu v našich podmínkách prezentoval koncem roku 2003 R. Mezulánik na konferenci Člověk a média. S nejdůležitějšími závěry této studie nás seznamuje Suchý (2007): „Denně u nás sleduje televizní vysílání 44 % dětí ve věku od 5 do 14 let bez rozdílu pohlaví. Tyto děti sledují televizi v létě v průměru 2,3 hodiny denně v pracovní dny, ovšem ve volných dnech cca 4 hodiny denně. Ještě více času potom tráví u obrazovek v zimě, a to 3 hodiny v pracovní dny a 4,5 hodiny denně ve dnech volna.“

V průměru je to tedy 3,45 hodiny denně před televizí, přičemž celá čtvrtina dětí má vlastní televizor.“ (Suchý, 2007:63)

Uvedli jsme zde spoustu údajů, ze kterých by bylo možné zcela logicky vyvodit, že takto obrovské množství brutálních scén nemůže u příjemců zůstat bez následků. V dalších kapitolách se však přesvědčíme, že situace není tak jednoduchá, jak by se mohlo zdát...

7 Problémy související s výzkumem mediální vlivu

Již výše bylo řečeno, že ani v odborných kruzích nepanuje jednoznačný konsenzus v otázce přímé kauzality mezi násilím zobrazovaným v televizi a vzrůstající agresivitou dětí, která se projevuje v jejich skutečném jednání. Proto se otázka po vztahu násilí fiktivního a reálného neustále opakuje, největší množství debat se stále odehrává okolo tohoto tématu.

Dle Suchého (2007) se v debatě o možných účincích médií na děti odráží některé obtíže a problémy, na které výzkumy mediální vlivu narážejí. Dnes sice máme k dispozici spoustu teorií a vědeckých paradigmat, avšak přesto zůstává vztah mezi televizí a jejími recipienty nadále velmi složitý. Příčinu této skutečnosti spatřuje Suchý (2007) především v obrovském množství různých intervenujících proměnných, které pomocí výzkumů nelze spolehlivě kontrolovat. Již jsme také řekli, že na každého diváka působí televizní násilí odlišně. Výzkum mediálního vlivu se dále potýká se změnami v mediálním odvětví, rychle se mění programová skladba a neustále se objevují nové technologie, interaktivní média a pořady. (Suchý, 2007)

V této souvislosti hovoří dále Suchý (2007) o úskalí longitudinálních studií. Tyto dlouhotrvající studie již během svého provádění zastarávají a nejsou tak schopny odpovídajícím způsobem reagovat na nové trendy, které se neustále objevují. A podle Suchého nemůžeme zapomenout ani na osoby diváků, jejichž vkus se neustále proměňuje. (Suchý, 2007) V této souvislosti se také Suchý pozastavuje nad vypovídající hodnotou analýz mediovaných obsahů, přičemž se odkazuje na Graeme Burtona. Tato analýza dle autora sice může být vhodnou pomůckou, doplňkem dalšího šetření, může nám tedy přinést určité informace o mechanismu účinků vysílání na diváky, samotnou analýzu mediovaných obsahů však nelze považovat za ukazatel vlivu televizních obsahů na diváky. (Suchý, 2007)

Suchý referuje také o stavu bádání v této oblasti v našich poměrech. (Suchý, 2007) Hlavní nedostatek vidí především v omezeném množství českých odborných studií. Skeptický je také k možnosti přejímání zahraničních výzkumů a jejich aplikování na domácí podmínky. Obecným problémem výzkumů mediálního vlivu je podle něj jejich zaměření pouze na krátkodobý účinek. Tato skutečnost podle Suchého „... může vést ke

zpochybnění předpokladu, že dítě sledující pravidelně násilné televizní pořady bude s větší pravděpodobností jednat agresivně v pozdějším věku.“ (Suchý, 2007:23)

Dle mého názoru komplikuje situaci výzkumu v této oblasti také fakt, že zde dochází k míšení stanovisek odborníků (více či méně podložených) a názorů veřejnosti. Nejspíše to souvisí s tím, že je toto téma stále velmi aktuální a každý tak cítí (oprávněnou) potřebu se k němu vyjádřit. Na první pohled je totiž velmi jednoduché odbýt celou problematiku například následující větou: „Podíl násilných scén a dalších nevhodných obsahů v televizi je značný a udržuje se na konstantní úrovni (s jistou opatrností možná můžeme říci, že stále stoupá), vzrůstá i agresivita chování dětí v reálném životě, takže to spolu „nějak“ musí souviset.“ Výše jsme se již ovšem přesvědčili, že situace není tak jasná, jak by se možná mohlo zdát...

Samostatnou kapitolu by mohlo zaplnit popsání „zájmů“ badatelů, kteří se vlivem televize na agresivní chování zabývají. O této skutečnosti nás ve své knize informuje např. Ivo Čermák (1998). Tak prý někteří badatelé citují pouze studie, které jejich domněnky potvrzují. (Čermák, 1998) Můžeme se domnívat, že v některých případech by mohlo být zájmem badatele, aby výstupem z výzkumu jaksi „vyhověl“ svému zadavateli. Dle Čermáka je diskuze o vlivu televize na násilí celospolečenská, proto se v ní odrážejí také politické souvislosti. „Vědci, kteří se neztotožňují se stanoviskem vládních komisí, jsou obviňováni z předpojatosti.“ (Čermák, 1998:104) Dále se Čermák odvolává na Murdocka (1982), který upozorňuje na konzervativní funkci televize – televize má zachovat stávající společenský řád. (Čermák, 1998)

Tématem vlivu televizního násilí se zabývá i velké množství populárně-vědeckých monografií, které leckdy nabízejí zjednodušená a často nepřesná vysvětlení a závěry ohledně kauzality mezi televizním násilím a agresivitou dětí. Na tomto místě si dovoluji zmínit knihu Čtyři důvody pro zrušení televize, jejímž autorem je Jerry Mander. Tato kniha nepochybně obsahuje některé zajímavé postřehy a příspěvky do diskuze. Celkově se mi však jeví pouze jako glorifikace dobrého a krásného světa bez nenapravitelně a nenávratně špatné televize, slovy Jerryho Mandera: „Představím-li si svět bez televize, vidím jedině výhody.“ (Mander, 2000:344)

7.1 Vliv televizního násilí na agresivní chování: skutečnost či fikce?

Z údajů, které jsme uvedli v 6. kapitole, je zřejmé, že doba, kterou tráví děti před televizí, je značná. Nesporná je také skutečnost, že televizní vysílání je zaplaveno násilnými agresivními scénami. Běžný pozorovatel bude tedy nejspíše soudit, že množství násilí, které spáchají děti a mladiství, se v průběhu let po celém světě zvyšuje. Ovšem řada autorů upozorňuje na skutečnost, že situace není tak jednoznačná. Slavičková (2007) zmiňuje ve své práci Freedmana (2002), který si klade otázku, jak je možné to, že v době kdy televizní vysílání, reklamy, videoklipy, ..., obsahují mnohem více násilí než dříve, může míra reálného násilí a zločinnosti ve společnosti klesat? Je pak platný předpoklad, že televizní násilí způsobuje růst reálné agrese? (Slavičková, 2007)

Čermák (1998) nás ve své knize seznamuje s některými výzkumy agrese v přirozených podmínkách. Uvádí např. kanadský výzkum Joye a jeho spolupracovníků (1986). Jejich studie se pokusila dokázat souvislost mezi zavedením televize (do oblastí, kde předtím nebyla) a následným růstem reálného násilí. Joy nakonec konstatuje, že „v jednom městě došlo ve srovnání s městy kontrolními k nárůstu verbální a fyzické agrese.“ (Čermák, 1998:100) Tamtéž uvádí Čermák ještě srovnatelný výzkum Hennigena (1982), jehož výsledky však naopak nepotvrdily vliv zavedení televize na výrazný nárůst násilné kriminality. (Čermák, 1998) Opět se tedy potvrzuje, že výsledky výzkumů nejsou jednoznačné, což opakovaně dokazuje skutečnost, že vztah mezi násilím v médiích a skutečnou agresí diváků je tvořen více proměnnými, než kolik je možné ve výzkumech zachytit.

Na další zajímavou (i když zarážející) skutečnost upozorňuje Slavičková (2007), která se opírá o informace z Freedmanovy knihy (2002). Dle organizací, které se snaží poukazovat na negativní působení mediálního násilí, bylo v této oblasti provedeno více než 3500 výzkumů, z nichž prý „...pouhých 18 neprokázalo pozitivní vztah mezi mediálním násilím a skutečným násilným chováním.“ (Slavičková, 2007:30) Slavičková (2007) však uvádí, že dle Freedmana (2002) nebylo v této oblasti provedeno ani 1000 výzkumů, natož pak 3500! A drtivá většina realizovaných výzkumů pak podle Freedmana neprokazuje žádný negativní vliv mediálního násilí na recipienty. Avšak mnozí odborníci prý stále citují stovky výzkumů, které jejich přesvědčení potvrzují, což neznamena nic jiného než to, že vlastně vůbec neznají závěry, k nimž uvedené studie došly. (Slavičková, 2007)

V následující kapitole se již podrobněji zaměříme na průběh a výsledky některých studií účinků televizního násilí na recipienty.

7.1.1 Studie věnující se vlivu mediálního násilí na diváky

Ve většině níže uvedených studií se jejich autoři snaží dokázat jestli existuje/neexistuje kauzální vztah mezi sledováním televizního násilí a agresivním chováním jeho příjemců. Na následujících stránkách se přesvědčíme o tom, že potvrzení či vyvrácení existence této kauzality však není vůbec jednoduchým úkolem, naopak se potýká se spoustou teoretických i praktických problémů...

Suchý (2007) nás ve své knize upozorňuje na poměrně zásadní omezení, které se týká samotného charakteru experimentů, jež jsou převážně prováděny v laboratorních podmínkách. Toto umělé prostředí sice dle Suchého umožňuje větší kontrolu a manipulaci s proměnnými, ale validita takto získaných výsledků je ve srovnání s experimenty v přirozených podmínkách nižší. (Suchý, 2007)

Pochybnosti o výsledcích laboratorních experimentů má také Ivo Čermák (1998), který ve své knize shrnuje část Freedmanovy kritiky (1984). Podstatné je dle Freedmana především to, že bití hračky, které zkoumaný jedinec napodobuje v laboratoři, je pouze analogií, dítě se sice projevuje agresivně, ale tato agrese je vázána na upravené experimentální podmínky. Není tedy vůbec jasné, zda by se dítě chovalo podobně i v přirozených podmínkách. (Čermák, 1998) Mimo jiné i tato skutečnost byla základem kritiky experimentů s panenkou „Bobo“, o které nás informuje např. Suchý (2007)

Čermák (1998) se pozastavuje také nad obsahovou vyvážeností pořadů, které se při experimentech používají. Zdá se mu totiž nepravděpodobné, že by běžné pořady vysílané v televizi obsahovaly tak obrovskou koncentraci agrese, jakou lze vidět v experimentálních klipech. Čermák dále zdůrazňuje, že je samozřejmě rozdíl mezi sledováním filmu v laboratoři a v domácím prostředí. (Čermák, 1998)

Téměř jakýkoliv výzkum obecně se také potýká se skutečností, že zkoumané osoby jsou si vědomi toho, že jsou součástí výzkumu určité oblasti (např. agrese). Probandi se tak mohou snažit „vyhovět“ svým výzkumníkům a chovat se tak, jak si myslí, že se od nich očekává, tak může někdy dojít ke značnému zkreslení výsledků. Dle Čermáka (1998) je důležité si tento fakt uvědomit a použitím konkrétních postupů se snažit zkreslení vyhnout. (Čermák, 1998)

Uvedli jsme tedy některá omezení a úskalí výzkumů prováděných v laboratorním prostředí. Prostou skutečností (bohužel) zůstává, že výzkumů, které se odehrávají v přirozených podmínkách, je velmi málo. Čermák (1998) uvádí, že spolehlivým zdrojem

poznatků o mocném vlivu televize na násilí dětí, nejsou ani korelační studie. Píše, že „korelační koeficienty se pohybují kolem hodnoty 0,3, což vyjadřuje již statisticky významný, ale jen málo přesvědčivý vztah.“ (Čermák, 1998:104) Důležitá je také skutečnost, že korelace nevyovídá nic o směru vztahu mezi proměnnými, které jsme měřili. Můžeme se tedy dohadovat, jestli existuje kauzalita mezi násilím v médiích a reálným násilím u dětí. Avšak zrovna tak se lze dle Čermáka domnívat, že si agresivní lidé budou vybírat násilné pořady, a tím svoje agresivní tendence posilovat. (Čermák, 1998)

Dle Suchého (2007) bývá dalším problémem nedostatečná velikost a reprezentativita zkoumaných souborů osob. Výsledky takových studií by neměly být zobecňovány na celou populaci, avšak v praxi tomu tak dle autora často bývá. (Suchý, 2007) Už jsme také zmínili, že řada autorů také jednoduše přehlíží a necituje výzkumy, jejichž výsledky odporují jejich vlastnímu výzkumnému „záměru“.

Nyní tedy popíšeme několik výzkumů, které se snažily prokázat příčinnou souvislost mezi násilím v televizi a následným agresivním chováním u diváků.

Snad nejznámější longitudinální studií, která se snaží o prokázání bezprostředního vlivu televizního násilí na zvýšení hladiny agresivity je Centerwallova studie o kanadském městečku Notel (tato zkratka je názvem psychologů), o této studii nás informuje např. Suchý (2007). V tomto městečku získali obyvatelé televizní signál až v roce 1973. Obyvatelé městečka Notel byli srovnáváni se dvěma podobnými skupinami obyvatel, které ovšem měly televizi již delší dobu. Výzkumníci sledovali stupeň objektivně měřené agresivity (včetně bití, postrkování, kousání) po dobu dvou let. Takto podává Suchý (2007) výsledky Centerwallovy studie: „u dětí z kontrolních skupin se stupeň fyzické agresivity významně nezměnil, u dětí z městečka Notel za dva roky po zavedení televize vzrostl o 160 %.“ (Suchý, 2007:46)

Podobný výzkum, jehož autorem je T. M. Williams (1986), uvádí ve své knize Vlastník (2005). Jde opět o sledování dětských komunit v Kanadě, přičemž je srovnáváno chování dětí před a po zavedení televize do místa jejich bydliště. I podle Williamse „...došlo po zavedení televizního vysílání během dvou let ke zvýšení stupně agresivity jak fyzické, tak verbální.“ (Vlastník, 2005:69)

Suchý (2007) nás dále seznamuje s dlouhodobou a podle něj ojedinělou studií z roku 1972.

V tomto výzkumu studovali badatelé (Eron, Huesmann, Lefkowitz a Walder) deset let návyky dětí ve sledování televize. Výzkumu se zúčastnilo 800 dětí ve věkovém rozmezí osmi až devíti let. Agresivita byla hodnocena pomocí posuzovacích škál. Tyto škály zahrnovaly jak hodnocení dětí navzájem, tak i jejich hodnocení rodiči a vrstevníky. Výzkum kladl důraz také na hodnocení preference programů. Výsledky studie shrnuje Suchý (2007) takto: „... čím více chlapci ve věku devíti let sledovali televizní programy obsahující násilí, tím agresivnější byli v devatenácti letech.“ Přitom podle odborníků „korelace zůstala významná i po statistickém odečtení vlivu stupně agresivity v dětství (která mohla determinovat jak preferenci pořadů, tak agresivitu v dospělosti.)“ (Suchý, 2007:47)

Suchý však uvádí i Čermákovu (1998) poznámku k tomuto závěru, opět jde o to, že korelační koeficient pohybující se okolo hodnoty 0,3 představuje málo přesvědčivý vztah proměnných. (Suchý, 2007) Ve výzkumné sondě byly samozřejmě zahrnuty i dívky, přičemž dle Čermáka (1998) nebyla u dívek zjištěna souvislost mezi preferencí agresivních televizních pořadů s jejich chováním v mladší dospělosti. (Čermák, 1998) Dle Vlastníka (2005) je tendence napodobování agresivního chování u dívek méně častá. Možnou příčinu této skutečnosti spatřuje v mnohem menším počtu ženských agresivních vzorů v televizi. (Vlastník, 2005)

Suchý konstatuje, že ani tuto studii nelze považovat za jednoznačný důkaz kauzality mezi násilím v televizi a reálnou agresivitou dětí. (Suchý, 2007)

Málo známý longitudinální výzkum představuje Belsonova studie z roku 1978. Průběh studie popisuje např. Suchý (2007). Výzkum je výjimečný především svým rozsahem – zkoumal 1565 chlapců ve věku od 12 do 17 let. Ukázalo se, že sledování násilných televizních pořadů se odrazilo v agresivnějším chování chlapců vůči sobě i v poškozování majetku. Při formulování závěru jsou však výzkumníci zdrženliví a konstatují, že „nemůžeme označit sledování televizního násilí za *příčinu* agresivního chování.“ „Můžeme pouze konstatovat, že sledování televizního násilí je *spojeno* s agresivním chováním.“ (Suchý, 2007:47)

Nejnovější a nejrozsáhlejší studií svého druhu je americká studie „The influence of TV on children“ (Vliv televize na děti). Podrobně nás o průběhu a závěrech výzkumu informuje Suchý (2007). Hlavním autorem studie je klinický psycholog Jeffrey G. Johnson z Kolumbijské univerzity. Vědecký tým zkoumal po dobu 17 let 707 rodin s dítětem ve věkovém rozmezí od jednoho do deseti let. Cílem studie bylo potvrdit významnou spojitost mezi časem, který děti strávily u televize během adolescence a časné dospělosti a pravděpodobností výskytu pozdějších násilně zaměřených aktů spáchaných na jiných osobách. V roce 2000 byl proveden poslední sběr dat, který byl realizován pomocí dotazníků, které se zaměřovaly na výskyt agresivních činů v tomto roce. Využity byly také policejní záznamy, které podaly informace o obvinění nebo zadržení mladistvých a dospělých pro trestnou činnost. (Suchý, 2007)

Závěrem výzkumu je potvrzení přímé souvislosti mezi dobou strávenou před televizní obrazovkou a následným agresivním chováním. Výsledky studie také prokázaly rozdíly v míře nápodoby agresivního chování muži a ženami v reálném životě. (Suchý, 2007) Tyto rozdíly podle pohlaví ale „...neposkytly jednoznačnou podporu obecně rozšířenému názoru, že chlapci jsou agresivnější, a že budou zobrazovaným násilím více ohroženi.“ (Suchý, 2007:55) Ve věku třiceti let byl totiž nejvýznamnější nárůst agresivních činů zaznamenán u žen a nikoliv u mužů. Suchý dodává, že příčinu této skutečnosti „...autoři nezkoumali a připouštějí, že k prozkoumání zůstává rozdíl v obsahu programů sledovaných muži a ženami během adolescence a časné dospělosti.“ (Suchý, 2007:54) Byla potvrzena také hypotéza, že agresivně disponovaní jedinci upřednostňují násilné televizní pořady. Spojitost nadměrného sledování televizního vysílání v adolescenci a časné dospělosti a následného zvýšení pravděpodobnosti spáchání násilného trestného činu, byla výzkumníky také doložena. Johnson však musí konstatovat, že se jeho týmu nepodařilo určit původ ani směr této spojitosti. (Suchý, 2007)

Opět vidíme, že ani tímto výzkumem nebyla prokázána příčinná souvislost mezi televizním násilím a růstem agrese jeho příjemců. Stále zůstávají nejasné podmínky, za kterých může televize přispívat k růstu násilí recipientů.

O zajímavém průzkumu mezi odborníky se zmiňuje Kunczik (1995) a Suchý (2007). Tento průzkum byl proveden mezi německými klinickými psychology a psychiatry v roce 1990. „Vzorek oslovených psychologů obsáhl 230 náhodně vybraných poraden a 220 psychiatrů ze všech klinik a oddělení psychiatrie pro děti a mládež.“ (Suchý, 2007:49) Kunczik konstatuje, že obě skupiny odborníků se shodují na tom, že jejich klienti

konzumují televizi nadměrně (což si myslí 75 % psychologů a 60 % psychiatrů). (Kunczik, 1995) Odborníkům byla položena obecná otázka o účincích násilných filmů, přičemž se ukázalo, že se přiklánějí převážně k hodnocení těchto účinků jako účinků škodlivých (71 % psychologů, 62 % psychiatrů). „Agresivní chování, poruchy spánku a přecitlivělost patří k symptomům, jež dávají do souvislosti s působením mediálního násilí.“ (Kunczik, 1995:231)

Kunczik (1995) dále uvádí, že se odborníci velmi často (přes 60 % případů) setkávají se situací, kdy se „... děti a mladiství,..., pokoušejí ospravedlnit vlastní agresivní chování chováním svých vzorů z násilnických filmů.“ (Kunczik, 1995:231)

Zjišťován byl i vliv individuálních rysů recipientů. Odborníci se například ptali, ve kterém věku jsou děti a mladiství násilnickými filmy ovlivňováni nejvíce. (Kunczik, 1995) Převážná většina odborníků se shodla na tom, že nejvíce rizikovým je věk do dvanácti let (psychologové 82 %, psychiatři 63 %). Ovšem „...existuje i shoda názoru v tom, že účinek médií se věkově ohraničit nedá.“ (Kunczik, 1995:232)

Odborníci se zajímali také o souvislost mezi konzumací televizního násilí a situací v rodině. Přičemž bylo zjištěno, že „...kauzální souvislost mezi problematikou zanedbávání a konzumací mediálního násilí...“ vidí 42 % psychologů a 50 % psychiatrů. (Kunczik, 1995:233) Jak však zdůrazňuje Kunczik, je třeba brát v potaz také skutečnost, že tento výsledek může být ovlivněn charakterem klientely poraden a psychiatrů, kterou tvoří zejména děti z problémových rodin. (Kunczik, 1995)

Z uvedených výzkumů vyplývá, že mezi odborníky neexistuje jednoznačná shoda v hodnocení vlivu televizního násilí na děti. Mnohé výsledky podobných studií docházejí dokonce k rozdílným závěrům. Nelze tedy jednoznačně rozhodnout, zda je násilí v televizi kauzálně spojeno s agresivním chováním jedinců v reálném životě. Při posuzování televizního násilí je totiž třeba brát v úvahu mnoho proměnných, konzum mediálního násilí nemůže být v žádném případě označen za jedinou příčinu odchylek v chování nebo jeho poruch. Funguje vždy jen v souvislosti s ostatními problémy.

V další kapitole se tedy budeme zabývat faktory či podmínkami, které mohou do vztahu mezi televizním násilím a jeho vlivem na děti vstupovat a ovlivňovat jej.

Na úplný závěr této kapitoly uvedu poznatek, který ve své knize uvádí Vlastník (2005). Tento poznatek koresponduje s výsledky řady uvedených studií a dospěla k němu i americká psychologická společnost. Dr. Leonard Eron v roce 1992 před Výborem

amerického Senátu pro vládní záležitosti o vlivu televizního násilí na společnost prohlásil: „Nadále nelze pochybovat o tom, že výrazná expozice televiznímu násilí je jednou z příčin agresivního chování, zločinnosti a násilí ve společnosti. Důkazy předkládají jak laboratorní studie, tak studie z reálného života. Televizní násilí ovlivňuje mladé lidi ve všech věkových skupinách, obě pohlaví, na všech úrovních socioekonomických, ve všech pásmech inteligence. Vliv agresivního chování není omezen jen na děti, které jsou agresivnímu chování predisponovány, není omezen jen na tuto zem. Skutečnost, že zjišťujeme zcela stejný vztah mezi televizním násilím v jedné studii za druhou, v jedné zemi za druhou, nelze dále ignorovat...“ (Vlastník, 1995:80)

8 Objektivní a subjektivní faktory vstupující do procesu ovlivňování k agresivnímu chování

Mezi odborníky tedy panuje shoda na tom, že televizní násilí je jednou z příčin agresivního chování. Kauzalitu mezi sledováním násilí v televizi a následným agresivním chováním však konstatovat nelze, jelikož jsme již řekli, že do procesu ovlivňování k násilnému chování vstupuje více proměnných, které je nutné brát v úvahu.

Různí autoři však potvrzují, že je možné určit faktory, za kterých se pravděpodobnost škodlivého dopadu televizního násilí na děti a mládež i možnost jeho nápodoby zvyšuje. Tyto faktory rozdělují do dvou skupin. Za prvé jde o faktory objektivní, které se týkají povahy násilí zobrazovaného televizí. Za druhé mluví o faktorech subjektivních, jež se vztahují k osobnosti a sociálnímu prostředí diváků. (Vlastník, 2005)

Toto vymezení je velmi podstatné, neboť samozřejmě není možné přičítat všechny negativní postoje a chování projevující se ve společnosti pouze médiím (televizi). Na případné agresivní chování člověka zkrátka nepůsobí pouze podněty z prostředí médií, i když jsou tyto nesporně velmi významné. O případném negativním vlivu těchto obsahů na recipienty je třeba uvažovat vždy také v souvislosti se samotnou osobou těchto diváků. Proto odborníci kladou důraz také na individuální vlastnosti recipientů, jejich rodinné prostředí, schopnosti atd.

Na následujících řádcích se budu opírat o Vlastníkovu (2005) publikaci (str. 81-82) a pouze schematicky obě skupiny faktorů uvedu.

8.1 Faktory objektivní

1) Osoba pachatele

- záleží na tom, zda je pachatel prezentován jako hrdina, atraktivní nebo sympatický
- takto představený násilník „dosahuje úspěchu právě díky agresivnímu způsobu jednání“ (Vlastník, 2005:81)

- pachatelé jsou za své násilné jednání odměňováni, nebo není toto chování potrestáno

2) Počet obětí

- nebezpečné je násilí, jehož výsledkem je velký počet obětí (Vlastník, 2005)

3) Přiměřenost násilí

- „v poměru ke spouštěcím vlivům je násilí zcela nepřiměřeně intenzivní“ (Vlastník, 2005:81)

4) Důsledky násilí

- rizikovým faktorem je, když nejsou ukázány následky násilí (utrpení oběti, její bolest, absence výčitků svědomí atd.)
- násilí neprobouzí znechucení, odpor (Vlastník, 2005)

5) Příčina násilí

- nebezpečím je ospravedlňování násilí, např. touhou po pomstě (Vlastník, 2005)

6) Prvky zobrazovaného násilí

- nakolik tyto prvky (zobrazené zbraně, techniky provedení atd.) odpovídají prvkům násilí v reálném životě (Vlastník, 2005)

7) Doprovod násilí

- násilí je provázeno citově zabarveným zvukovým doprovodem (Vlastník, 2005)

8) Přerušování násilí

- „násilné scény jsou ve vypjatých momentech přerušovány reklamou“ (Vlastník, 2005:81)

9) Kontext násilí

- rizikovým je násilí, které je vytrženo ze svého kontextu; bezdůvodné násilí, které je zobrazováno bez vysvětlení a přiblížení jeho příčiny
- negativně působí i rychlý střih násilných scén a násilí, na něž není divák připraven (Vlastník, 2005: 81)

8.2 Faktory subjektivní

1) Možnost napodoby agresivního chování

- „je možné napodobit agresivní jednání vůči osobě, která se podobá typické oběti, prezentované v médiích“ (Vlastník, 2005:82)

2) Agresivní naturel jedince

- „konzumentem je agresivně založený jedinec - hovoří se o „očekávání diváka“, kdy je rozdíl mezi mladým delikventem, který hledá v televizním násilí psychickou podporu, ospravedlnění, či inspiraci, a mladým divákem, hledajícím pouze zábavu.“ (Vlastník, 2005:82)

- důležitá je tedy výchova proti agresi, rodiče musí prosazovat normy, které protispolečenské chování odsuzují

3) Schopnost porozumět ději filmu

- důležitá je schopnost odlišení televizní fikce od skutečnosti, tato schopnost snižuje riziko negativního ovlivnění diváka televizním násilím (Vlastník, 2005)

4) Sociální prostředí

- problémem je, když toto prostředí neposkytuje divákovi možnost „ulevit si“ od násilných scén tím, že si s blízkým člověkem promluví o pocitech, které prožil při jejich sledování.

- svoji roli hraje i chudoba, která pak souvisí také s vysokou mírou násilí (Vlastník, 2005)

5) Rodinné prostředí

- pravděpodobnost napodoby televizního násilí zvyšují nestabilní rodinné prostředí a nevhodná sociální skupina, jejíž je jedinec členem. (Vlastník, 2005)

6) Širší kulturní prostředí

- nebezpečí vzniká, pokud toto prostředí, v němž se mladý divák pohybuje, není adaptováno na vysílané pořady

- násilné scény je třeba posuzovat vzhledem ke kontextu a situaci v dané zemi – některé scény mohou být v jedné zemi posuzovány jako nezávadné, avšak v jiných zemích mohou být spouštěcím mechanismem násilných činů. (Vlastník, 2005:82)

8.3 Shrnutí

Z tohoto přehledu je již snad dostatečně zřejmé, že posuzování vlivu mediálního násilí na diváky musí vzít v úvahu obě skupiny faktorů (faktory objektivní i subjektivní).

Případný výzkum by tuto skutečnost neměl v žádném případě opomenout.

Mnozí autoři se shodují na tom, že pro osobnost dětského rizikového diváka platí následující: „...je mladší dvanácti let, sleduje televizi tři a více hodin denně, mezi jeho oblíbené pořady patří akční, násilné a hororové filmy, které zobrazují především nebezpečné televizní násilí tak, jak bylo definováno výše (tedy násilí samoučelné, bagatelizující, legitimizované jako sebeobrana či běžná strategie chování, násilí vytržené z kontextu či adorované)...“ (Suchý, 2007:66) Rizikového diváka dále charakterizuje vrozená dispozice k agresivitě a neuspořádané rodinné prostředí. (Suchý, 2007) „Tuto

skupinu rizikových diváků nelze omezit na mužské pohlaví.“ Avšak „...podmínky, za nichž se negativní vliv médií uplatňuje, jsou nejasné.“ (Suchý, 2007:66-67)

Na základě všech výše uvedených konstatování formuluje Suchý shrnutí, v němž popisuje mechanismus působení negativního mediálního vlivu, který se mu jeví jako nejpravděpodobnější, Suchý (2007) tedy říká, že „...u takto charakterizovaného rizikového diváka, který si vybírá násilné pořady, dojde na základě jejich systematického sledování k posilující zpětné vazbě, která může posílit jeho již existující a dispozičně danou agresi.“ (Suchý, 2007:67) Důležité je také to, že účinek média se dle Suchého zvyšuje opakováním.

Na tomto místě ještě jednou zopakujme, že tento mechanismus má pouze schopnost posilovat kognitivní a behaviorální struktury, které již v osobnosti člověka existují. Televizi tedy nelze přičítat všemocnost – možnost změnit osobnost člověka k opačnému pólu. (Suchý, 2007)

Domnívám se, že jsme zde již shromáždili dostatečné množství důkazů toho, že televizní násilí je skutečným problémem, který je nutné vnímat a řešit. V další kapitole se tedy podíváme na to, jaké existují možnosti kontroly a regulace televizního násilí.

9 Kontrola a regulace televizního násilí

Musil (2003) uvádí, že populace obyvatel ČR většinou vnímá televizní násilí prakticky v souladu s výše uvedenými odbornými názory. Musil dále zveřejňuje výsledky průzkumu agentury Fokus z května 1997. (Musil, 2003) Tyto údaje jsou tedy více než deset let staré, přesto si myslím, že jsou dostatečně vypovídající. Nyní tedy uvedu některé odpovědi respondentů, které považuji za důležité. Jedna otázka zjišťovala postoje dotazovaných na otázku nezbytnosti omezení násilí v televizi. Tedy s „...nezbytností omezit násilí a pornografii v televizi souhlasilo 87 % respondentů (61 % rozhodně, dalších 26 % spíše ano), proti bylo 10 % (8 % rozhodně) a jen 3 % nemají postoj.“ Autor srovnává výsledky s rokem 1994, přičemž konstatuje, že se snižuje počet lidí, kteří si myslí, že „...násilí je součástí divácké poptávky (z 50 % na 43 %) nebo prostě součástí kulturní nabídky ve svobodné společnosti (z 51 % na 38 %).“ (Musil, 2003:106)

V červnu téhož roku proběhl další průzkum, který potvrdil skutečnost, že respondenti stále trvají na požadavku omezení televizního násilí (87 %). Dle mého názoru je velmi důležité masově převládající přesvědčení, „...že násilí může ohrozit zdravý vývoj dítěte...“, o čemž je přesvědčeno 92 % dotázaných. (Musil, 2003:106)

Vyzdvihnout je třeba také dlouhodobý trend vývoje veřejného mínění v záležitosti televizního násilí. Musil konstatuje, že z dlouhodobého hlediska je patrný posun respondentů k hodnocení „nesouhlas“ s násilím v médiích. (Musil, 2003)

Je tedy zřejmé, že povědomí veřejnosti o násilí v televizi roste, veřejné mínění považuje tento jev za nebezpečný, což dokládají i různé petice občanů proti násilí v televizi (např. v letech 1996-1997 nashromáždil Bílý kruh Bezpečí celkem 150 000 podpisů pod takovou petici). (Suchý, 2007). Nyní se tedy zaměříme na některé praktické možnosti kontroly a regulace televizního násilí.

9.1 Mediální legislativa, regulace obsahu médií

Domnívám se, že v dnešní společnosti prakticky neexistuje oblast, která by byla nějakým způsobem „ušetřena“ vlivu médií. Stranou tedy nelze ponechat ani otázku regulace médií, kterou se poměrně zevrubně zabývá např. Musil (2003).

Dle Musila (2003) se tedy mediální legislativa snaží jaksí vyvážit a sladit zájmy provozovatelů médií se zájmy ostatních občanů. (Musil, 2003)

Účinná regulace médií by tedy měla společnost „ochránit“ před některými jevy, které jsou považovány za nežádoucí, a jsou proto přesně definovány. Takže regulace mediální oblasti se týká zejména dvou oblastí (Musil, 2003):

- oblasti „vstupu do tohoto oboru činnosti (licenční a registrační politika pracující zejména s přirozenými technickými limity, ale reagující často také na možnosti trhu)“
- „obsahu činnosti (zákazy a další limity nežádoucích obsahů, záruky pro sdělení společensky potřebná a nověji i požadavky na jisté prvky, které ve vysílání musí být)“
(Musil, 2003:214-215)

Musil zdůrazňuje, že je regulace obsahu v médiích poměrně komplikovaným problémem. V této oblasti regulace se totiž střetávají zájmy dvou různých skupin ve společnosti. Na jedné straně musí regulace vysílání vyhovět požadavku části společnosti, která se obává negativních důsledků některých mediálních obsahů. Na druhé straně pak stojí opět zájem části společnosti, která vyzdvihuje roli svobody projevu, ve které vidí jednu ze záruk demokracie. (Musil, 2003)

9.2 Příklady zákonné úpravy televizního násilí

Nyní tedy uvedu některé konkrétní příklady zákonných úprav televizního vysílání, které obsahují přímou zmínku o televizním násilí.

9.2.1 Rada Evropy

Na půdě Rady Evropy je problém násilí v televizi jasně vyjádřen v Doporučení Výboru ministrů o zobrazování násilí v elektronických médiích. (Vlastník, 2005) Tento dokument byl formulován v roce 1997 a „...poukazuje na neblahý vliv, který může mít zobrazování televizního násilí na morálku zejména mladých diváků, jako např. desenzibilizaci ve vztahu k utrpení, vzrůst pocitu nebezpečí a nedůvěry.“ (Vlastník, 2005:118) Výbor se zmiňuje také o mediálních subjektech, které by měly převzít odpovědnost za vzrůstající podíl násilných programů. Ve skutečnosti však dle Vlastníka tyto odpovědné instituce mnohdy nevnímají násilí v televizi jako problém a snaží se jej obhajovat ekonomickými důvody. (Vlastník, 2005)

V tomto doporučení nenalezneme samotnou definici násilí, vlastním předmětem právní úpravy je však pojem „bezdůvodné zobrazování násilí“. Pod tímto pojmem rozumí Výbor „rozšiřování vzkazů, projevů či obrazů, jejichž násilnému obsahu nebo jeho zobrazení je dána důležitost neodůvodněná jejich kontextem.“ (Vlastník, 2005:118)

Ve věci mediálního násilí podává Výbor ministrů státům následující doporučení. Především by jednotlivé státy měly vytvořit pevný právní rámec pro oblast vysílání a měly by také efektivně kontrolovat jeho dodržování, a také účinně vymáhat a ukládat sankce. (Vlastník, 2005) Velmi důležité je dle mého názoru zdůraznění důležitosti celospolečenské debaty o televizním násilí. Domnívám se totiž, že k účinnému řešení tohoto fenoménu je nutné, aby si jeho závažnost uvědomili nejprve sami občané – diváci, kteří pak svou iniciativou mohou rozhybat odpovědné orgány.

Z tohoto Doporučení zmiňuje Vlastník (2005) také nezanedbatelnou roli samotných provozovatelů vysílání. Vysílatelé by se měli zaměřit na vypracování systému, který by diváky o násilném obsahu dostatečně informoval již předem, a samotné vysílání násilných scén by dle Výboru ministrů mělo být upraveno zvláštními etickými kodexy a vnitřními předpisy. (Vlastník, 2005)

Myslím, že toto Doporučení je svým obsahem velmi významné, podstatné je především uvedení konkrétních vodítek pro posuzování kvality televizního násilí a doporučení při jeho vysílání. (tato kritéria jsou uvedena v příloze)

Pro srovnání dále uvedu příklad dvou modelů – amerického a nizozemského - právní úpravy obsahu televizního vysílání a televizního násilí.

9.2.2 Spojené státy americké – koncepce odpovědnosti jednotlivce

Vlastník (2005) ve své knize poměrně podrobně popisuje okolnosti, které vedly ke vzniku televizního kodexu ve Spojených státech. Vznik tohoto kodexu iniciovaly především samy televizní vysílací společnosti, které měly od počátku obavu z možné vládní regulace obsahu televizního vysílání. Proto tedy Národní asociace provozovatelů televizního vysílání (NARTB), založená v roce 1923, vytvořila vlastní kodex. (Vlastník, 2005)

Televizní kodex (Television Code of the National Association of Broadcasters) byl uveden v platnost roku 1952 a jeho úkolem je kontrola obsahu vysílání. Tímto kodexem dali vlastně vysílatelé najevo, že jsou sami dostatečně odpovědní. (Vlastník, 2005)

Z tohoto dokumentu si dovoluji na tomto místě uvést článek 1. oddílu „odpovědnosti vůči dětem“, který stanoví: „Výchova dětí zahrnuje vysvětlování světa v jeho širokých souvislostech. Kriminalita, násilí a sex jsou součástí tohoto světa, se kterým se budou potkávat a určitá míra jejich prezentace je užitečná při orientaci dítěte ve svém sociálním okolí. Násilí a nezákonný sex však nesmí být zobrazovány atraktivním způsobem ani měrou, která by dítě utvrzovala v názoru, že hrají v životě větší úlohu, než tomu ve skutečnosti je. Nesmí být zobrazovány bez zmínky o následném potrestání.“ (Vlastník, 2005:136)

Myslím, že z tohoto kodexu je jasně patrný zodpovědný přístup amerických provozovatelů televizního vysílání, kteří se při jeho formulování zřetelně opírali o vědecké poznatky z oblasti výzkumu televizního násilí.

9.2.3 Nizozemí – koncepce odpovědnosti vysílatelů založená na klasifikaci programů

Poněkud odlišný systém právní úpravy televizního vysílání byl zaveden v Nizozemí. Podrobné informace o tomto systému podává ve své knize Vlastník (2005).

Nizozemská právní úprava nestanovuje obecné obsahové normy, ale zavádí normy pro klasifikaci pořadů. Vysílatelé se pak podle této klasifikace musí řídit a konkrétní program zařadit do vymezeného časového pásma. (Vlastník, 2005)

Odborníci na danou oblast se shodují, že právě Nizozemí disponuje v současné době nejpropracovanějším systémem klasifikace mediálního obsahu. Prvním krokem k zavedení tohoto systému bylo založení Nizozemského institutu pro klasifikaci audiovizuálních médií (Netherlands Institute for the Classification of Audiovisual Media, zkráceně NICAM). Tento institut byl pak pověřen vypracováním klasifikačního systému programů, který NICAM představil v roce 2001 pod názvem Kijkwijzer (kijk = dívat se, wijzer = rádce). (Vlastník, 2005) Tento systém se opírá o poznatky výzkumů chování spotřebitele – diváka a vlivu mediálního obsahu na děti a mládež. V praxi je pak hlavním smyslem Kijkwijzeru především informovat rodiče o případné škodlivosti mediálního produktu (konkrétního pořadu, filmu, počítačové hry,...) Systém dále stanovuje podmínky, za kterých mohou

vysílatelé program s určitou klasifikací přehrát, tyto podmínky jsou upraveny v zákoně, televizní stanice je tedy musí dodržovat. (Vlastník, 2005)

Tímto systémem se stalo Nizozemí první zemí, která má jednotný klasifikační systém pro televizi, film, video/DVD a počítačové hry. (Vlastník, 2005) S využitím Vlastníkovy publikace teď ve stručnosti popíšu fungování systému Kijkwijzer.

Klasifikace je založena na vyplnění formulářového dotazníku – kódovníku. Tento kódovník vyplňují podle daných instrukcí sami distributoři mediálních produktů – filmů, počítačových her, atd. Výsledkem vyhodnocení odpovědí, je pak „...zařazení díla z hlediska jeho (1) vhodnosti pro jednotlivé věkové kategorie, kterou doplňuje (2) uvedení obsahových jevů, pro které je taková klasifikace nutná.“ (Vlastník, 2005:151) „...Jednou obdrženou klasifikaci si dílo ponechává napořád.“ „Provedená klasifikace je proto uložena v centrální databázi audiovizuálních dokumentů celosvětové produkce, ve které je možné vyhledat konkrétní dílo.“ (Vlastník, 2005:151)

Vlastník však připomíná, že systém NICAM má i slabé stránky. Kritizována je zejména přílišná tolerance systému k televiznímu násilí a dále neefektivní postihování porušení pravidel. Podstatným nedostatkem systému Kijkwijzer je ale především to, že jeho „...klasifikace se předpokládá jen ve vztahu k dovozeným programům, jejichž obsah by však mohl negativně působit na děti a mládež.“ „Mimo klasifikační systém tak zůstala kategorie absolutně zakázaných programů, tedy programů, které by mohly vážně poškodit tělesný, duševní či morální vývoj osob mladších 16 let.“ (Vlastník, 2005:154) (další informace o systému Kijkwijzer viz příloha)

Toto jsou tedy dva příklady administrativního řešení úpravy televizního vysílání. Regulaci a prevenci televizního násilí lze však řešit také na technické úrovni. Příkladem takového typu regulace je jednoznačně V-Chip (Violence Chip – čip proti násilí).

9.3 Technická úroveň regulace a prevence televizního násilí - čipový systém

Systém V-Chip byl vynalezen v Kanadě a „...od roku 2000 jej musí mít všechny televizory v USA s obrazovkou o úhlopříčce větší než 13 palců...“ (Suchý, 2007:68) Tento čip funguje na systému označování televizních pořadů podle míry jejich vhodnosti pro určitou věkovou kategorii, přičemž je takto přednastaveno sedm úrovní „vhodnosti“.

Vše ostatní je pak na samotných rodičích, kteří mohou čip naprogramovat k zablokování – vypnutí pořadu, který považují za nevhodný pro své děti. (Suchý, 2007)

Vytvoření čipového systému v Kanadě však předcházelo přijetí Dobrovolného kodexu týkajícího se televizního násilí. Tento kodex respektuje princip svobody umělecké tvorby, kterou ale spojuje s povinnostmi a odpovědností vysílatelů. Sami vysílatelé tak nesou plnou odpovědnost za výběr, obsah a časové zařazení vysílaných pořadů. (Vlastník, 2005) Do jejich rozhodování tak nevstupuje žádná komise, striktně je však stanoven „...absolutní zákaz vysílání bezdůvodného násilí (gratuitous violence) a programů, které schvalují, podporují či oslavují násilí“. (Vlastník, 2005:155)

Primární důležitost je však v Kanadě přisouvána především zmíněnému kodexu týkajícího se televizního násilí, čipový systém jej dle Vlastníka pouze doplňuje. Regulační orgány v této záležitosti zdůrazňují význam celospolečenské debaty o televizním násilí a také nutnost odmítnutí bezdůvodného televizního násilí. (Vlastník, 2005) Slovy Vlastníka, tak „...kanadský systém úpravy televizního násilí v sobě kombinuje rodičovskou odpovědnost s odpovědností vysílatelů.“ (Vlastník, 2005:157)

Osobně se domnívám, že nějak takto by měl vypadat správný přístup k dané věci. Nejprve by měli sami rodiče ukázat svůj zájem o to, co jejich děti sledují, měli by tedy být odpovědní v otázce vysílání televizního násilí a jeho dopadu na své děti. A především by pak tuto odpovědnost měli tvrdě vyžadovat také od producentů (nejen) televizních obsahů.

Na závěr samozřejmě nemůžeme opomenout českou právní úpravu televizního vysílání.

9.4 Česká právní úprava - zákon o rozhlasovém a televizním vysílání

Tento zákon představuje právní úpravu obsahu televizního vysílání a televizního násilí v České republice. Podrobně se tomuto zákonu věnuje Vlastník v knize *Televizní násilí a zákon* (2005).

Zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání (dále jen PRTV) stanoví povinnost provozovatele, kterou je odpovědnost za obsah programů, které zařadí do vysílání. Slovy Vlastníka: „Provozovatel je povinen zajistit, aby vysílané pořady nepropagovaly válku, nebo nelíčily krutá nebo jinak nelidská jednání takovým způsobem, který je jejich zlehčováním, omlouváním nebo schvalováním, jakož i bezdůvodně nezobrazovat osoby umírající, nebo vystavené těžkému tělesnému nebo duševnímu utrpení

způsobem snižujícím lidskou důstojnost.“ (Vlastník, 2005:161) Z vysílání jsou dále vyřazeny pořady, které obsahují pornografii a hrubé samoučelné násilí. (Vlastník, 2005)

„Čl. 22 odst. 2 směrnice TBH provádí písm. g), dle něhož je provozovatel povinen nezařazovat v době od 06.00 hodin do 22.00 hodin pořady a upoutávky, které by mohly ohrozit fyzický, psychický nebo mravní vývoj dětí a mladistvých.“ (Vlastník, 2005:162)

Dále se zákon o PRTV zmiňuje o upozorňování na pořady nevhodné pro děti a mladistvé. Toto upozornění může být slovní či obrazové – obrazovým symbolem. (Vlastník, 2005)

Vlastník nás informuje také o orgánu, který má na dodržování uvedených povinností dohlížet. Tímto orgánem je Rada pro rozhlasové a televizní vysílání – RRTV. Její úřední povinností je monitorování obsahu televizního vysílání, za porušení uvedených ustanovení je také oprávněna ukládat sankce. RRTV tvoří 13 členů, tyto jmenuje a odvolává předseda vlády na návrh Poslanecké sněmovny, jejich funkční období je 6 let. (Vlastník, 2005)

Vlastník se také zabývá aplikací úpravy vysílání televizního násilí provedené zákonem PRTV. Praktické problémy této úpravy jsou soustředěny především v rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 12. 11. 1999. (Vlastník, 2005) Důležitost této judikatury spatřuje zejména v tom, že poukazuje na nedostatky zákona o RTV. Tímto nedostatkem je podle Vlastníka zejména užití právně neurčitých pojmů. Tím se problematizuje jejich výklad, což ztěžuje kvalifikaci případných přestupků v této oblasti – správních deliktů. Tato skutečnost také nepřispívá k právní jistotě provozovatelů televizního vysílání. Dalším nedostatkem, na který Vlastník upozorňuje, je nepřesné vymezení obsahových prvků vyloučených z vysílání v době od 06.00 do 22.00. Alarmující skutečností je, že ani samotný pojem televizního násilí není legislativně upřesněn, pak je tedy jasné, že vysílání tohoto násilí je sankcionováno jen zřídka. Nejsou známa ani závazná kritéria klasifikující pojem násilí, hodnocení násilí v pořadech je tedy založeno pouze na subjektivním názoru určitého analytika. (Vlastník, 2005)

Za neutěšenou považuje Vlastník i současnou situaci v samotné RRTV. Vlastník píše, že: „kontrola dodržování zákona, pokud jde o vysílání násilného obsahu, spočívá téměř výlučně v přezkoumávání diváckých stížností na obsah televizního vysílání. Programový odbor Úřadu RRTV, který tuto činnost zajišťuje, čítá šest zaměstnanců, z nichž na vlastní vyhodnocování nevhodného obsahu jsou vyčleněni pouze dva z nich.“ (Vlastník, 2005:167) Tato skutečnost pak vede k tomu, že RRTV zasahuje jen v nejnútnejších případech – když si stěžuje nějaký divák, z vlastní iniciativy řízení nezahajuje. Navíc je také určena lhůta, ve které je možné podat stížnost na nějaký pořad, tato lhůta je pouze 30

denní. (Vlastník, 2005) Dle mého názoru je nepřijatelná další skutečnost, na kterou upozorňuje Vlastník. Jde o to, že RRTV hodnotí pouze stěžované části pořadu, ačkoliv negativní vliv určitých obsahových prvků je třeba vždy hodnotit v kontextu celého pořadu. Při takovém postupu je možnost zkreslení posudku velmi reálná. (Vlastník, 2005)

Připomínky k fungování RRTV vznáší i Suchý (2007). Dle něj je sice pozitivní, že existují analýzy obsahů televizního vysílání, které provádí RRTV. Dle Suchého tedy můžeme nabít dojem, že se sama média snaží něčím přispět do diskuze o negativním vlivu televize. Druhou stranou této skutečnosti však je, že do výsledků těchto analýz nelze nikde nahlédnout... A dále také Suchý konstatuje, že „... obsahová analýza programové skladby stejně není automatickým ukazatelem (případně není žádným ukazatelem) vlivu televize na dětského diváka.“ (Suchý, 2007:19)

Odborníci se shodují, že stávající systém úpravy televizního vysílání v českých podmínkách není dostatečný. Dobrou zprávou ale je, že si v současnosti RRTV některé nedostatky plně uvědomuje a připravuje vydání Kodexu RRTV, který by je měl odstranit.

9.4.1 Zkušenost s činností RRTV

Dovolím si ještě přidat vlastní zkušenost s činností RRTV. V empirické části této práce jsem původně zamýšlel provést analýzu konkrétních rozhodnutí v případech televizního násilí, kterými se Rada zabývala. Mým cílem bylo získat detailní informace o tom, jakým způsobem Rada televizní násilí posuzuje a jaká kritéria hodnocení při tom používá. V podstatě mi tedy šlo o získání obrazu o tom, jaké jevy vůbec Rada pod pojem „televizního násilí“ v konkrétních případech zahrnuje.

Několikrát jsem se proto obrátil na kompetentní osoby z RRTV s žádostí o detailní informace. Byl jsem odkázán na webové stránky RRTV, kde jsou prý mnou požadované informace k dispozici. Mým největším „úlovkem“ bylo nalezení zápisů a tiskových zpráv ze zasedání RRTV. Po prvním prohlédnutí těchto zpráv mi však bylo jasné, že takové informace nelze pro můj záměr použít. V podstatě šlo vždy o uvedení možného provinění konkrétního pořadu a dále pak následovala zmínka o porušení nějaké povinnosti vyplývající ze zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání (PRTV).

S žádostí o detailnější informace jsem se proto obrátil na Radu znovu, přičemž mi bylo sděleno, že informace, které požaduji, jsou součástí správního řízení a tudíž veřejnosti nepřístupné...

Po této zkušenosti mě napadá jediné – k čemu RRTV vlastně slouží, když se (dle mého názoru podstatně) informace o jejím rozhodování veřejnost stejně nedozví?

9.5 Rodina jako „regulátor“

Nejúčinnějším „regulátorem“ zůstává pochopitelně fungující rodina a působení rodičů na dítě. Primárně je to právě ona, kdo musí určit, na jaký pořad a do kolika hodin se bude dítě dívat. I způsob, jakým dítě mediovaný obsah televizního vysílání přijme, je záležitostí rodičů a jejich výchovy. Vlastně jde o celkový rodičovský přístup k dětem a organizování jejich volného času.

Na zajímavou, a dle mého názoru poměrně málo připomínanou, skutečnost upozorňuje Meyrowitz (2006). Tato skutečnost se týká proměny způsobu, jímž proudí informace do rodiny – a v našem případě pak především k dětem. Meyrowitz tak zdůrazňuje, že to již není pouze rodina, která dětem zprostředkovává veškeré zkušenosti. Mnohé děti totiž mají televizi, která nabízí možnost jiného pohledu na svět. Slovy Meyrowitze: „Dříve mohli rodiče snáze formovat výchovu dětí tím, že s nimi hovořili nebo jim četli pouze o věcech, které jim chtěli zpřístupnit.“ „Dnešní rodiče však musejí bojovat s tisíci představami a idejemi, nad nimiž mají jen malou přímou kontrolu.“ (Meyrowitz, 2006:196) Dle Meyrowitze tak dochází k částečné proměně rodiny, síly jejich vnitřních vztahů. Rodiče již jednoduše nejsou jediným zdrojem, ze kterého mohou děti čerpat informace o okolním světě... (Meyrowitz, 2006)

Nyní se tedy zaměříme na praktické rady odborníků, které by měly rodičům pomoci naučit se zacházet s obrazovkou. Takový návod na „ovládnutí“ televize podává Pavel Říčan v publikaci „Krotíme obrazovku“ (1995). (Říčan, 1995)

Dle Říčana bychom tedy v první řadě měli děti naučit vybírat si pořady. Chybou je sednout k televizi a prostě se na něco dívat. Říčan zdůrazňuje nutnost plánování – do určitého věku je jednoduše třeba dítěti určit, co smí sledovat. (Říčan, 1995) S tím souvisí požadavek naučit děti televizi vypínat v případě, že vysílaný pořad pro ně není vhodný. Starším dětem je pak třeba vysvětlovat škodlivost mediálního násilí, seznamovat je s tím, jak mediální obsahy (např. filmové triky) vznikají, naučit je rozlišovat mezi realitou a fikcí. Když jsou diváci schopni fínty filmařů prokouknout, nenechají se jimi tak strhnout. Rodiče musí také s dětmi komunikovat, nahlas a jasně vyjadřovat své názory na televizní pořady, filmy atd., a měli by si také udělat čas na to, aby televizi občas sledovali společně s dětmi.

(Říčan, 1995: 35-37) Dospělí musí být pro děti opravdovou autoritou, což znamená, že pokud to nejde jinak, musí umět přistoupit také ke striktním zákazům (ať už jde o film, počítačovou hru...). (Říčan, 1995) A především je pak třeba, aby rodiče uměli odměřovat dávky audiovizuální zábavy, které dopřejí svým dětem, přičemž je nezbytné přihlédnout přitom také k věku dítěte. (Říčan, 1995)

Suchý (2005) se ve své knize zmiňuje o českém výzkumu, jehož výsledky ukázaly, že téměř 20 % dětí je k televizi posazeno rodiči za odměnu, což však rozhodně nepovažuje za vhodné. (Suchý, 2005)

Blažek (1995) uvádí Singerovu (1988) představu o rodičovském přístupu k televizi. „Příznivý vliv na to, aby se sledování televizního násilí neprojevovalo negativně, mají rodiče, kteří oceňují nápaditost, zodpovědnost a stabilitu, odmítají tvrdou disciplínu a tělesné tresty, s dětmi diskutují, sami se málo dívají na televizi a nevidí svět jako zlý a děsivý.“ (Singer, Singer 1988, Blažek, 1995:146)

Pokud tedy chceme omezit možný negativní vliv televizního vysílání na naše děti, měli bychom se zamyslet nad výše uvedenými radami a pokusit se o jejich aplikaci v praxi. V ideálním případě by samozřejmě měli rodiče minimalizovat dobu, kterou jejich děti stráví před televizí a nahradit tuto pasivní zábavu jinou aktivitou. Je nepochybné, že takový přístup klade na rodiče nemalé nároky, avšak nejen na ně. Suchý (2005) připomíná také nezanedbatelnou roli školy, kde děti tráví poměrně značnou část svého času. Dle autora by se tedy na mediální výchově dětí měla podílet jak rodina, tak i škola, základní mechanismy této výchovy totiž platí v obou těchto „institucích“. (Suchý, 2005)

Domnívám se, že jsme již shromáždili dostatečné množství údajů a teoretických konceptů, které se zabývají různými dimenzemi problému televizního násilí a jeho vztahu k dětem a mládeži. Nejdůležitější poznatky z teoretické části již byly uvedeny v dílčích shrnujících kapitolách.

Na dalších stranách již přistoupíme k empirické části práce. V této části se s pomocí výzkumné sondy pokusíme navázat na získané teoretické poznatky, které nám poslouží jako opora při provádění praktického výzkumu.

10 Empirická část

10.1 Hlavní teze a výzkumné otázky

V empirické části práce budeme vycházet z poznatků, které jsme nashromáždili v teoretickém oddílu.

Za výchozí teze můžeme považovat tvrzení, že sice existuje souvislost mezi televizním násilím a jeho vlivem na agresivní chování dětí, avšak dosud se nepodařilo prokázat, že jde o souvislost příčinnou. (viz studie „The influence of TV on children“, str. 37; Belsonova studie str. 36) Zobrazované násilí je jen jedním z faktorů, který do tohoto složitého procesu vstupuje. (viz „Objektivní subjektivní faktory...“, str. 40-42) Různí odborníci (např. A. Bandura, G. Comstock) se však shodují na tom, že televizní násilí je faktorem velmi významným, který může např. výrazně přispět k možnosti nápodoby agresivního chování v reálném životě. (viz „Teorie observačního učení a agrese“, str. 15-18; „Příloha č. 4, str. 101) Některé teorie také mluví o tom, že sledované násilí může vést ke znečitlivění diváků vůči projevům agresivního chování. (viz. „Habitualizace“, str. 19-20)

Výzkumné otázky

Realizací výzkumné sondy se pokusím nalézt odpověď zejména na tyto základní výzkumné otázky:

Jaké místo zaujímá televize ve volném čase dětí?

Proč vůbec děti televizi sledují?

Kontrolují rodiče své děti při sledování televize?

Jaká je míra tolerance dětí vůči násilí v televizi?

10.2 Výzkumná strategie

Jako výzkumnou strategii volím kvalitativní výzkum, jelikož tento typ výzkumu mi umožňuje pochopit, jak na danou problematiku nahlízejí samotní respondenti.

Kvalitativní výzkum je totiž „procesem hledání porozumění, který je založen na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému“

„Výzkumník při něm vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Hendl, 2005:18)

Strauss a Corbinová (1999) definují kvalitativní výzkum negativně jako „jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace.“ (Strauss, Corbinová, 1999:10)

Gavora (2000) považuje za podstatu kvalitativního výzkumu vytvoření komplexní obrazu o zkoumaném jevu. Zároveň jde také o snahu je začlenit do širšího kontextu. Hlavním cílem tohoto typu výzkumu je tedy porozumět člověku a především pochopit jeho vlastní hlediska, pochopit, jak on vidí věci a posuzuje jednání. (Gavora, 2000)

Kvalitativní výzkum však má určité nevýhody. Disman (2002) zdůrazňuje především skutečnost, že silná redukce počtu sledovaných jedinců v kvalitativním šetření vede k problémům s generalizací jeho výsledků na populaci. Dokonce hovoří o tom, že tato generalizace je někdy i zcela nemožná. (Disman, 2002) „Kvalitativní výzkum používá induktivní logiku, kdy na začátku výzkumného procesu je pozorování, sběr dat, poté výzkumník pátrá po pravidelnostech existujících v těchto datech, po významu těchto dat, formuluje předběžné závěry a výstupem mohou být i nově formulované hypotézy nebo nová teorie.“ (Disman, 2002:287)

10.3 Metoda sběru dat

Jako metodu sběru dat jsem se rozhodl zvolit polostrukturovaný skupinový rozhovor s otevřenými otázkami. O výhodách této metody se zmiňuje např. Disman (2002). Důležité je, že tato metoda umožňuje dodatečnou konkretizaci, vysvětlení výzkumné otázky v případě, kdy ji respondent nepochopil. V průběhu rozhovoru také může výzkumník neustále korigovat svůj výzkumný záměr tím, že klade doplňující otázky. Výzkumník tak může získat dostatečné množství informací. Toto jsou tedy nesporné výhody, které získává výzkumník. Disman však hovoří také o samotných respondentech, kteří mají v polostrukturovaném rozhovoru dostatečně velký prostor k vyjádření vlastních názorů a postřehů. (Disman, 2002)

10.3.1 Základní okruhy otázek

Pro vlastní realizaci rozhovorů jsem si stanovil stručnou osnovu témat, která budou předmětem dotazování. Předpokládám, že se v průběhu rozhovorů vynoří další zajímavá témata k diskuzi.

Výchozí okruhy témat, z nichž budou vycházet otázky výzkumného rozhovoru:

1. Sociální prostředí

- rodina, počet členů
- vztahy mezi rodiči
- vztahy mezi rodiči a dětmi
- vztahy mezi sourozenci
- ekonomická, materiální situace rodiny

2. Škola

- školní práce, prospěch
- vztahy mezi spolužáky
- vztahy mezi pedagogy a žáky
- aktivity žáků ve škole
- postoj školy ve vztahu k rodičům

3. Aktivity ve volném čase

- sportovní aktivity
- přátelé
- relaxace
- zájmové kroužky
- média

10.4 Výzkumný soubor

Jako výzkumný soubor byli zvoleni žáci sedmých tříd navštěvující tři různé základní školy. Jejich věkové rozmezí se pohybovalo mezi 13-14 roky. Výběr výzkumného souboru

probíhal následovně. Každou třídu jsem navštívil celkem dvakrát. Při první návštěvě jsem učitele i všechny žáky informoval o charakteru a cílech mé práce. Poté jsem žáky vyzval, aby se přihlásili ti, kteří mají zájem odpovídat na otázky ve skupinovém rozhovoru. V každé třídě jsem tedy takto získal 10 – 14 potenciálních dobrovolných zájemců o spolupráci na mém výzkumu. Seznamy těchto dobrovolníků jsem poté konzultoval s třídními učiteli žáků. Ty jsem požádal, aby ze seznamu vybrali vždy právě 8 žáků, o nichž se domnívají, že budou pro můj záměr vhodné. Kritériem této „vhodnosti“ byla zejména dostatečná komunikativnost, ale na druhé straně také snaha o omezení nežádoucího velkého zastoupení názorových vůdců ve zkoumaných skupinách. K tomuto postupu mě vedlo to, že jsem žádného z žáků předtím neznal, spoléhal jsem tedy na zkušenosti třídních učitelů se svými žáky. Následující den jsem třídy navštívil znovu a vybrané žáky opět oslovil, přičemž všichni oslovení měli o účast v rozhovorech nadále zájem. Takto tedy bylo vybráno vždy 8 žáků z každé školy, celkem tedy 24 osob. Žáci tedy nebyli vybíráni podle žádných specifických kritérií, z tohoto důvodu tedy ve výzkumném vzorku není zabezpečeno rovnoměrné zastoupení chlapců a dívek ani jejich stejný sociální status, zájmy atd.

Dále považuji za nutné alespoň částečně zdůvodnit kroky, které mě vedly ke zvolení uvedené cílové skupiny informantů. V jedné z výše popsaných kapitol jsme jako rizikovou diváckou skupinu vymezili děti do 12 let. Tento věk je dle odborníků považován za kritické období ve věci vztahu televizního násilí k dětské agresivitě a případnému násilnému chování. Z praktických důvodů jsem však pro svoji výzkumnou sondu zvolil děti starší. Předpokládal jsem, že tyto děti, které již vstupují do fáze dospívání, budou schopny lépe porozumět mému záměru, a budou tedy lépe schopné formulovat své myšlenky a názory.

V krátkosti ještě uvedu poznámku, jak rozmezí mezi 12-17 lety popisují ve vztahu k televiznímu vysílání psychologové. Takovou charakteristiku nám ve své knize nabízí např. Koukolík a Drtilová (2006). Zmíněné období nazývají psychologové dospíváním, v tomto věku dochází k rychlému rozvoji abstraktního myšlení a uvažování. Přesto je však percepce televizního vysílání u dospívajících stále spíše pasivní, o tom, co viděli, tedy moc nepřemýšlí. „Televizi sledují obecně méně než v ranějším věku, jejich zájem se týká zejména lásky, sexuality, romantických příběhů, u chlapců více než u dívek pornografie.“ „Míra identifikace a důvěra v realitu sledovaných příběhů je nižší než v předchozím věkovém období.“ (Koukolík, Drtilová, 2006:220) Přesto se však odborníci shodují na tom, že určitý (i když malý) podíl dospívajících stále „...v realitu sledovaných příběhů

věří, identifikuje se s násilně se chovajícími hrdiny“, a někteří dokonce násilné akce napodobují. (Koukolík, Drtilová, 2006:220)

10.5 Etické otázky výzkumu

Výzkum, který pracuje s lidskými účastníky, musí respektovat jisté etické zásady. Všichni účastníci výzkumného šetření byli předem informováni o jeho průběhu a účelu. Byli poučeni o tom, že výsledky šetření budou použity pouze pro účely této práce, a že nikde dále nebudou prezentovány jejich osobní údaje. Informanti byli ujisti, že výstupy ze skupinového rozhovoru budou anonymní, nikde tedy nebudou uváděna jejich jména. Všichni respondenti souhlasili s tím, že průběh rozhovoru bude nahráván záznamovým zařízením – diktafonem. Od účastníků šetření jsem získal informovaný souhlas, který mi poskytuje právo na zpracování a využití výsledků získaných rozhovorů. Jelikož nebyli respondenti plnoletí, získal jsem také svolení rodičů dotazovaných žáků. O průběhu a účelu výzkumné sondy byly samozřejmě informovány také kompetentní osoby z dotčených škol, které s mým záměrem souhlasily a poskytly mi čas a prostor pro jeho realizaci.

10.6 Prostředí výzkumného šetření, jeho načasování

Pro realizaci výzkumného šetření byly zvoleny tři různé základní školy v bezprostřední blízkosti Žďáru nad Sázavou. Výběr byl učiněn podle různých lokalit umístění – byla tedy vybrána základní škola sídlištního, městského, a venkovského typu. Školu sídlištního typu zastupuje v mém vzorku 5. Základní škola ve Žďáru nad Sázavou, která je situována na jednom z největších sídlišť tohoto města. 1. Základní škola v Novém Městě na Moravě reprezentuje školu městského typu. Poslední školou je škola Základní škola Polnička, která se nachází asi 6 kilometrů od Žďáru nad Sázavou a představuje školu venkovského typu.

Bližší charakteristiky těchto škol budou uvedeny v popisu vlastního průběhu výzkumného šetření.

Po dohodě s vedením uvedených škol byly výzkumné rozhovory realizované v prvních dvou týdnech června 2009.

10.7 Popis výzkumných rozhovorů

Po seznámení informantů s průběhem a etickými zásadami provádění výzkumného šetření jsme mohli přistoupit k vlastním rozhovorům. Byly tedy provedeny celkem tři polostrukturované rozhovory se skupinami o 8 respondentech. Tyto rozhovory probíhaly v prostředí výše zmíněných škol. Snažil jsem se přitom, aby místo provedení interview bylo žákům důvěrně známé a cítili se v něm příjemně. K realizaci rozhovorů mi byla poskytnuta počítačová učebna, učebna výtvarné výchovy a školní cvičná kuchyňka. Všechna interview jsem se snažil začínat neformálním rozhovorem, abych u účastníků navodil větší pocit důvěry (nikoho z informantů jsem před tímto výzkumem neznal). Respondenti byli požádáni, aby odpovídali pravdivě a upřímně. Byli také poučeni o tom, že odpovědi při polostrukturovaném rozhovoru by měly (avšak nemusí) být podrobnější.

Po tomto úvodu jsem zapínal diktafon, který průběh rozhovorů zaznamenával. Během rozhovorů jsem si nedělal systematické poznámky, několikrát jsme však narazili na zajímavé téma, které jsem si zaznamenal, abychom se k němu mohli vrátit později. K získání základních socioekonomických údajů jsem z praktického hlediska (názornost, možnost následného grafického zpracování) použil krátký záznamový arch, o způsobu jeho vyplnění byli respondenti poučeni.

Doba trvání výzkumných rozhovorů byla závislá na aktivitě a ochotě respondentů k odpovědím, přičemž se pohybovala mezi 50 – 70 minutami.

10.8 Zpracování dat

Metodou polostrukturovaného skupinového rozhovoru jsem tedy získal „surová“ data – nahrávky výzkumných rozhovorů uložené na diktafonu. Tento materiál bylo nutné dále zpracovat, tedy provést jeho transkripci. Zvukové záznamy jsem si proto několikrát celé přehrál. Takto jsem získal přehled o tom, jaké části záznamů jsou důležité z hlediska mého tématu. Získané zvukové záznamy jsem tedy celé nepřeváděl do textové podoby. Doslovně byly přepsány pouze části těchto záznamů – výpovědi respondentů, ve kterých se objevily informace, jež jsem považoval za relevantní vzhledem k našemu tématu. Ostatní výpovědi tedy byly vypuštěny. Takto jsem získal data pro další analýzu.

Přepsané výpovědi respondentů byly dále podrobeny kódování. Získaná data tedy byla analyzována – rozdělena podle jejich obsahu do jednotlivých kategorií, čímž mělo dojít

také k redukci množství dat. Jednotlivé kategorie tedy umožnily získané informace roztřídit a uspořádat tím, že je přiřadily k různým nadpisům. Tento postup kódování by měl vést k zobecnění původních dat. (Hendl, 2005)

10.9 Omezení výzkumné sondy

Z charakteru a nastavení výzkumné sondy, která je realizována prostřednictvím skupinových polostrukturovaných rozhovorů, vyplývají některá omezení a nedostatky.

Jsem si vědom náročnosti práce s dětmi a nároků, které zvolený typ sběru dat klade na výzkumníka – moderátora. Možné omezení výzkumné sondy spatřuji především v možnosti vzájemného ovlivňování respondentů ve skupině. Interakcím mezi členy skupiny samozřejmě nelze nikdy zcela zabránit. Tyto interakce lze chápat i pozitivně, kdy se projevuje skupinová dynamika, mohou se tak otevřít nové otázky, témata atd. Avšak nebezpečím je nežádoucí ovlivňování ve skupině, tedy především vykrystalizování určitých názorových vůdců. Jako moderátor jsem se tedy snažil s touto možností počítat a seznámil jsem se proto se způsoby, jimiž lze tento jev minimalizovat (např. nehodnotit prezentované názory, podporovat respekt mezi členy skupiny, povzbudit k vyjádření všechny informanty, atd.).

Považuji za nutné zdůraznit, že empirická část práce je pouze výzkumnou sondou, která doplňuje část teoretickou. Realizace této sondy by ale mohla sloužit jako demonstrace možností použité výzkumné metody (polostrukturovaného rozhovoru) v dané oblasti zkoumání a tak naznačit, jakou cestou by se podobné průzkumy měly (/neměly) ubírat v budoucnu – jak by měly postupovat, na co by se případně měly zaměřit více a jaké oblasti nesmí opomenout.

Je také jasné, že vzhledem k velikosti výzkumného souboru, který představuje 24 respondentů, budou výsledky této sondy zobecnitelné pouze v rámci tohoto vzorku. Domnívám se však, že i takto nastavená výzkumná sonda může přinést některé zajímavé poznatky o chování zkoumaných respondentů, a také poukázat na některá témata či problémy, kterými by bylo možné se zabývat v budoucnu hlouběji, na větším prostoru a za příznivějších časových a materiálních podmínek...

11 Vlastní výzkumné šetření

11.1 Detailní popis prostředí výzkumného šetření

11.1.1 Základní škola ve Žďáru nad Sázavou

V mém vzorku představuje školu sídlištního typu, nachází se na jednom z největších sídlišť Žďáru nad Sázavou. Areál této školy byl otevřen v září roku 1992, a je tak nejmladší školou v tomto městě. Budova školy disponuje dvěma tělocvičnami, posilovnou a venkovním hřištěm. Pro výuku pracovních činností slouží dílny, cvičná kuchyně i speciální učebna pro výuku šití a pěstitelství. Škola také udržuje své vlastní arboretum, které je přístupné i školám ostatním. Výuka odborných předmětů probíhá v učebnách, které jsou vybaveny potřebnými nástroji, připojením na internet a dataprojektory. V materiálně technické oblasti je škola dobře vybavena audiovizuálními pomůckami i výpočetní technikou s vysokorychlostním připojením k internetu.

V současnosti tuto školu navštěvuje přibližně 570 žáků a výuku zajišťuje 43 pedagogických pracovníků.

Škola dbá také na rozvíjení zájmových mimoškolních činností svých žáků, kteří mohou navštěvovat například keramickou dílnu, kroužek zaměřený na zlepšování a prohlubování počítačových dovedností, různé sportovní kroužky nebo kurzy anglického jazyka, na jejichž vedení se podílí lektori z jazykové školy v Brně. Škola je zapojena do mezinárodního projektu Ekoškola, v rámci tohoto programu se žáci učí o environmentálních tématech a zároveň sami usilují o minimalizaci a třídění odpadů, úspory energie či vody a zlepšení životního prostředí školy a jejího okolí. Ve spolupráci s rodiči pořádá škola různé sportovní soutěže a hry. V rámci volitelných předmětů jsou pro žáky organizovány dvou až třídní kurzy zaměřené na praktické využití získaných dovedností.

Zapojení žáků do činnosti školy je umožněno existencí „školního parlamentu“, ve kterém jsou zastoupení zvolení žáci od pátých do devátých tříd. Každá třída má dva důvěrníky, kteří svá přání a nápady postupují svým zástupcům v parlamentu. Tyto

informace jsou pak směřovány k vedení školy, čímž je zajištěna úzká spolupráce, která zaručuje vzájemnou silnou vazbu dětí a dospělých. Tento mechanismus bezesporu napomáhá ke zlepšování práce školy a vztahů žáků a pedagogů.

Škola se každoročně účastní olympiád v různých předmětech a dalších znalostních soutěžích. (zdroj - webové stránky školy, www.lzdar.cz)

11.1.2 Základní škola Nové Město na Moravě

Reprezentuje školu městského typu, je nejstarší školou v tomto městě. Svůj provoz zahájila na počátku třicátých let. Svou velikostí jde o menší školu, kterou tvoří třípatrová budova. V této budově se nachází všechny učebny a odborné učebny a také školní jídelna. V přízemí najdeme cvičnou školní kuchyňku, dílny, knihovnu, počítačové učebny a školní družinu. Tato škola se o sportoviště a tělocvičnu dělí s nedalekým gymnáziem, které pro ni poskytuje dostatečné zázemí.

V současné době tuto školu navštěvuje zhruba 545 žáků, o které se stará 42 pedagogů.

Zhruba polovina tříd této školy je specializována na výpočetní techniku. Žáci této školy dosahují výborných výsledků na olympiádách zejména v přírodovědných předmětech. Škola pořádá také sportovní soutěže žáků v nejrůznějších disciplínách, které jsou pak hodnoceny v rámci školní ligy. Učitelé pořádají pro žáky různé naučné exkurze a besedy. Tato škola je rovněž zařazena do projektu Ekoškoly.

V rámci mimoškolních aktivit je možné navštěvovat zájmové kroužky (sportovní, turistické, výtvarné, přírodovědné, výpočetní techniky).

Žáci vydávají svůj vlastní časopis Puclík, který se věnuje dění na půdě školy, ale také zajímavostem z dění ve městě, literatury, sportu, kultury i vědy. Kromě oficiálních internetových stránek má škola i stránky neoficiální, o které se starají sami žáci.

(zdroj: webové stránky školy, <http://zs1.nmm.cz>; <http://historiezs.ic.cz>).

11.1.3 Základní škola Polnička

Tato škola se nachází mimo město Žďár nad Sázavou a v našem vzorku představuje školu venkovského typu. Tato školní budova byla otevřena již v roce 1891. Od té doby

samozřejmě prošla mnohými úpravami. V současné době poskytuje zázemí pro 9 školních tříd. Tuto školu navštěvovalo v minulém roce zhruba 210 žáků, jejich výuku zajišťuje 14 pedagogických pracovníků.

V roce 1995 prošla škola rozsáhlou rekonstrukcí, díky níž vznikla střešní nástavba, ve které se nacházejí dvě dobře vybavené počítačové učebny a tři učebny jazyků opatřené audiovizuální technikou. V přízemí školy se nachází učebny a laboratoře odborných předmětů. Dále zde nalezneme učebny hudební a výtvarné výchovy a školní knihovnu. Škola má vlastní tělocvičnu a venkovní sportoviště. Pro děti prvního stupně zde funguje školní družina. I přesto, že se jedná o poměrně malou venkovskou školu, tak je tato dobře vybavená a poskytuje příjemné prostředí pro výuku žáků.

Co se týče zájmových kroužků, mohou děti navštěvovat kurzy sborového zpěvu, taneční a sportovní kroužky a kroužek angličtiny. Otevírán je i speciální kroužek pro děti s dyslektickými poruchami.

Škola je zařazena do projektu Zdravá škola, který je organizován Světovou zdravotnickou organizací pro Evropu. Cílem tohoto projektu je vytvoření příjemného a pohodového prostředí pro výuku dětí. Dále pak poskytnutí široké nabídky metod a forem výuky a možnost dalšího vzdělávání učitelů. Projekt Zdravá škola je zaměřen také na osvětu žáků v oblasti zdravého životního stylu, enviromentální výchově a prevenci sociálně patologických jevů. (zdroj: www.mostzs15.cz/zdrskola.htm)

Škola se každoročně účastní různých sportovních olympiád předmětových soutěží. Prostřednictvím školního parlamentu, který sdružuje zástupce třetích až pátých tříd, mají žáci možnost promlouvat do školních záležitostí.

Vedení školy vydává Školní občasník, jehož cílem je seznamovat rodiče s plánovanými záměry a děním ve škole. Rodiče žáků se tak mohou zapojit do školních záležitostí a vyjadřovat své připomínky a postřehy. (zdroj: webové stránky školy, <http://www.zspolnicka.cz>)

11.2 Prezentace získaných dat

Na tomto místě přepíši, případně ocituji, názory a postoje informantů, které vyplynuly z jednotlivých výzkumných rozhovorů, a které se mi zdají podstatné z hlediska našeho výzkumného záměru.

11.2.1 Interview č. 1

5. Základní škola ve Žďáru nad Sázavou

Výzkumný soubor

Výzkumný soubor žáků sedmých tříd na této základní škole tvořili 4 chlapci a 4 dívky z téže třídy.

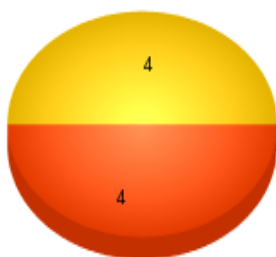
Ze vzorku těchto žáků žije šest dětí v úplné rodině, dvě děti vyrůstají s matkou a jejím novým partnerem. V této skupině tedy nebyl nikdo, kdo by neměl alespoň jednoho z rodičů.

Zkoumaný soubor byl posuzován také podle zaměstnání rodičů. Více než polovina rodičů (9) jsou zaměstnanci. Ve dvou případech podniká jeden z rodičů, v jednom případě podnikají oba rodiče. V jednom případě byl rodič v plném invalidním důchodu. Žádný z rodičů dětí v této skupině není nezaměstnaný. Dle mého názoru může tato skutečnost přispívat k pozitivní atmosféře v rodině.

Zjišťován byl i počet sourozenců dotazovaných žáků. Většina dětí (pět případů) má jednoho sourozence, ve dvou případech mají žáci dva sourozence. Jedno dítě je jedináček. Ve zkoumané skupině nebyl nikdo, kdo by měl více jak dva sourozence.

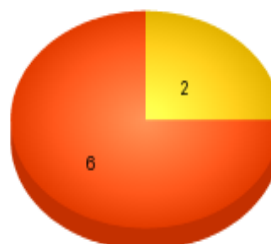
Grafické znázornění

Rozdělení podle pohlaví

- chlapci: 4
- dívky: 4

Úplnost rodiny

- úplná rodina: 6
- pouze s matkou: 2

Zaměstnání rodičů

- zaměstnaní: 9
- podniká jeden z rodičů: 2
- podnikají oba rodiče: 1
- invalidní důchodce: 1

Počet sourozenců

- žádný sourozenec: 1
- jeden sourozenec: 5
- dva sourozenci: 2

Tento první skupinový rozhovor byl realizován na začátku měsíce června. Výzkumné šetření se žáky bylo provedeno v počítačové učebně.

1. Sociální prostředí

Hodnocení rodičů dětmi

Co se týče hodnocení rodičů, tak z rozhovorů vyplynulo, že je děti hodnotí velmi kladně, což lze považovat za pozitivní skutečnost. Avšak důvody tohoto hodnocení jsou značně rozdílné. Mezi těmito důvody se často objevovala materiální stránka, jako např. umění vydělávat peníze, kupování značkového oblečení, elektroniky, dárků atd. Zkoumané děti také oceňují volnost, kterou jim rodiče dávají. Jde například o neomezování ve výběru přátel, nezatěžování domácími pracemi, dostatek volného času pro vlastní zájmy.

Jeden z chlapců charakterizoval své rodiče takto: „*Rodiče jsou v klidu, hlavně otec, kterej mi většinou koupí, co chci, a má ode mě pokoj.*“ Zhruba v tomto duchu odpovídaly i některé další děti.

Za typickou považují také odpověď dalšího chlapce: „*Naši jsou super, protože mě moc neřeší, můžu kamarádit, s kým chci, a mám dost volného času...*“

Vztahy v rodině

Vztahy v rodině děti hodnotí převážně podle toho, zda žijí v rodině úplné nebo v rodině, kde jsou rodiče rozvedeni. V prvním případě tedy děti považují tyto vztahy za standardní a dobré, přičemž se shodují na tom, že vlastně tuto záležitost moc neřeší, nemají na ni prý čas. Děti z rozvedených rodin, které žijí pouze s jedním rodičem, však vzájemné vztahy nepovažují za příliš dobré. Podle nich k této skutečnosti přispívá to, že rodič žije po rozvodu s novým partnerem.

Byla zde také položena otázka: „Co podle vás přispívá k „dobrým“ vztahům ve vaší rodině?“ V odpovědích se opět promítla jistá povrchnost v hodnocení vztahů. Dotazovaní znovu vyzdvihovali volnost a důležitost materiálního zabezpečení.

„*Já jsem rád, že mě naši nebuzerujou a neotravujou kvůli každý maličkosti.*“
„*...Třeba taky to, že když něco chci, tak mi to rodiče většinou koupí...třeba nějaký oblečení nebo tak...*“

Vztahy mezi sourozenci

Vztahy mezi sourozenci hodnotí děti jako přátelské. Některé děti však přiznávají jisté napětí v soužití se sourozenci, kteří jsou mladší. Problém je podle nich ve skutečnosti, že je tito mladší sourozenci „*furt otravujou*“, a někdy je musí pohlídat, což „*je na provaz*“.

Materiální podmínky dětí

V této kategorii jsou shrnuty poznatky o disponování elektronikou (počítači, televizory, atd.) ve zkoumané skupině dětí.

Z výpovědí žáků lze usoudit, že ekonomická situace těchto dětí (respektive jejich rodin) je nadprůměrná. (o čemž vypovídalo i značkové oblečení a poměrně drahé mobilní telefony a MP3 přehrávače dotazovaných dětí.) Děti považují za zcela běžné vlastnictví několika televizorů s kabelovým vysíláním či satelitem, DVD přehrávačů, domácího kina, digitálního fotoaparátu, videokamery, osobního počítače atd.

„Já jsem spokojenej, můžu si kupovat značkový oblečení a nemusím chodit na tržnici. Mám svůj počítač a taky televizi...“ Podobně se vyjadřovaly i další děti. Skutečnost, že mají vlastní počítač a televizi ve svém pokoji, považují za téměř samozřejmou.

Na otázku: „Napadnou vás nějaké věci, bez kterých byste si nedovedli představit život?“ jsem obdržel např. tuto odpověď: *„Určitě počítač a televize, a taky mobil a empétrojka.“* Kromě těchto věcí se v dalších odpovědích objevovala ještě domácí kina, DVD přehrávače, Playstation a jiné hrací konzole...

Je tedy zřejmé, že elektronika na naprosto samozřejmou a nezbytnou součástí každodenního života dětí z této zkoumané skupiny.

2. Škola

Školní práce

Školní záležitosti jsou pro děti povinností, kterou musí splnit, aby měli klid od rodičů. Avšak respondenti zároveň přiznávají, že chtějí po deváté třídě studovat na některé střední škole, jsou si tedy vědomi toho, že je školní prospěch důležitý. Ukazuje se tedy, že horizont dvou let je pro tyto děti příliš vzdálený a tuto budoucnost tedy zatím nijak neřeší.

Vztahy se spolužáky

Vztahy se spolužáky ve třídě hodnotí jako kamarádké a normální. Přiznávají, že je třída rozdělena na jednotlivé „party“ a že někoho třeba „nemusí“. Občas prý dojde k nějaké menší potyčce, ale dle slov jednoho z žáků *„nejde o nic velkého“*.

Vztahy s učiteli

Otázka zněla: Jaké máte vztahy s vašimi učiteli, co se vám na nich líbí, jak s nimi vycházíte? Některé odpovědi žáků:

„Podle mě je většina učitelů tady na škole v pohodě, ...hlavně ty mladší, ...s některýma je v hodinách fakt sranda...“

„Já myslím, že dobrý, ... většinou stačí dělat to, co máme, a je to dobrý, pokud člověk teda nevyrušuje...“

Vztahy s učiteli hodnotí děti kladně. Oceňují zejména skutečnost, že toho po nich učitelé moc nevyžadují, stačí si prý plnit své povinnosti. Dále se ukázalo, že žáci hodnotí pozitivně také moderní výukové metody některých učitelů a jejich přátelský přístup.

Školní zájmová činnost

Kladně hodnotí informanti možnosti zájmové činnosti mimo školní vyučování, kdy jde především o výtvarné a sportovní kroužky. Dva chlapci navštěvují kroužek florbalu, jeden z chlapců chodí cvičit do posilovny.

Dotazovaní se shodují na tom, že důležitou věcí je činnost školního parlamentu, díky kterému se mohou částečně podílet na některých záležitostech školního provozu. Zároveň však přiznávají, že nikdo z nich dosud této možnosti nevyužil.

Rodiče a škola

Od respondentů jsem se dále snažil zjistit, jestli se rodiče zajímají o jejich školní prospěch, dění ve škole...Jsem si vědom skutečnosti, že je tento záměr problematický, jelikož se respondentů ptám vlastně na to, co dělá někdo jiný – jejich rodiče. Přesto se však domnívám, že získané údaje mají jistou vypovídající hodnotu.

Respondenti se v podstatě shodli na tom, že se rodiče o jejich školní záležitosti zajímají minimálně. To znamená, že musí jít na rodičovskou schůzku, případně jim zkontrolovat známky. Podle dětí tomu je tak zejména proto, že jejich rodiče mají dost svých starostí.

„...akorát jdou na rodičák, když teda musí, ale z toho většinou moc nadšený nejsou...“

„No naši se hlavně bojí, abych neudělal nějaký průser a nemuseli jít do školy za učitelem...“

3. Volný čas

Z vyjádření těchto žáků vyplývá, že jejich způsob trávení volného času je velice jednoznačný, a dá se říci, že také jednotvárný. Dle zjištění v této skupině dětí převažuje pasivní trávení času u televize a počítače. Na otázku, jestli jsou s tímto způsobem trávení volného času spokojeni, jsem dostal například tyto odpovědi:

„...nikdy jsem nad tím nepřemýšlel, ale asi jo..., když přijdu ze školy, tak mám volno a můžu si dělat, co chci, pokud nemám nějaký učení,... to je super...“

„Já většinou sedím u kompu nebo koukám na televizi a to mě baví, ... nevím, co bych měl dělat jinýho...“

„Baví mě florbal, kam chodím...a pak taky hraju na počítači a koukám na filmy, jsem spokojenej.“

Ukazuje se, že nad způsobem trávení svého volného času tyto děti moc nepřemýšlejí, spokojí se i s pasivním sezením u televize. Jiný způsob trávení volna většinou nehledají.

Přesto se však zdá se, že aktivnější jsou z této skupiny chlapci, kteří navštěvují sportovní kroužky organizované školou (florbal, posilovna). Je však třeba dodat, že celkově jde o pouhé 2 hodiny týdně, které tito žáci věnují těmto kroužkům. V celkovém objemu jejich volného času tedy představuje tato aktivně strávená doba pouze malou část. Pro ilustraci zde uvádím výpovědi dvou chlapců.

„Já chodím dvakrát týdně na florbal ve škole, občas jdu s tátou do bazénu, ale fakt jen málo. Jinak nejradši hraju hry na počítači nebo surfuju na internetu, taky se rád dívám na televizi nebo si pustím nějaký dvdčko... ještě rád poslouchám hudbu.“

„Rád chodím do posilovny, ... a když jsem doma, tak se většinou dívám na televizi, nebo dělám něco na kompu...mám rád taky hudbu, občas si přečtu nějaký časopis, třeba o počítačích...“

Nikdo z ostatních dotazovaných se hlouběji nevěnuje nějaké sportovní či rukodělné činnosti. Domnívám se, že toto konstatování dokládá přesně tvrzení jednoho z žáků, který se vyjádřil následovně: *„No tak když přijdu domů ze školy, tak jdu na úkoly a mrknu do sešitu, pak mám volno, takže většinou koukám na telku nebo sedím u kompu...“* „Hodně taky poslouchám hudbu nebo jdu s kámošema někam ven...“

Počítač

Trávení volného času u počítače se jako odpověď vyskytovalo ve všech případech. Jistý rozdíl lze ovšem spatřovat v aktivitách, jimiž se na počítači věnují chlapci a dívky. Chlapci zmiňovali nejčastěji, že na počítači hlavně hrají hry. U dívek z této skupiny se tato odpověď neobjevila. Nicméně další počítačové aktivity jako surfování a komunikace na internetu, sledování různých videí a poslech hudby se objevovaly v odpovědích chlapců i dívek.

Po zjištění velké obliby počítačových her u chlapců jim byla položena otázka ohledně preferencí žánrů těchto her a také důvodů jejich volby. Odpovědi byly velmi podobné, přičemž se v nich odrazilo dominantní postavení jednoho typu her – tzv. „stříleček“. Jde o akční hry, u kterých chlapci oceňují napětí, adrenalin a vzrušení, které jim jejich hraní přináší. Oblíbenými jsou také strategické hry a různé simulátory. Za všechny z odpovědí

uvedu na tomto místě jednu, kterou považuji za typickou: „*Já hraju jenom střilečky, prostě nějaké pořádné masakr, akce, nic jinýho mě nebaví.*“

Televize

Nejoblíbenějšími pořady ve zkoumané skupině jsou zejména akční filmy, dále horory, thrillery, americké komedie pro teenagery, reality show a různé seriály. Konkrétně děti velmi často zmiňovaly seriály jako Simpsonovi, Futurama, Přátelé, Městečko South Park. Právě poslední jmenovaný seriál vzbudil okamžitě po svém uvedení velké rozhořčení pro svou značnou vulgárnost, a byl z televize stažen. Proto jsem se děti ptal, kde vlastně seriál sledují a co na to případně říkají jejich rodiče. Za všechny uvedu suverénní odpověď jednoho z chlapců. „*Vždyť se to dá normálně stáhnout z internetu a našim je to jedno, když nevidí, že se na to koukám...*“ Ostatní děti se s touto odpovědí ztotožnily, dle jejich slov není žádný problém stáhnout si cokoli z internetu a běžně tak prý činí.

Další otázka zněla: „*Jaké televizní stanice sledujete nejčastěji, proč?*“

„*Asi Novu, protože tam dávají dobrý filmy..., pak se dívám dost taky na Primu a Primu Cool, kde vysílají super seriály...*“

„*HBO, protože tam dávají nový filmy, ... a Óčko, kde celej den hrajou klipy.*“

Preference konkrétních typů pořadů se tedy zjevně odráží také ve volbě programů.

Nejsledovanější televizní stanici v této skupině je tedy NOVA, dále pak PRIMA, jelikož právě tyto stanice vysílají nejvíce oblíbených žánrů - amerických akčních filmů a seriálů. Mezi placenými stanicemi pak děti preferují HBO jako stanici, která vysílá nové filmy.

Zajímalo mě také, proč se vlastně děti na televizi dívají, co se jim na sledování televize líbí. Odpovědi některých dětí vypadaly takto:

„*Nevím... je to prostě zábava, když nemám nic lepšího na práci, tak si pustím telku a na něco koukám...*“

„*Na televizi se koukám, když se mi nechce nic jinýho dělat, ... třeba na kompu nebo tak.*“

„*Když třeba přijdu ze školy a jsem unavená, tak si pustím televizi a jen tak u ní lenoším...*“

Z těchto i dalších odpovědí, které jsem obdržel, se zdá, že děti z této skupiny sledují televizi zkrátka proto, že je to velmi jednoduchý a dostupný zdroj zábavy. Prostě sednou k televizi a na něco se dívají.

Avšak na své oblíbené pořady jsou dotazovaní ochotni čekat do pozdních večerních hodin. Ve všedních dnech jsou však nejpozději kolem 11. hodiny přinuceni rodiči ke spánku. O víkendu však nejsou v zábavě u televize nijak omezováni, jelikož nemusí nikam vstávat. „*V týdnu se nemůžu koukat moc dlouho, ale o víkendu je to jedno, protože ráno*

nemusím vstávat, ...takže někdy sedím u televize celkem dlouho, když dávají nějaký dobrý filmy...“ Většina z těchto žáků má vlastní televizor i počítač ve svém pokoji, takže dle jejich slov mohou sledovat to, co chtějí, a nikoho neruší.

Oblíbenými televizními hrdiny chlapců jsou zejména představitelé amerických akčních filmů, např. Sylvester Stallone, Arnold Schwarzenegger a Bruce Willis. K těmto se jeden z chlapců vyjádřil následovně: *„Mám rád filmy, kde hrajou, protože jsou fakt namakaný a vždycky všechny dostanou.“* I v preferenci oblíbených hrdinů se objevily rozdíly mezi chlapci a dívkami. Chlapci u svých hrdinů oceňovali právě jejich sílu, hrubost a umění boje. V odpovědích se objevovali i představitelé převážně komediálních rolí jako např. Jim Carrey. Dívky mezi svými televizními idoly uvedly např. Toma Cruise a Brada Pitta. Oceňují zejména jejich tělesný vzhled.

Hudba

Poslouchání hudby – zejména hip-hopu a americké popové hudby, je mezi dětmi ve zkoumané skupině také velmi oblíbené. Přehrávače MP3 a hudební telefony patří k jejich nutné výbavě a dá se říci, že bez nich neudělají krok.

V souvislosti s hudbou se dotazovaní vyjadřovali o oblíbenosti videoklipů. Vyhledávají tedy televizní stanice, na kterých klipy běží celý den jako např. Óčko a MTV. Mezi rádiovými stanicemi pak uvádějí Evropu II a rádio Kisshády.

Četba

Další otázky směřovaly k četbě knih, novin a časopisů. Bylo zjištěno, že tyto oblasti děti moc nezajímají, často se vyjadřovaly v tom smyslu, že čtení zabere moc času. Knihy většinou berou jako „nutné zlo“, když musí zpracovávat čtenářské deníky. Výrok jednoho z chlapců zněl takto: *„Tak noviny nečtu vůbec, protože je to samá politika a další kecy, ...občas si prohlídnu nějaký časopis, ... ale knížky jsou ztráta času...“*

K různým časopisům obecně zaujímají děti příznivější postoj. Chlapci přitom vybírají převážně časopisy o počítačích a počítačových hrách a časopisy sportovní. Dívky čtou časopisy pro mladé, časopisy o módě a o životě celebrit.

Trávení volného času s rodiči

Zajímalo mě, jestli se do organizace volného času dětí zapojují jejich rodiče, případně jakým způsobem. Bylo zjištěno, že rodiče tráví s dětmi minimum volného času, který se většinou omezuje na víkendové návštěvy příbuzných. Dle dětí je tomu tak především

proto, že v pracovním týdnu na ně rodiče nemají kvůli zaměstnání čas. Podle vyjádření respondentů je rodičům jedno, jakým způsobem se zabaví ve svém volném čase, což jim podle vlastních slov většinou vyhovuje. „*Moc času s nima netrávím, ale vlastně mi to ani nevadí..., jdu radši ven s kamarádama nebo jsem u sebe v pokoji a dělám něco svýho...*“

11.2.2 Interview č. 2

1. Základní škola v Novém Městě na Moravě

Druhou zkoumanou skupinu tvořilo pět chlapců a tři dívky.

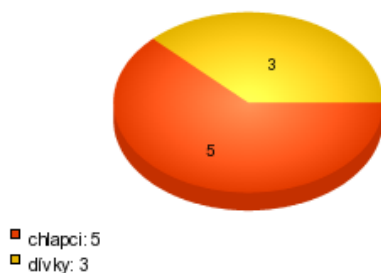
Sedm dětí žije v úplné rodině a jedno dítě žije pouze s otcem.

Z hlediska zaměstnání rodičů převládají i v této skupině zaměstnanci (10). V jednom případě podnikají oba rodiče. Ve třech případech podniká jeden z rodičů.

Co se týče početnosti rodin, opět převládají rodiny se dvěma dětmi. Dva žáci nemají žádné sourozence, a jeden žije v rodině se dvěma sourozenci.

Grafické znázornění

Rozdělení podle pohlaví

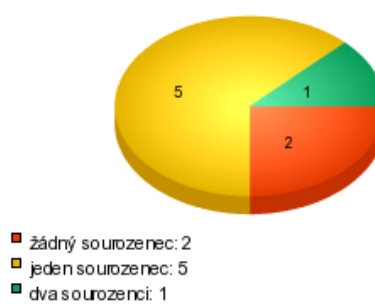
Úplnost rodiny

Zaměstnání rodičů

Počet sourozenců

Rozhovor byl pořízen v prvním červnovém týdnu. Skupinový rozhovor s žáky proběhl v učebně výtvarné výchovy.

1. Sociální prostředí

Rodinné prostředí

Vzorek dětí z této skupiny charakterizuje trochu jiné rodinné prostředí než skupinu předchozí. Děti z této skupiny nevyrostají na sídlišti, ale v klidné vilové čtvrti na okraji města.

Vztahy v rodině

Vztahy v rodině jsou hodnoceny jako velmi dobré. Převažují zde děti z úplných rodin, které považují vztahy mezi rodiči za skvělé. Jeden chlapec žije pouze s otcem, který si našel novou přítelkyni. I tento žák hovoří o příjemném rodinném prostředí.

„S našima vycházím skvěle, dobře si rozumíme..., někdy se třeba taky kvůli něčemu pohádáme, ale to jsou jen blbosti... s bráchou si taky rozumíme...“

„Naši se rozvedli a teď bydlím jen s tátou a jeho novou přítelkyní a je to v pohodě..., žádnýho sourozence nemám...“

Převažují zde děti, které mají jednoho sourozence, který je jen o něco mladší. Tito žáci hovoří o výborném vztahu se svým sourozencem, i když připouštějí, že problémy se občas vyskytnou.

Z tohoto rozhovoru opět vyplývá, že ani tyto děti nejsou svými rodiči příliš zaměstnávány domácími pracemi apod. Podle výpovědí informantů rodičům většinou stačí, když se dobře učí a nemají problémy ve škole. *„Občas jim s něčím pomůžu, když se mi chce, ale že bych musela, to ne, ... stačí jim, když si udělám všechny úkoly do školy a učím se...“* Podobně vypadaly i další výpovědi, z čehož soudím, že tyto děti mají jedinou závaznou povinnost, kterou je příprava do školy, po zbytek času se tedy mohou plně věnovat svým zálibám.

Téměř všechny děti se shodují na tom, že na ně rodiče mají v průběhu pracovního týdne velmi málo času. Ve všední dny se tedy musí zabavit samy, což jim však příliš nevádí, jelikož dle jejich vlastních slov mají hodně zájmů.

Materiální podmínky

Materiální zabezpečení rodin je podle mínění samotných žáků na dobré úrovni, čemuž odpovídá i lokalita jejich bydliště. O příznivých materiálních podmínkách zkoumaných žáků svědčí i jejich vlastní výpovědi. Za naprosto běžnou považují děti skutečnost, že mají vlastní televizi a počítač, dokonce si nedovedou představit, že by tomu mohlo být jinak.

Dva žáci uvedli, že se o televizor a počítač musí dělit se svými sourozenci. Pouze jeden z dotazovaných nemá ve svém pokoji televizor. DVD přehrávače, domácí kina, přenosné počítače a další technické „vymoženosti“ jsou pro tyto děti dnes již naprosto běžným vybavením vlastních pokojů. Velkou důležitost přikládají tito žáci obzvláště počítačům, různým herním konzolám a mobilním telefonům s přehrávači hudby a videí.

2. Škola

Respondentů jsem se ptal, co je ve škole baví a jestli mají nějaké oblíbené předměty. Opět se ukázalo, že i pro tyto děti představuje škola a učení především povinnost, kterou musí zvládnout, aby se pak mohly zabývat vlastními zálibami. Když už jsou ve škole, tak oceňují zejména to, že ve třídě mají své kamarády. Někteří žáci se ale zmiňovali také o oblíbených předmětech, i když vzápětí uvedli, že by byli stejně raději doma. Některé odpovědi žáků:

„Mě baví tělocvik, hlavně když hrajeme fotbal a taky počítače, ale ostatní věci mě moc nebaví a jsem rád, když zazvoní a můžu jít domů...“

„Nevím... ale některý předměty jsou docela dobrý, občas je to zajímavý..., ale stejně jsem nejradši, když přijdu ze školy a mám volno...“

„Mě teda škola nebaví, radši bych seděl doma..., ale dá se to vydržet a pak má člověk klid...“

Domnívám se, že takové postoje zkrátka souvisí s věkem dotazovaných, může jít i o jakousi revoltu – povinnosti jsou vedlejší, hlavní je zábava a volný čas.

Vztahy se spolužáky

Vztahy se spolužáky hodnotí jako velmi dobré, někteří se setkávají i mimo škole ve sportovních klubech. Konflikty prý nikdo záměrně nevyhledává, i když se samozřejmě občas nepohodnou.

„Já bych řekla, že jsme dobrá třída, ... nikdo tady nikomu nedělá nějaký naschvály nebo problémy.“

„Občas se třeba kvůli něčemu chytáme, to je jasný, ale nikdy nejde o nic vážného a vždycky se to brzo urovná...“

Vztahy s učiteli

Hodnocení učitelů ze strany dětí je velice pozitivní. Zejména oceňují, že se jim učitelé věnují i nad rámec školní výchovy v různých kroužcích a pořádají pro ně všelijaké soutěže. Respondenti hodnotí kladně také zajímavé výukové metody. S nelibostí naopak nesou velkou náročnost některých učitelů, kteří jim dle jejich názoru dávají moc úkolů.

3. Volný čas

Oproti předchozí skupině se naprostá většina dětí z tohoto vzorku aktivně věnuje nějakému sportu. U chlapců jde o fotbal a lyžování, dívky se věnují aerobiku a tenisu.

„Mě baví fotbal, kterej hraju závodně už asi šest let, mám rád taky počítače a rád se dívám na televizi...“

„Hraju tenis, to je moje největší záliba..., jinak ráda surfuju na internetu, docela ráda taky čtu a mám ráda hudbu, tancování.“

„Já závodně lyžuju, rád taky hraju na počítači, a když není co dělat, tak koukám na televizi, taky rád poslouchám hudbu...“

Z těchto i dalších odpovědí je patrné, že významné místo mají ve volném čase těchto dětí sportovní aktivity, což je velice pozitivní zjištění. Dle vlastních slov jim tyto aktivity – tréninky, soustředění atd. zaberou značnou část volného času, takže se téměř nikdy nenudí.

„Já chodím třikrát týdně do aerobiku, ten mi zabere dost času..., takže moc jiných zálib ani nemám..., no občas se koukám na televizi, anebo poslouchám třeba rádio...“

Z rozhovorů také vyplývá, že tyto sportovní aktivity „zaměstnávají“ i rodiče, kteří o víkendech doprovázejí své děti na zápasy či soutěže. Tito rodiče tedy tráví s dětmi mnohem více času a aktivně se do jeho organizování zapojují. Žáci také přiznávají, že je poprvé ke sportu přivedli právě rodiče. Dle slov jednoho chlapce totiž nechtěli, aby „...se jen tak poflakoval kolem baráku...“

Podle získaných odpovědí jsou respondenti se způsobem trávení svého volného času spokojeni, i když někteří přiznávají, že nad tím vlastně nikdy nepřemýšleli. V rozhovorech však často vypovídali v tom smyslu, že se nenudí a mají hodně zálib.

Dle získaných informací jsou tedy tyto žáci ve svém volném čase mnohem aktivnější. Avšak i oni se samozřejmě dívají na televizi a tráví čas u počítače. Rozdíl je však v tom, že tyto aktivity u nich nejsou hlavní a jedinou náplní jejich volného času. Z odpovědí totiž

vyplývá, že na ně nemají moc času a uchylují se k nim až ve chvíli, kdy nemají na programu nic jiného.

„...vždycky se něco najde, když nejsem s klukama na fotbale, tak třeba hraju na počítači nebo koukám na televizi...“

Televize

Ve struktuře volného času dětí z této skupiny tedy televize zaujímá trochu jiné postavení než ve skupině první. Avšak co se týče preference pořadů a televizních stanic, je zde situace velice podobná.

Mnohým respondentům je v podstatě jedno, co v televizi sledují, ... Takto například odpovídala jedna dívka: *„... no já nevím, je mi to celkem jedno, ale tak nejradši asi nějaký filmy nebo třeba hudební pořady a různý soutěže nebo reality show...“* Podobné odpovědi přitom nebyly nijak výjimečné.

Pokud bychom ale měli uvést konkrétní žánry, tak dotazovaní opět hojně uváděli americké filmy (především filmy akční a komedie, také sci-fi) a seriály. Dále zábavní soutěže a reality show. Oblíbené jsou také hudební pořady a různé hitparády. Zejména chlapani pak zmiňovali často sportovní přenosy.

Nejoblíbenější televizní stanicí je i v této skupině NOVA, dále pak Óčko, HBO, Prima Cool.

Zajímalo mě také, jestli jsou respondenti při sledování televize kontrolováni rodiči, případně zda jsou nějak omezováni ve výběru pořadů. Otázka zněla přesně takto: *„Omezují vás rodiče ve sledování televize, kontrolují vás při tom nějak?“* Vybírám některé typické odpovědi.

„Nevím..., spíš musím jít večer spát, abych ráno vstal do školy, ale nezakazujou mně se na něco koukat..., a stejně bych se mohl koukat v pokoji, kde mám svoji televizi...“

„Někdy se jim něco nelíbilo, třeba řekli, že to pro mě není zrovna vhodnej pořad, ale to je asi tak všechno...“

„Když se koukám na televizi, tak většinou ještě nejsou rodiče doma z práce, a večer se koukají na televizi oni, takže se sbalím a jsem ve svém pokoji třeba na počítači...“

Ukázalo se, že respondenti mohou sledovat prakticky jakýkoliv pořad. Žáci se ale shodli na tom, že je stanovena určitá hodina, kdy musí jít spát. Striktní zákazy sledování určitých pořadů však dle dotazovaných rodiče nepoužívají. Dotazovaní se také sami zmiňovali o tom, že je to stejně jedno, jelikož mají televizi u sebe v pokoji. Tam si prý mohou pouštět

to, co chtějí. Z jejich vyjádření je také zřejmé, že pro ně není problém stáhnout si nějaký film z internetu, případně si jej půjčit na DVD.

Počítač

Počítačové aktivity dotazovaných žáků zahrnují hlavně surfování na internetu a hraní počítačových her, které je opět oblíbenější u chlapců. Při zjišťování preference žánrů her získáváme v podstatě stejný obraz jako u skupiny první. Nejoblíbenější jsou akční hry – střílečky, dále strategie a také hry sportovní. Aktivity dětí na internetu se soustředí především na různé komunitní servery, oblíbené je sledování videí, poslech hudby, sdílení fotek atd.

Respondentů jsem se ptal, jestli je rodiče kontrolují při práci na počítači, případně jakým způsobem toto probíhá. Z rozhovoru jsem získal např. tyto odpovědi:

„Nekontrolují..., jako občas se jim nelíbila nějaká hra, co jsem hrál, tak to vždycky před něma vypnu a je to...“

„Jenom se zeptají, co na tom počítači pořád dělám, že bych u toho třeba neměl tolik sedět..., ale nikdy mně to nezakázali...“

Tyto odpovědi považuji za typické. V podobném duchu se vyjadřovali i další dotazovaní. Zdá se, že rodičům není úplně jedno, co jejich děti na počítači a internetu dělají. Otázkou však je, jakým způsobem by ke kontrole či k případnému omezování těchto činností měli přistupovat... Jisté však je, že pouhé optání není rozhodně dostačující.

11.2.3 Interview č. 3

Základní škola Polnička

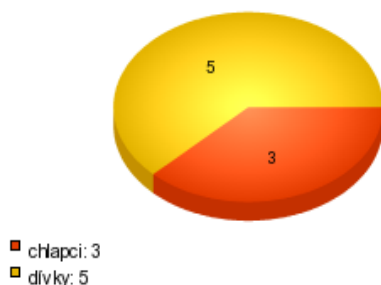
Výzkumný soubor

Účastníky výzkumné sondy na základní škole v Polničce bylo pět dívek a tři chlapci. Všechny děti vyrůstají v úplné rodině.

Z hlediska zaměstnání rodičů zde lehce převažují podnikatelské aktivity. Ve třech případech podnikají oba rodiče. Ve třech rodinách podniká jeden rodič. Tato skutečnost je dána tím, že obec Polnička představuje ideální lokaci pro rozvoj menšího a středního podnikání (pohostinské služby, nábytkářství, výroba oken atd.). Menší část představují rodiče, kteří jsou v poměru zaměstnaneckém.

V této skupině se opět setkáváme s trochu jiným rodinným prostředím. Čtyři děti mají jednoho sourozence, dvě děti mají dva sourozence. Jeden z dotazovaných má tři sourozence. Ve skupině byl jeden jedináček.

Rozdělení podle pohlaví

Úplnost rodiny

Zaměstnání rodičů

Počet sourozenců

Skupinové interview bylo realizováno ve druhém červnovém týdnu. Rozhovor s dotazovanými žáky se odehrával v příjemném prostředí školní cvičné kuchyňky.

1. Sociální prostředí

Rodinné vztahy

Hodnocení rodičů i rodinných vztahů vyznívá velice kladně, i když někteří dotazovaní přiznávají, že se občas menší konflikt objeví. *„S rodičema vycházím dobře, ...teda taky se třeba kvůli něčemu naštvou, ale za chvíli je to zase dobrý...“*

„Naši jsou hodně v pohodě, nemám s nima žádný problémy, když neudělám nějakou průšvih nebo tak...“

V této skupině se nevyskytoval žádný jedinec z neúplné rodiny. Jeden z chlapců přiznal, že vztahy v rodině nejsou ideální, avšak důvody tohoto hodnocení nechtěl konkretizovat, což jsem samozřejmě respektoval.

Dotazovaní se však shodují na tom, že vztahy v rodině „moc neřeší“. Slovy jedné z dívek: *„Naši se spolu vůbec nehádají, takže to bude asi dobrý, ale moc to neřeším.“* Při tomto způsobu dotazování je tedy třeba brát v potaz, že hodnocení dětí může být dosti povrchní, jelikož se sami touto otázkou zatím příliš nezabývají.

Avšak celková rodinná atmosféra je převážně hodnocena jako příjemná. Dle respondentů je tomu tak proto, že rodiče nejsou příliš přísní a ponechávají jim dostatek svobody. Na rodičích tedy oceňují zejména jejich toleranci. Jeden chlapec to vyjádřil následovně: *„V pohodě, nejlepší ale je, když matka ani otec moc neřeší a neprudí...“* Z reakcí ostatních dětí bylo patrné, že s tímto výrokem souhlasí a identifikují se s ním. Domnívám se, že tento fakt nejspíše souvisí s jejich věkem a se snahou o jakousi rebelii a hledání vlastní cesty.

Vztahy mezi sourozenci

Vztahy mezi sourozenci jsou většinou hodnoceny jako kamarádké a dobré. Ve dvou případech dotazovaní uvedli, že jsou tyto vztahy špatné. K tomuto konstatování je vede skutečnost, že mají se sourozencem společný pokoj, což cítí jako jisté omezení svého prostoru.

Materiální podmínky

Vzhledem k věku dotazovaných mi bylo jasné, že ekonomickou situaci jejich rodin nebudou nejspíše schopni náležitě posoudit. Přesto mě však zajímalo, podle jakých kritérií budou tuto situaci poměřovat. Dotazovaní se tedy shodli na tom, že ekonomická situace jejich rodin je „dobrá“.

„No já nevím, rodiče ale podnikají... asi docela dobrá. Koupí mi co chci a moc to neřeší, taky dostávám každé týden kapesný, to je dobrý...“

I v ostatních případech se při tomto hodnocení odvolávají většinou na to, že se nijak zvlášť nemusí omezovat v např. v nákupu oblečení, elektroniky, mohou s rodiči cestovat a dostávají kapesné.

Elektroniku jako např. přenosné počítače, domácí kina, videokamery atd. považují za naprosto běžnou součást domácnosti. Stejně tak pohlíží i na mobilní telefony a přehrávače MP3, jejichž každodenní využívání je pro ně samozřejmostí a dle jejich slov také nezbytností.

2. Škola

Školní povinnosti

V hodnocení školní docházky se opět projevuje „kritické“ období těchto dospívajících dětí. Na otázku po oblíbených předmětech jsem dostal například tuto odpověď: *„Nevím, kdybych do té školy nemusel, tak sem nechodím,... doma bych se nějak zabavil...“* Ne všechny odpovědi byly samozřejmě takto radikální. Avšak v zásadě lze opět konstatovat, že i přesto, že ostatní dotazovaní uvedli spoustu oblíbených předmětů, jsou pro ně školní záležitosti v podstatě nepříjemnou povinností. Tuto povinnost musí splnit, aby se pak mohli věnovat svým zálibám. *„Baví mě hlavně angličtina a taky dějepis, a občas je to zajímavý i v biologii..., ale štve mě, že máme vždycky ještě úkoly na doma, který musím udělat, abych měla potom volno...“*

I přes tento momentální přístup ke škole však respondenti uvádějí, že po dokončení základní školy budou pokračovat ve studiu na škole střední.

Vztahy se spolužáky

Vztahy mezi spolužáky ve třídě jsou hodnoceny jako velmi přátelské a vřelé. Někteří chlapci sice přiznávají určité neshody, které třeba vyústí i v menší fyzickou potyčku, což ale považují za normální. Zdůrazňují, že s některými spolužáky se znají již dlouho a setkávají se také mimo školní třídu. *„Já si myslím, že jsme dobrá třída, občas se teda taky někdo popere nebo tak, ale to třeba i ze srandy, nikdy se nic hrozného nestalo.“*

Podobně hodnotí třídní vztahy i dívky: *„Já bych řekla, že spolu vycházíme dobře, bavím se se všema..., jako některý holky se třeba pomlouvají a roznáší různý drby, ale to je normální asi...“*

Vztahy s učiteli

Vztahy s učiteli jsou podle vyjádření žáků dobré. Žádný z dotazovaných si nevzpomíná na závažnější konflikt s pedagogy. Na této škole učí převážně mladší pedagogové, které žáci hodnotí velice kladně. *„...většina učitelů je podle mě fakt v klidu, hlavně ty mladší, který nejsou tak nervní a nějaký problém vždycky hned vyřeší...“*

„Myslím, že jsou tu dobrý učitelé, nikdy jsem s žádným neměla nějaký problém, některý hodiny jsou fakt dobrý, takže všichni poslouchají a jsou v klidu a ani nevyrušují...“

I ostatní dotazovaní u učitelů oceňují především zábavnější a zajímavější výukové metody, a také to, že jsou vtipní a prostě *„v pohodě“*.

3. Volný čas

V otázce trávení volného času se v této skupině objevují některé odlišnosti. Hned na začátku můžeme říci, že děti z této skupiny jsou poměrně aktivní. Chlapci hrají fotbal za místní mužstvo. Aktivity dívek jsou velmi rozmanité od volejbalu a aerobiku až po jízdu na koni.

„Tak já hraju fotbal, takže musím chodit na tréninky a o víkendech pak máme zápasy..., pak hraju rád na počítači, a taky koukám na televizi, poslouchám hudbu, máme doma psa, se kterým chodím na cvičišťě...“

„Hraju závodně volejbal, kterej mě hodně baví, ráda si taky něco přečtu ...občas, nebo se kouknu na televizi, taky mě baví počítač, internet...“

„Já chodím do aerobiku a taky tancuju street dance, mám ráda hudbu, doma máme kočku, o kterou se starám, taky se ráda dívám na televizi...“

Rozdíl oproti žákům z ostatních skupin je také v tom, že žáci z této třetí skupiny přiznávají, že občas musí rodičům pomáhat na zahradě (sekání trávy, zalévání atd.). Dle jejich slov nejde o těžkou práci, avšak musí ji udělat, teprve pak mají volno. Děti z této skupiny se také častěji zmiňují o domácích mazlíčcích, o které se musí starat.

I přes výše zmíněné sportovní aktivity se však i tito respondenti velmi hojně zmiňují také o hraní počítačových her, surfování na internetu a sledování televize.

Televize

Respondentů jsem se nejprve ptal, co je na sledování televize baví, proč se na ni vůbec dívají. Za typické považuji následující odpovědi:

„Ani nevím..., ale když nemám co dělat, tak si pustím televizi a aspoň se nenudím...“

„Je dobrý, že tam pořád něco dávají, a když se mi nechce nic dělat, nebo jsem unavená, tak si pustím televizi a vždycky se tam něco najde...“

„Na televizi koukám proto, že mě to baví, ale ještě víc mě baví hrát na počítači..., ale když zrovna nesedím u kompu a nedá se dělat nic jinýho, tak jsem většinou u televize...“

V tomto smyslu se vyjadřovali i další děti. Zdá se tedy, že k televizi usedají hlavně proto, že se nudí, jednoduše tedy zrovna nemají na práci nic lepšího. Někteří žáci sice přímo uváděli, že sledování televize je pro ně zábavou, skutečně je tedy baví, avšak často vzápětí dodávali, že počítač je asi lepší.

Co se týče preference konkrétních televizních žánrů, nedočkáme se ani v této skupině nějaké změny. Chlapci jednoznačně preferují akční filmy, komedie pro teenagery, sci-fi a různé seriály ze života mládeže. Dívky zmiňovaly často komedie, rodinné filmy a reality show. Velmi oblíbené jsou televizní stanice vysílající videoklipy, jako např. Óčko či MTV. Stejně jako ve dvou předchozích skupinách pak dotazovaní preferují pořady vysílané televizí NOVA.

V další otázce mě pak zajímalo, jací jsou oblíbení filmové hrdinové žáků a také co je na konkrétních hrdinech přitahuje. Nyní tedy uvedu názorné příklady odpovědí tří chlapců:

„Můj nejoblíbenější herec je Steven Segal, protože je fakt drsnej a namakanej a taky ovládá bojový umění, je prostě hustej...“

„Já mám hodně rád Bruce Willise, kterej je vtipnej a taky chytrej, vždycky všechny převez a nikdo ho nedostane.“

„Třeba Quentin Tarantino, protože jeho filmy jsou fakt skvělý a hodně zábavný...“

Oblíbenými hrdiny chlapců jsou tedy hlavně představitelé akčních filmů, u nichž oceňují právě jejich sílu a vlastnosti, které se osvědčí v boji s nepřítelem. Musím přiznat, že mě

překvapila odpověď chlapce, který se zmiňoval o Quentinu Tarantinovi. Právě jeho filmy jsou totiž postaveny v podstatě pouze na násilí, které neskrývaně a často velmi naturalisticky zobrazují.

Odpovědi dívek byly samozřejmě poněkud odlišné. Televizní idol děvčat musí být sympatický, vtipný a vzhledově přitažlivý.

„Já mám nejvíc ráda Orlanda Blooma z Pána prstenů, je moc hezkej, a Toma Cruise, ten je fakt skvělej, je to dobrej herec a vypadá mile...“

„Můj nejoblíbenější herec je Daniel Radcliffe, kterej hrál v Harry Potterovi, taky mám ráda Jirku Mádlu, protože je vtipnej a sympatickej...“

V průběhu rozhovoru jsem se dostal i k otázce, zda jim jako divákům brutalita a násilí v televizi vadí. Pro ilustraci níže uvedených konstatací zde uvedu některé z odpovědí:

„Mně to teda nevadí, právě proto se na to koukám..., prostě nějaká akce, bitka nebo tak, to je zábava a dá se na to aspoň koukat...“

„Já mám taky rád akční filmy..., žádný zdlouhavý a nudný řeči, ale pořádná akce, u toho se člověk aspoň pobaví...“

„Jako většinou mně to nevadí, ale někdy mě to štve, třeba když je tam můj oblíbenej hrdina, kterej prohrává...“

„Já teda nevím..., ale mně se takový filmy nelíbí a přijde mi to dost nechutný, nemám totiž ráda krev, je mi z toho špatně...“

Čtyři žáci přímo uvedli, že násilí a brutalitu ve filmech vyhledávají. Považují je za zábavné, akční, napínavé. Další odpovědi nebyly tak radikální, avšak o přímé nelibosti k tomuto násilí se vyjádřily pouze dvě dívky. Násilí však dotazovaným vadilo v případech, kdy jím trpí jejich vlastní hrdina.

Další otázky směřovaly ke kontrole a omezování sledování televize ze strany rodičů. Přičemž lze opět konstatovat, že se tato kontrola omezuje pouze na stanovení určité doby (maximálně kolem 11., 12. hodiny), kdy by děti měly jít spát. Avšak o víkendu padá i toto omezení. Žáci se shodli na tom, že ve svém pokoji si na DVD mohou pustit prakticky cokoli, nikdo většinou nekontroluje, jaké filmy sledují. Jedna dívka však na otázku, jestli ji rodiče kontrolují při sledování televize, odpověděla: *„Asi ne, někdy mi teda řeknou, na tohle by ses neměla dívat, ale stejně to nechají zapnutý a odejdou...“* Podobný postup rodičů pak přiznalo ještě několik dalších respondentů. Avšak nikdo se nezmněl o striktním zákazu rodičů ohledně sledování určitého pořadu vysílaného zhruba do 23.00.

Počítač

Dalším tématem rozhovoru bylo využívání počítače, který mají v rodině všechny dotazované děti.

Hlavně chlapci využívají počítač nejčastěji k hraní her. I v této skupině se potvrzuje velká obliba žánru akčních her. Na otázku, jaké hry hrají nejčastěji a proč, jsem od chlapců obdržel několik jednoznačných odpovědí, např. tuto: „*Rozhodně střílečky, protože je to fakt nářez, je to napínavý a zábavný...*“ Dále byly zmiňovány hry sportovní, strategie a adventury.

Respondenti také uváděli, že počítač občas využívají i při plnění školních povinností. Avšak z jejich odpovědí je patrné, že největší část času stráveného u počítače věnují surfování na internetu. Oblíbenými jsou zejména různé komunitní servery a „čety“. Internet využívají i ke stahování filmů, seriálů a hudby.

Četba

Knihy, časopisy a noviny představují i v této zkoumané skupině velice okrajovou část zájmů. Dotazovaní si většinou ani nevzpomenou, jakou knihu četli naposledy. Z rozhovoru ale vyplynulo, že více se četbě věnují dívky, které většinou čtou momentálně populární knížky jako je např. Harry Potter či Pán Prstenů. Za chlapce uvedu konstatování jednoho z nich, se kterým ostatní souhlasili: „*..., knížky jsou na dlouho, na netu si to najdu taky a nemusím to celý číst...*“

Čas strávený s rodiči

Otázka zněla následovně: „Trávíte společně s rodiči tolik času, kolik byste chtěli? Jste s tímto časem spokojeni?“

„*Naši nemají čas, protože jsou dlouho v práci, takže s něma moc času netrávím, ale nevadí mi to, protože si tak můžu dělat, co chci...*“ Podobné odpovědi nebyly nijak výjimečné.

Také děti z této skupiny tráví s rodiči pouze minimum svého volného času. Většinou jde o rodinné návštěvy nebo společné víkendy na chatě. Příčinou malého podílu společně stráveného času je dle dotazovaných to, že o to sami nemají zájem a dále také skutečnost, že na ně prý rodiče stejně nemají čas. „*Že bysme byli všichni spolu a něco společně podnikali, to se moc nestane, i když by to třeba bylo dobrý, ... ale stejně nemají rodiče čas..., takže nevím...*“

11.3 Přehled získaných poznatků – televize a počítač

Televize

Sledování televize je tedy jednou z hlavních náplní volného času dotazovaných. Sledováním televize je přitom myšleno jak sledování televizního vysílání (satelitního a kabelového), tak i přehrávání filmů z DVD nosičů apod.

Z dotazování vyplynulo, že děti se k televizi uchylují většinou v momentu, kdy nemají co dělat, nudí se, nemají na práci nic lepšího, jsou unavení. Tato skutečnost tedy není příliš potěšující, děti zkrátka před televizí sedí a na něco – v podstatě na cokoliiv - se dívají. V mnohých odpovědích se také přímo objevilo, že je jim jedno, na co se dívají, nejde tedy o aktivní vybírání si pořadů. Což odpovídá tomu, že mnozí respondenti považují televizi za zábavnou, při jejím sledování se tedy chtějí především bavit. Nejde jim o to, že televize by pro ně mohla být také zdrojem důležitých informací, zpráv o dění ve světě atd... Někteří z dotazovaných také uváděli, že si televizi pustí jako pozadí a dělají něco jiného.

Výše uvedeným skutečnostem odpovídá také preference žánrů dětí ze zkoumaných skupin. Velmi oblíbené jsou zejména akční filmy, horory, komedie, seriály. Dále byl často zmiňován žánr sci-fi, reality show, hudební pořady a zábavné soutěže. Respondenti mnohdy zdůrazňovali (nejspíše nevědomě), že mají rádi *americké* filmy.

Ve filmech oceňují dotazovaní zejména přítomnost akčních scén, napětí, vtipu, humoru, momentu překvapení.

Oblíbenými televizními hrdiny jsou u chlapců zejména představitelé akčních filmů. Oceňují u nich především jejich sílu, umění boje, krutost a nemilosrdnost při boji s nepřítelem. Dívky si své hrdiny vybírají především podle tělesného vzhledu, musí být hlavně fyzicky přitažliví. Dále musí být sympatičtí, milí, vtipní. Jde přitom převážně o představitele rodinných a romantických filmů a komedií.

Nejoblíbenější televizní stanicí je ve všech skupinách NOVA. Dále pak Prima, Prima Cool, HBO, Óčko, MTV.

Počítač

Spolu s televizí představuje počítač hlavní zdroj zábavy dotazovaných žáků. Především je tedy chápán jako prostředek zábavy, v menší míře pak slouží jako pracovní nástroj, který žákům usnadňuje plnění některých školních povinností.

Ve využívání počítače byl identifikován určitý rozdíl mezi chlapci a dívkami. Chlapci hrají na počítači nejčastěji hry. Dívky tuto činnost uváděly minimálně. Další počítačové aktivity provozují ve stejné míře chlapci i dívky. Jde především o surfování na internetu, „čtetování“ s kamarády, poslech a stahování hudby, filmů a videí z internetu. Oblíbenými stránkami jsou zejména komunitní servery jako Youtube, Facebook, Líbímseti.

Dotazovaní také často zmiňovali, že na počítači sledují filmy a poslouchají hudbu. Co se týče počítačových her, tak oblíbenými žánry jsou zejména akční hry – „střílečky“, dále strategické hry, hry sportovní a adventury.

Výzkumná sonda také ukázala, že se počítač v boji o volný čas dětí stává velmi zdatným soupeřem televize. Jako prostředek zábavy se toto interaktivní médium objevilo snad ve všech získaných odpovědích. Tomu se asi nelze divit, počítač totiž nabízí vskutku neomezené možnosti virtuální zábavy – jen je třeba vybrat si tu svou...

Právě zde také spatřuji jistý rozdíl v užívání počítače a televize. Pokud si uživatel pustí počítač, tak si musí vybrat nějakou činnost, které se na něm bude věnovat, nejspíše nebude pozorovat prázdnou plochu s lištou a nabídkou „Start“. Naproti tomu lze zapnout televizi a na „něco“ se dívat, protože v televizi pořád „něco“ běží. Zkrátka si myslím, že televize stále láká a bude lákat diváky právě touto jednoduchostí používání...

V této práci šlo ale především o shromáždění a kritické zhodnocení teorií, které se zabývají otázkou vlivu televize na své příjemce. Takže médium počítače jsem do ní nezahrnoval. Výsledky šetření však ukázaly, že do dalších podobných výzkumů v budoucnosti bude nutné začlenit také poznatky a teorie z této oblasti, což budoucím badatelům jejich práci rozhodně neulehčí...

11.4 Subjektivní dojem z návštěvy škol

Jak již bylo řečeno, výzkumná sonda probíhala na třech základních školách okresu Žďáru nad Sázavou. Výzkum byl zaměřen na žáky sedmých tříd, jejichž věkové rozmezí bylo 13-14 let. Tito žáci jsou označováni jako děti, avšak v řadě případů je toto označení „uráželo“. Z výzkumných rozhovorů je však zřejmé, že jejich životní zkušenosti jsou zatím velmi malé. Tento fakt si ale většina z nich odmítá připustit, jelikož se domnívají, že ve skutečnosti je tomu právě naopak. Domnívám se, že právě takový postoj velkou měrou přispívá k jejich zranitelnosti a možnému ovlivnění jejich okolím. Otázkou také je, do jaké míry byly odpovědi žáků „opravdové“ a nebyly tak pouhou pózou. Od třídních učitelů dotazovaných žáků, kteří měli možnost do přeepsaných výstupů z rozhovorů nahlédnout, jsem byl ujištěn, že jejich odpovědi vcelku odpovídají způsobu, kterým se vyjadřují i ostatní jedinci v tomto věku.

Nakonec ještě podotknu, že podle učitelů dotazovaných žáků nemá nikdo z nich problémy s chováním ve školním vyučování. Co se týče školního prospěchu, byli zúčastnění respondenti učiteli hodnoceni jako dobří žáci. Nepředpokládáme tedy, že by se nijak výrazně odlišovali od běžné populace žáků sedmých tříd základních škol.

12 Shrnutí poznatků empirické části

Na úvod musím říct, že výsledky výzkumné sondy ukázaly, že trávení volného času dotazovaných není vždy pouze pasivní. Mezi jednotlivými skupinami a dětmi byly samozřejmě rozdíly, avšak celkově mě pozitivně překvapilo, že sportovní aktivity nejsou dětem zcela cizí. Otázkou by však jistě dále bylo, kolik reálného času těmto aktivitám skutečně věnují a jakou část tohoto času zaujímají celkem, jak si tedy vedou v porovnání s ostatními zálibami – například právě s konzumací médií.

Na druhou stranu ovšem můžeme bez rozpaků konstatovat, že média – televize a počítač, a jejich nadměrné užívání nemají na tyto děti rozhodně blahodárný vliv, je tomu spíše naopak. Výzkumná sonda provedená se žáky uvedených škol totiž zjistila, že jejich „závislost“ na médiích - na televizi a jejích produktech a na počítači, je značná. K tomuto tvrzení se odvažuji i přesto, že nebyl zjišťován přesný čas, který děti tráví s těmito médii. Vycházím pouze z jejich informací o preferenci volnočasových aktivit, z nichž je zřejmé, že televize spolu s počítačem zaujímají v jejich volném čase neotřesitelnou a dominantní pozici. Obávám se však, že k podobným výsledkům bychom došli i u dětí a mládeže na celém území naší země.

I přesto osobně nepovažuji tento fakt za nijak zvlášť závažný. Jako velký problém se mi ovšem jeví skutečnost, která vypovídá o tom, co dotazované děti k televizím a k počítačům přivádí. Výzkumným šetřením tedy bylo zjištěno, že touto příčinou nadměrné konzumace zmíněných médií je především nuda, neaktivní trávení volného času. Dotazovaní se sice zmiňovali o tom, že se třeba věnují nějakému sportu, často však také dodávali, že když se jim právě nevěnují, tak se nudí - zkrátka neví, co s velkým množstvím volného času. Televize a počítač pak pro tyto děti představují nejjednodušší způsob zahnání této nudy. Samozřejmě musíme uvažovat také o dalších faktorech, jako je zejména fungující rodinné prostředí, vztahy mezi rodinnými příslušníky a v neposlední řadě také působení školy. Je však jasné, že tyto oblasti jsou natolik rozsáhlé a složité, že do nich naše výzkumné šetření nemohlo hlouběji proniknout. Domnívám se ovšem, že výše zmíněné pasivní trávení volného času před televizí a obrazovkou počítače je skutečným problémem, který u těchto dospívajících lidí může (ale nemusí) vést k napodobování či přejímání postojů a hodnot, které nejsou společensky akceptovatelné.

Je třeba zdůraznit ještě další skutečnost. Jedním z cílů výzkumné sondy bylo zjištění místa televize ve volném čase dětí. Ukázalo se tedy, že televize hraje ve volném čase zkoumaných dětí stále podstatnou roli. Na druhou stranu však dotazováním vyšlo najevo, že získává velmi zdatného konkurenta, jímž je počítač. Právě trávení času u počítače, počítačových her, internetu a sledování televize patřilo k nejčastěji uváděným zálibám dotazovaných. Z některých odpovědí se dokonce zdá (a může tomu tak opravdu být), že dotazovaní dávají přednost počítači a televize pomalu ustupuje do pozadí. Vzhledem k nastavení výzkumné sondy, tu však nechci vynášet žádné soudy ohledně prvenství toho kterého média ve volném čase dětí. Spokojme se tedy s tvrzením, že televize má ve volném čase dětí stále velmi významné postavení a spolu s počítačem představuje pro mnohé dotazované děti dominantní způsob trávení volného času. Oblast počítačů a virtuální reality tak zůstává výzvou pro další výzkumníky, kteří by se tímto tématem měli začít naplno zabývat...

Výzkumná sonda také z velké části prokázala, že ekonomické a materiální zabezpečení dotazovaných dětí je velmi dobré, avšak domnívám se, že hůře je na tom duševní stránka těchto dětí. Ty jsou nepochybně milovány a ctěny, v řadě případů jim však chybí prostá komunikace s rodiči a společně strávený čas. I když podle odpovědí dotazovaných mnozí o čas strávený společně s rodiči vlastně ani nestojí. Osobně si myslím, že může jít o jakousi pózu před spolužáky. Děti zkrátka ví, že jejich rodiče mají málo času, který mohou strávit společně, takže před skupinou spolužáků je pro ně prostě „in“ říct, že o to stejně vůbec nestojí. Avšak skutečnost, že rodiče mají na své děti málo času, jasně vyplývá z výzkumného šetření. Velká část z těchto dětí je tak vlastně svými rodiči nepřímou posazena před televizi a monitory počítačů. Jsou to ale právě rodiče (= ne televizní vysílání a počítač), kteří by měli dbát na výchovu svých dětí, jít jim pozitivním příkladem a předávat jim dovednosti a znalosti nezbytné pro život.

Z rozhovorů také vyplynulo, že v drtivé většině případů sledují děti televizi samy, často ve svém pokoji. Rodiče je přitom nekontrolují, či kontrolují minimálně, takže mohou sledovat, co chtějí. Dle informací většiny žáků nejsou v jejich rodinách zavedena striktní pravidla, která by jejich možnosti při výběru pořadů nějak omezovala. Jedinou regulací při sledování televize tak zůstává stanovení konkrétní hodiny, kdy musí dítě spát. Na tomto omezení se shodly všechny děti. Tyto děti nejsou kontrolovány ani při práci s počítačem. Mohou tedy bez starostí konzumovat velmi oblíbené „střílečky“ a navštěvovat internetové stránky dle libosti.

Dalším cílem výzkumné sondy bylo zjištění míry tolerance dětí vůči násilí v televizi. Zjištění v této věci však není příliš optimistické. Ukázalo se, že většina z dotazovaných dětí je ochotna tolerovat agresivní chování prezentované v televizi v takové míře, která přesahuje hranici, kterou by byla nejspíše schopná akceptovat většina rodičů i pedagogů. Dalším nepříjemným poznatkem je fakt, že děti toto násilí samy vyhledávají, přičemž pro ně představuje formu relaxace, pro některé děti dokonce formu jedinou. A je velice pravděpodobné, že sledování násilných scén v akčních filmech, hororech a na počítačích, může dětskou toleranci takového násilí dále zvyšovat.

Výzkumné šetření tedy prokázalo důležitost zejména dvou oblastí – oblasti volného času a rodinného prostředí. Z dotazování vyplynulo, že volného času mají děti poměrně dost. Nezdá se, že by byly nějakým způsobem přetěžovány rodiči nebo školními povinnostmi, dokonce je tomu nejspíše právě naopak. Domnívám se, že právě v tom tkví podstata problému. Myslím si, že volný čas dětí by měl být lépe strukturován. Tento úkol je tedy především na rodičích (ale zapojit by se měla i škola), a je třeba říci, že je to úkol nesnadný. Nabízí se však možnost většího zapojení dětí do různých zájmových kroužků, sportovních oddílů, mimoškolních aktivit... Druhou oblastí je rodinné prostředí, které je zcela v rukou rodičů, kteří by si především měli najít čas na své děti, více s nimi komunikovat a vést je tak k aktivnějšímu způsobu odpočinku a trávení času. Osobně se domnívám, že kdyby byly tyto potřeby náležitě naplněny, vypadaly by výsledky této výzkumné sondy zcela jistě jinak...

13 Závěr

Tato bakalářská práce se věnovala problematice násilí v televizi a jeho vztahu k dětem a mládeži. Jejím cílem bylo ucelené pojednání o základních koncepcích a teoriích, které se s tímto tématem pojí. Během studování odborné literatury se ukázalo, že ani mezi odborníky neexistuje jednoznačná shoda v základní otázce, kterou je otázka vlivu televizního násilí na reálnou agresi diváků. Většina výzkumníků se však shoduje na tom, že existenci kauzálního mechanismu mezi výraznou expozicí televiznímu násilí a reálnou agresí potvrdit nelze. Zároveň ale přiznávají, že je násilí v televizi jedním z významných faktorů, který může výrazně přispívat ke zvýšení míry agresivity dětí a mládeže...

Domnívám se, že všechny poznatky již byly shrnuty v předchozích kapitolách, přesto však nejdůležitější z nich uvedu znovu.

Z uvedených studií vyplývá, že dopad televizního násilí na hodnotový systém, chování a agresivitu dětí a mládeže, může být různý. Nejčastěji byla přitom zmiňována možnost napodobení agresivního chování ve skutečném životě, a také riziko snížení citlivosti vůči zobrazovanému násilí, které může vést k bezcitnému postoji k agresi reálné.

Dále jsme viděli, že existují různé kontexty násilí, které mohou k růstu agresivity přispívat. Dosud však nebyly objasněny podmínky, za nichž k tomu může docházet. Je třeba si uvědomit, že děti a mládež nevyrostají pouze v uzavřeném světě televizního vysílání. Musíme brát v potaz spoustu faktorů a individuálních proměnných jako jsou odlišné dispozice a psychické ustrojení jedinců. Stejně násilné obsahy tak mohou u různých jedinců působit odlišně. Agresivní chování tedy nelze považovat pouze za výsledek televizního násilí, jelikož se na něm podílí souhrn různých faktorů. Uvedli jsme, že tyto faktory se týkají jednak charakteru televizního násilí (faktory objektivní), ale také osobnosti diváka (subjektivní faktory). Na tuto skutečnost nesmíme v úvahách o možném vlivu televizního násilí na agresivitu zapomínat. Je třeba, abychom vždy mysleli v kontextu všech těchto faktorů.

Nejspíše tedy budeme souhlasit s tvrzením, že televizní vysílání asi nemá takovou moc, aby z „normálního“ neagresivního jedince udělala agresivního asociála. Přitom důležité jsou zde podmínky, jako je stabilní rodinné prostředí s příkladným přístupem rodičů k otázce násilí v médiích. Tento faktor je zcela v rukou rodičů, kteří se svou výchovou mohou výraznou měrou zasloužit o minimalizaci škodlivého dopadu televizního násilí na své děti. Rodina je tedy primární institucí, která by měla děti naučit zacházení

s médií. V jedné z posledních kapitol této práce jsme uvedli některé zásady, které by rodičům měly pomoci „ovládnout“ televizní obrazovku. Je tedy třeba naučit děti vybírat si pořady a vypínat televizi, dále odměřovat dávky mediální záplavy a především s nimi o vysílaných pořadech komunikovat. Další fázi regulace a prevence televizního násilí pak představuje systém zákonné úpravy, kterému jsme se věnovali v poslední kapitole.

Mnozí odborníci se shodují na tom, že u agresivně zaměřených jedinců existuje větší pravděpodobnost výběru pořadů, v nichž se objevují násilné scény. Takový typ pořadů tak může dále zvyšovat míru jejich vrozené agrese. Jisté také je, že některé typy násilí mohou riziko jejich napodobení posilovat, zatímco jiné spíše tlumit. Výzkum vlivu mediální násilí by se proto měl nejspíše zaměřit především na jeho možný dopad na jedince, kteří jsou označováni jako riziková, tedy ti jedinci, kteří mají vrozené sklony k agresivitě. Bylo by také přínosné, kdyby se výzkumníci zaměřili na účinky různých „druhů“ násilného televizního chování. Identifikace těchto účinků by tak možná mohla přispět k lepší regulaci a klasifikaci televizních pořadů.

Tato práce obsahuje také kvalitativní výzkumnou sondu, její výsledky však již byly podrobně shrnuty, proto je zde nebudu přepisovat znovu.

Na úplný závěr ještě dodejme, že téma násilí v médiích je v současné době velmi živé a diskutované a to jak mezi odbornou, tak i laickou veřejností. Proto doufám, že toto téma „nezapadne“ a vývoj diskuze v této oblasti budeme moci sledovat i v budoucnu...

Použitá literatura a zdroje

BLAŽEK, Bohuslav. *Tváří v tvář obrazovce*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1995. 199 s.

ČERMÁK, Ivo. *Lidská agrese a její souvislosti*. 1. vyd. Žďár nad Sázavou : Fakta, 1998. 204 s.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost : Příručka pro uživatele*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2002. 374 s.

DEFLEUR, Melvin L., BALLOVÁ ROKEACHOVÁ, Sandra. *Teorie masové komunikace*. Jan Jiráček, Otakar Šoltys. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1996. 362 s.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Brno : Paido, 2000. 208 s.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. 408 s.

JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbora. *Média a společnost : Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. 207 s.

JIRÁK, Jan. *Násilí a logika mediálního byznysu*. In *In: Média a násilí*. 1. vyd. Praha : Corona, 2005, s. 13-20.

KOUKOLÍK, František, DRTILOVÁ, Jana. *Vzpouza deprivantů : Nestvůry, nástroje, obrana*. Praha : Galén, 2006. 327 s.

KUNCZIK, Michael. *Základy masové komunikace*. Štěpánka Kudrnáčová, Milan Šmíd. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1995. 307 s.

- MANDER, Jerry. *Čtyři důvody pro zrušení televize*. Tamara Váňová. 1. vyd. Brno : DOPLNĚK, 2000. 358 s.
- MCLUHAN, Herbert Marshall. *Člověk, média a elektronická kultura*. Irena Příbylová, Martin Krejza. 1. vyd. Brno : Jota, 2000. 424 s.
- MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Jan Jiráček, Marcel Kabát. 3. vyd. Praha : Portál, 2007. 447 s.
- MEYROWITZ, Joshua. *Všude a nikde : Vliv elektronických médií na sociální chování*. Jan Jiráček, Kateřina Jonášová, a kol.. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2006. 341 s.
- MUSIL, Josef. *Elektronická média v informační společnosti*. 1. vyd. Praha : Votobia, 2003. 261 s.
- ŘÍČAN, Pavel, PITHARTOVÁ, Drahomíra. *Krotíme obrazovku : Jak vést děti rozumnému užívání médií*. 1. vyd. Praha : Portál, 1995. 61 s.
- SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha : Petrklíč, 2000. 290 s.
- SAK, Petr, SAKOVÁ, Karolína. *Mládež na křižovatce : Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. 1. vyd. Praha : Svoboda servis, 2004. 240 s.
- SLAVÍČKOVÁ, Lucie. *Děti, mládež a problém násilí v médiích*. Praha, 2007. 126 s.
Vedoucí bakalářské práce doc. Ing. Karel Müller, CSc.
- STRAUSS, Anselm, CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu : Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Stanislav Ježek. 1. vyd. Boskovice : Albert, 1999. 196 s.
- SUCHÝ, Adam. *Mediální zlo- mýty a realita : Souvislost mezi sledováním televize a agresivitou u dětí*. 1. vyd. Jihlava : TRITON, 2007. 176 s.

VLASTNÍK, J. : *Televizní násilí a zákon. Vliv televizního násilí na kriminalitu dětí a mládeže a jeho zákonná úprava*. Praha, 2005.

Webové stránky:

Násilí - Wikipedie, otevřená encyklopedie [online]. 2007 , 21.7. 2009 [cit. 2009-06-04]. Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Násilí>>.

Portál.cz [online]. 2005 [cit. 2009-06-26]. Dostupný z WWW: <www.portal.cz>

Základní škola Žďár nad Sázavou Palachova 2189/35 [online]. 2004 [cit. 2009-06-20]. Dostupný z WWW: <www.1zdar.cz>

Základní škola Nové Město na Moravě [online]. 2003 [cit. 2009-06-25]. Dostupný z WWW: <<http://zs1.nmmn.cz/>>.

Historie 1. ZŠ Nové Město na Moravě [online]. 2009 [cit. 2009-06-25]. Dostupný z WWW: <<http://historiezs.ic.cz/>>

ZŠ Polnička [online]. 2007 [cit. 2009-06-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.zspolnicka.cz/>>.

Zdravá škola [online]. 2002 , 19.3. 2009 [cit. 2009-06-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.mostzs15.cz/zdrskola.htm>>.

Zdravotně sociální fakulta - Jihočeská univerzita [online]. 2001 [cit. 2009-06-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.zsf.jcu.cz/>>.

Přílohy

- Příloha č. 1: Petice českých spisovatelů a umělců adresovaná poslancům Parlamentu
- Příloha č. 2: Symbolika klasifikačního systému Kijkwijzer
- Příloha č. 3: Parametry televizního násilí podle doporučení Výboru ministrů o zobrazování násilí v elektronických médiích
- Příloha č. 4: Comstockův model televizních účinků na individuální chování
- Příloha č. 5: Proces působení specifických mediovaných obsahů na jedince
- Příloha č. 6: Geenův model proměnných a procesů v afektivní agresi
- Příloha č. 7: Osudový trojúhelník násilí
- Příloha č. 8: Vývoj volnočasových aktivit mládeže
- Příloha č. 9: Počet hodin týdně věnovaný aktivitám
- Příloha č. 10: Přístup k internetu (disponibilita)
- Příloha č. 11: Počet hodin s internetem týdně
- Příloha č. 12: Frekvence sledování televizních stanic
- Příloha č. 13: Charakteristika socializačního působení televizních stanic
- Příloha č. 14: Negativní jevy ve vysílání dle hodnocení televizních diváků a expertů
- Příloha č. 15: Podíl pořadů na celkovém objemu násilí
- Příloha č. 16: Kriminalita v dospělosti v závislosti na sledování TV v dětství
- Příloha č. 17: Oblíbenost některých herců v současnosti v závislosti na vzorku populace
- Příloha č. 18: Ukázka přepisu části výzkumného rozhovoru

Petice českých spisovatelů a umělců adresovaná poslancům Parlamentu v roce 1994

České dítě této doby vidí víc stříkající krve než voják v první linii. Zná více rafinovaných způsobů mučení než zkušený gangster. Lidé, kteří mu zemřeli před očima, by naplnili obrovský masový hrob.

Masmédia mu běžně nabízejí pohled na drcené kosti a vyhřezlé vnitřnosti. Ukazují mu bolest bez soucitu a smrt bez lítosti. Sadistické ničení živého těla je mu často předváděno jako užitečná dovednost.

Dopouštíme, aby naše děti citově i rozumově zrály v kultuře, v níž je utrpení zlehčováno a násilí oslavováno. Tento vliv nezůstane bez následků. To dokládá řada statistik a závažných vědeckých prací, ale stačí použít zdravého rozumu. Všechny kulturní vzory – i ty nejhorší z nich – svádějí k napodobování a děti jsou vůči nim nejbezbrannější.

Kriminalita naší mládeže stále roste. Máme důvodné podezření, že propagace surovosti, která zaplavila média a trhy, se na tom vekou měrou podílí.

Jsme spoluvůrci kultury této země a víme, že i my neseme odpovědnost za její přítomnost i budoucnost. Kdybychom nevěřili v možnost umění ovlivnit citění lidí, naše práce by ztratila smysl. Prosto zvedáme svůj hlas proti nebezpečí, jehož sílu už dnes rozpoznáváme.

Žádáme Parlament České republiky o legislativní úpravu této problematiky. Necht' je

1. zakázáno prodávat a půjčovat dětem a mládeži jakékoli nosiče informací, které ohrožují jejich zdravý vývoj,
2. účinným způsobem regulováno veřejné předvádění brutality, zejména v televizi a v kinech.

Zdroj: Říčan, Pithartová, Krotíme obrazovku, str. 22-23

Symbolika klasifikačního systému Kijkwijzer

Pro každý audiovizuální dokument Kijkwijzer doporučuje minimální věkovou hranici, kterou symbolizuje grafickým znázorněním – piktogramem (viz tab. I). tématický obsah audiovizuálního dokumentu je klasifikován podle citových aspektů (viz tab. II).

Tabulka I – Přiřazení grafického symbolu Kijkwijzeru k věkové hranici dítěte

<u>Věková hranice dítěte</u>	<u>Symbol</u>
Pro všechny věkové kategorie	
Nevhodné pro děti mladší 6 let	
Nevhodné pro děti mladší 12 let	
Nevhodné pro děti mladší 16 let	

Tabulka II – Přiřazení grafického symbolu Kijkwijzeru podle tématického aspektu obsahu audiovizuálního dokumentu³²¹

<u>Aspekt</u>	<u>Symbol</u>
Násilí	
Strach	
Sex	
Diskriminace	
Drogová a alkohol. závislost	
Hrubá mluva	

Zdroj: Vlastník, Televizní násilí a zákon, str. 216-217

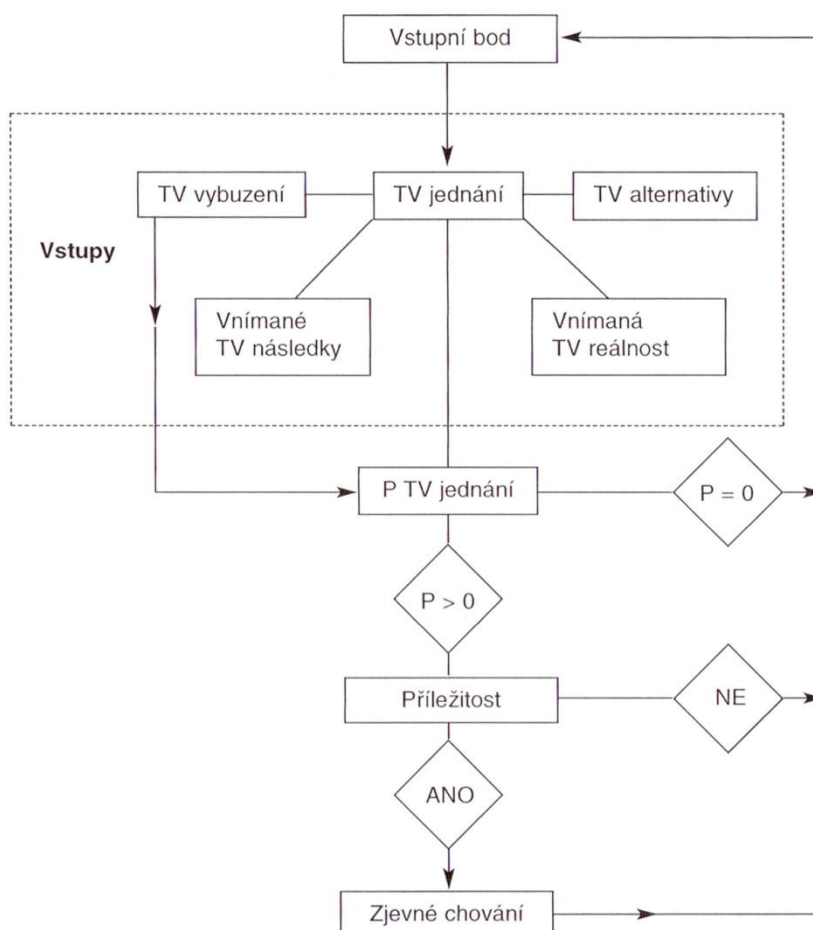
Parametry televizního násilí podle doporučení Výboru ministrů o zobrazování násilí v elektronických médiích

Tato kritéria jsou členěna do pěti následujících skupin:

- 1) Televizní publikum a přístup k televiznímu vysílání
volný přístup, placený (kódovaný) přístup, placený přístup určený pouze pro určité profesní skupiny, interaktivní TV (užívající např. videohry, CD, Internet), vysílací čas.
- 2) Druh programu
zprávy, aktuality, dokumenty, reality show, estrády, videoklipy, hudba, zábava (hry, soutěže), sport, náboženství, pořady pro děti, televizní fikce (kinofilmy, telefilmy), reklama, teleshopping, oznámení.
- 3) Zobrazované násilné činy
fyzické násilí, sexuální násilí, psychologické násilí, slovní násilí, navrhované násilí, výhrůžky, samotné akty (fyzické násilí), pouze následky aktů (zranění, smrt, materiální škoda), akty včetně následků.
- 4) Kontext zobrazovaných násilných činů
informace, vzdělání, senzibilizace (humanitární důvody), umělecký výraz, zábava, sociální kritika /ironie/humor, zaujmutí („ulovení“) publika, bez záměru.
- 5) Forma zobrazení
realistická, naturalistická, hédonistická, estetická, agresivní, pouze obrázky, obrázky s komentářem / hodnotovými soudy, pozitivní / negativní (násilné činy spáchané kladnými / zápornými hrdiny).

Zdroj: Vlastník, Televizní násilí a zákon, str. 119-120

Comstockův model televizních účinků na individuální chování

Proces působení je neustálá řada opakovaných vystavení ukázkám chování („TV jednání“); účinky závisejí na tom, jak je chování vnímáno, na vstupech daných ze situace a na příležitostech předvádět dané chování.

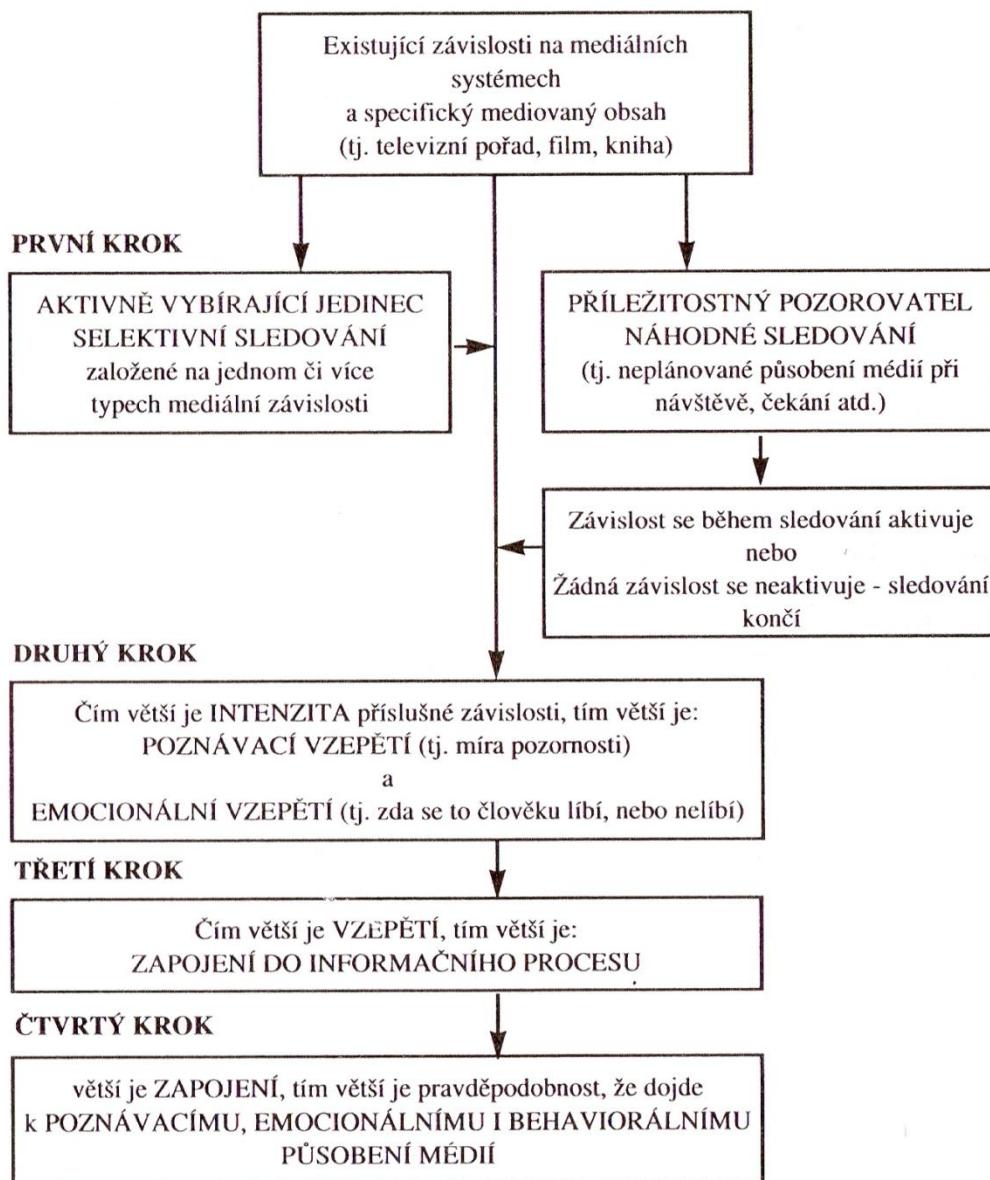
Čím více se zdá, že pozitivní důsledky převažují nad negativními a čím je televizní chování podobnější skutečnému, tím pravděpodobnější je učení či nápodoba příjemcem („P TV jednání“). Tam, kde podmínky pro účinek chybí ($P = 0$), se jedinec vrací na počátek procesu; kde existuje určitá pravděpodobnost účinku ($P > 0$), přichází na řadu otázka příležitosti k jednání.

Všechny zmíněné položky ovlivňují možnost učení se určitému jednání (účinek), ale jakékoli výsledné chování je nakonec závislé na tom, zda nastane příležitost toto jednání uskutečnit. Kromě příležitosti je nejdůležitější podmínkou „vybuzení“ (konotující též

zájem a pozornost), bez něhož nemůže k učení dojít. V praxi se tento model sice ještě zcela nepotvrdil, přesto se nepochybně jedná o pokrok vzhledem k jednoduchému modelu podmiňování a o užitečný impulz pro obrácení pozornosti ke klíčovým aspektům zkoumaných případů.

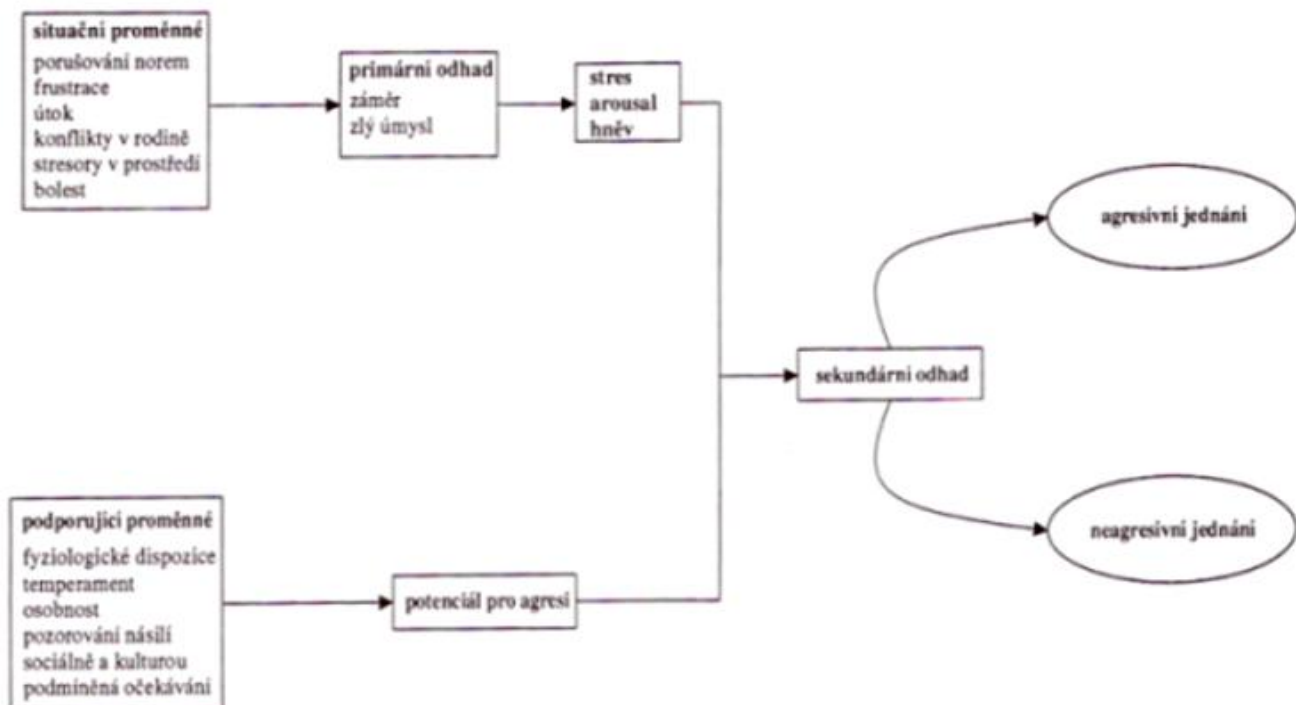
Zdroj: McQuail, Úvod do teorie masové komunikace, str. 375-376

Proces působení specifických mediovaných obsahů na jedince

Zdroj: Defleur, Ballová, Rokeachová, Teorie masové komunikace, str. 323

Geenův model proměnných a procesů v afektivní agresi

Geen (1990) charakterizuje agresi jako funkci souvisejících proměnných, které umožňují agresi stát se pravděpodobnou reakcí v podmínkách vyvolávajících stres. Biologická dědičnost, průběh sociálního učení či sociální normy předurčují člověka k agresivnímu chování. Také masmédiá produkující agresivní obsahy a obrazy násilí přispívají k pravděpodobnému výskytu agrese. Další proměnnou je změna situace vytvářející podmínky pro navození stresu, excitace a hněvu (frustrace, útok jiné osoby či osob, rodinné poměry, stresory z prostředí, fyzická bolest atd.) Agrese pak může být jejich projevem.

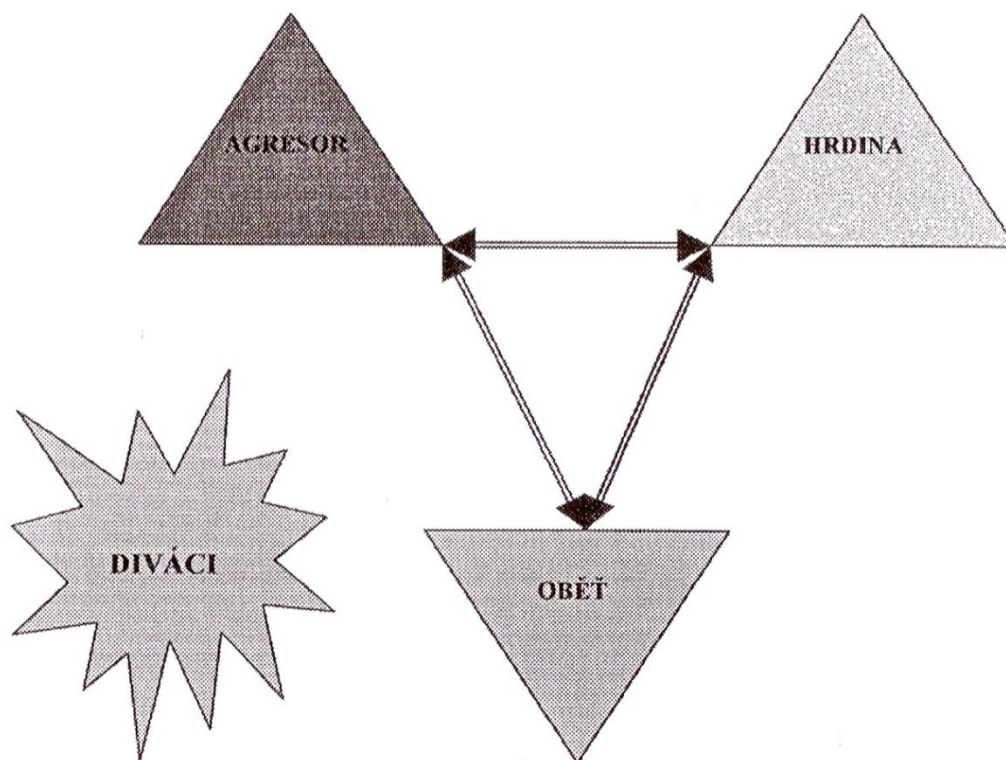
Zdroj: Čermák, Lidská agrese a její souvislosti, str. 46

Osudový trojúhelník násilí

Násilí vyvolává trauma, zraňující zážitek, který ovlivňuje vztah člověka k sobě samému, k jiným a ke světu. Trauma je důsledkem dynamiky vztahu mezi obětí a násilníkem. Drama násilí má kulturně zakotvenou triadickou strukturu násilník (pachatel, zločinec) - oběť - zachránce (hrdina), viz obr. č. 5.

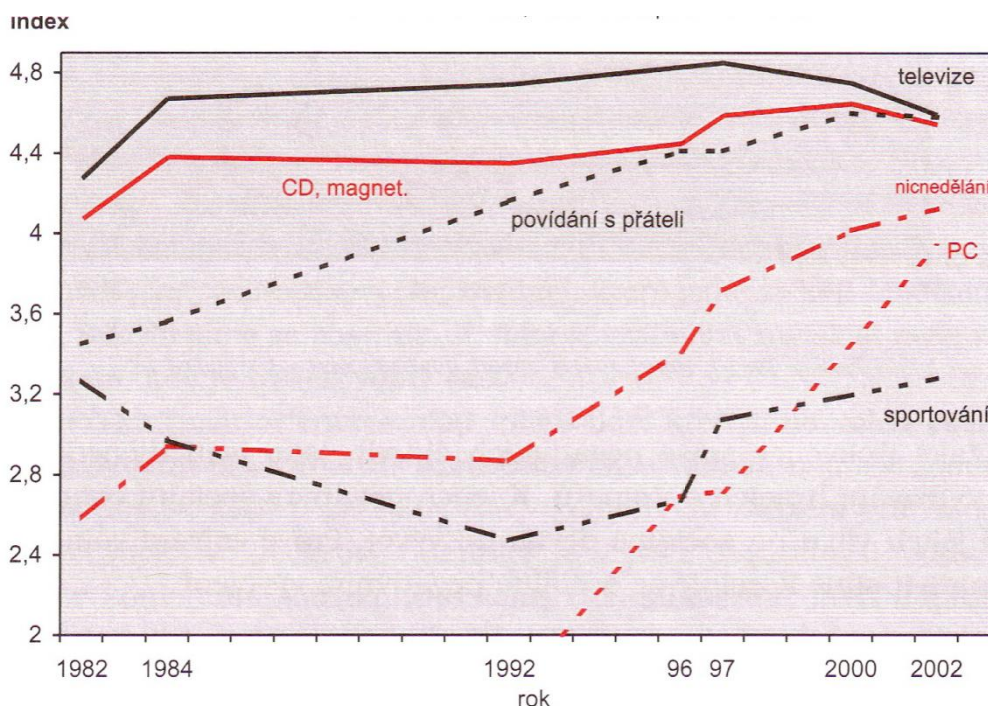
Tato struktura je v západní kultuře reprezentována mýtem hrdiny, zachraňujícího oběť před násilníkem. Hrdina je nucen velmi často použít agresi, aby situaci zvládl, a tak se násilí užití hrdinou stává legitimním a kulturou schvalovaným prostředkem k potlačení agrese zločince. Tím však všichni protagonisté dramatu uvíznou v prostoru násilí, ze kterého není úniku. Násilí traumatizuje všechny - oběť, zachránce, ale i samotného násilníka. Zdánlivě jasné role jsou touto perspektivou zpochybněny. Obětí násilí jsou tak přinejmenším všichni zúčastnění.¹⁾

Zdroj: Čermák, Lidská agrese a její souvislosti, str. 137

Vývoj volnočasových aktivit mládeže

(od roku 1982 do roku 2002, věková skupina 15 – 18 let)

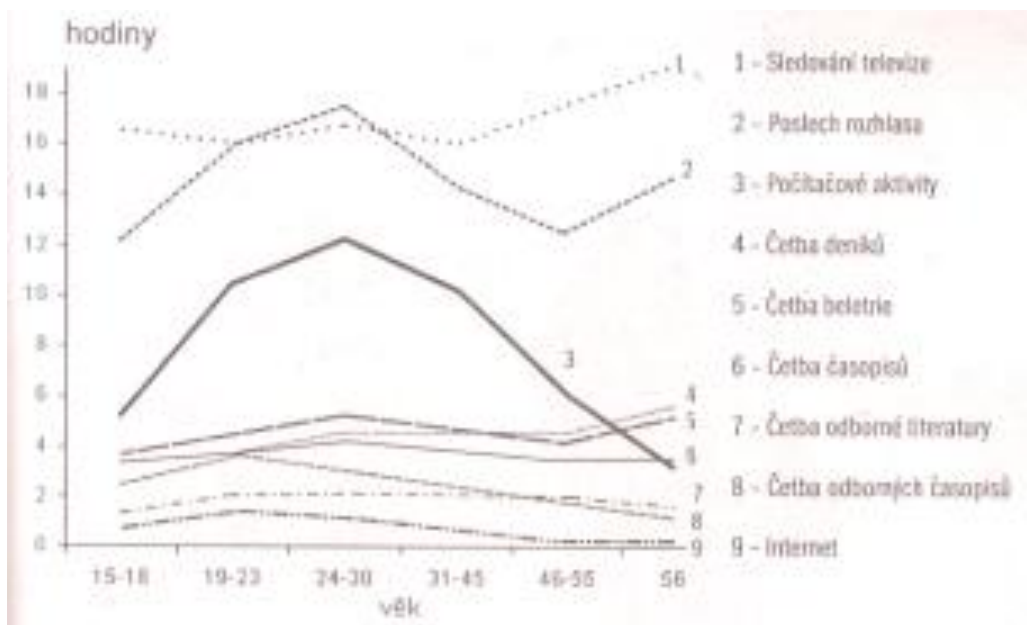

Koncem devadesátých let dochází k vyhraňování trávení volného času. U řady aktivit se zvyšuje jejich frekvence. Toto vyhraňování činností ve volném čase je výrazem určitého obratu ve vývoji společnosti. Ve společnosti probíhá řada diferenciačních procesů, které ve svém celkovém působení vedou od nivelizované a homogenní společnosti osmdesátých let ke společnosti diverzifikované především majetkově, ale i sociokulturně. Důsledkem je jakési „rozlomení“ mladé generace. Mezi jejími částmi vzniká propast, kterou odráží i kvalita trávení volného času. Proto v posledních letech vzrůstá frekvence aktivit, které mají vysokou sociokulturní hodnotu, ale na druhou stranu i aktivit nízké hodnoty (např. nicnedělání, návštěva restaurací,...). Oba tyto trendy se víceméně týkají jiných částí mladé generace.

Zdroj: Sak, Saková, Mládež na křižovatce, str. 69-70

Počet hodin týdně věnovaný aktivitám

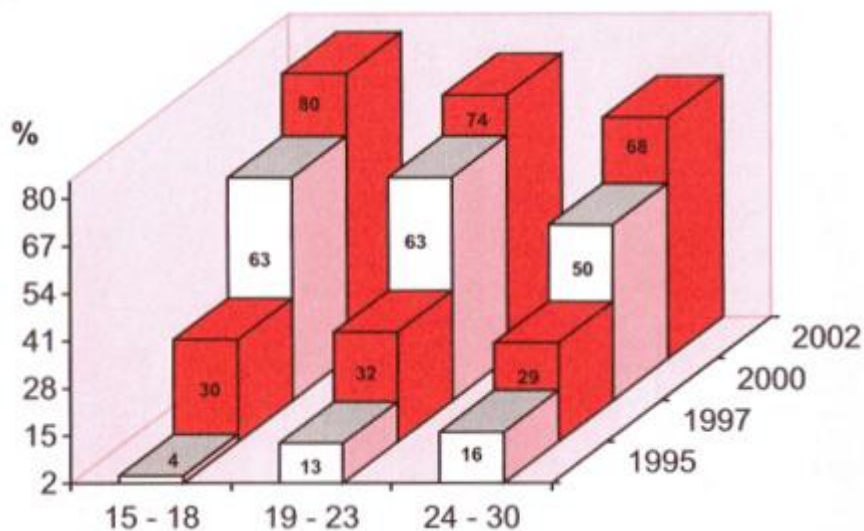
(ve věkových skupinách, 1997)

Zdroj: Vlastník, Televizní násilí a zákon, str. 205

Přístup k internetu (disponibilita)

(ve věkových skupinách, v letech 1995 – 2002)

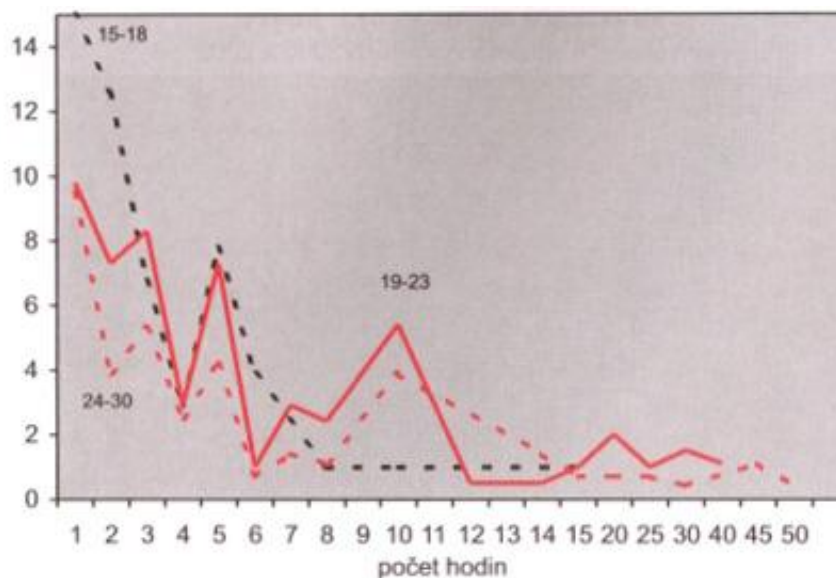
Tento graf znázorňuje syntetickou kategorii dostupnosti internetu, která slučuje jak vlastnictví, tak možnost používat internet.

Na počátku sledovaného období (1995) mělo ve věkových skupinách přístup k internetu 4 – 16 % mladých lidí a v současnosti to je ve věkové skupině 15 – 18 let 80 %.

Zdroj: Sak, Saková, Mládež na křižovatce, str. 133

Počet hodin s internetem týdně

(2000, ve věkových skupinách, v %)

Tento graf ukazuje, že z těch, kteří používají internet, nejvíce času strávila v roce 2000 u internetu věková skupina 19 – 23. Tato skupina u internetu stráví v průměru 3,3 hodiny týdně. Věková skupina 24 – 30 let používá internet v průměru o něco méně – 2,7 hodiny a skupina 15 – 18 let necelé dvě hodiny týdně.

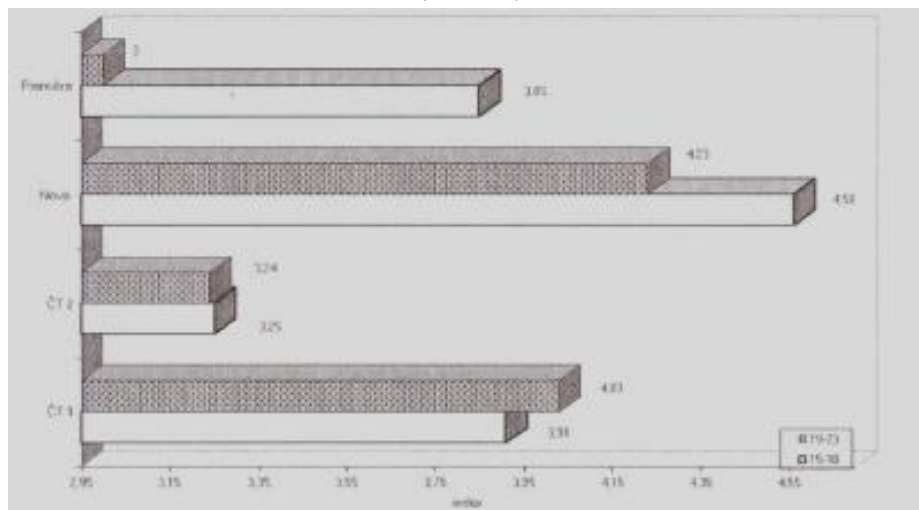
Maximum hodin strávených u internetu byla v roce 2000 ve věkové skupině 15 – 18 patnáct hodin, u věkové skupiny 19 – 23 let třicet hodin a u skupiny 24 – 30 se jednalo již o padesát hodin. U skupin 15 – 18 a 19 – 23 je velmi podobný počet respondentů, kteří internet nevyužívají (47 a 46 %). U skupiny 24 – 30 let je ale tento podíl vyšší a činí 62 %.

Poznámka. Tyto údaje pocházejí z roku 2000, jsou již tedy poměrně zastaralé. V dnešní době bude u skupiny 15 – 18 let (která zhruba odpovídá našemu zkoumanému souboru) počet hodin strávených s internetem nepochybně mnohem vyšší, zejména z důvodu zvýšení dostupnosti internetu.

Zdroj: Sak, Saková, Mládež na křižovatce, str. 140 - 141

Frekvence sledování televizních stanic

(1997/1)

Tento graf vychází z výzkumného šetření, kterým bylo zjištěno, že nejfrekventovanější činností mládež je sledování televize. Jeho cílem je tedy dále upřesnit na jaké televizní stanice se mládež dívá a jak často.

Respondentům byla položena otázka: „Jak často sledujete uvedené televizní stanice?“

K odpovědi použijte následující škálu. 1 – nikdy, 2 – výjimečně, 3 – občas (alespoň 1x měsíčně), 4 – často (alespoň 1x týdně), 5 – pravidelně (téměř denně), 6 – příjem signálu této stanice není u nás možný. Z četností odpovědí byl vypočítán index sledování všech čtyř televizních stanic pro věkové skupiny 15 – 18 a 19 – 23 let. Výsledky zobrazuje graf.

Z grafu tedy vyplývá, že tak jako v celé populaci, je i v obou věkových skupinách nejčastěji sledována stanice Nova. Mezi oběma věkovými skupinami je rozdíl ve sledovanost Novy a Premiéry (Pozn. dnes Prima).

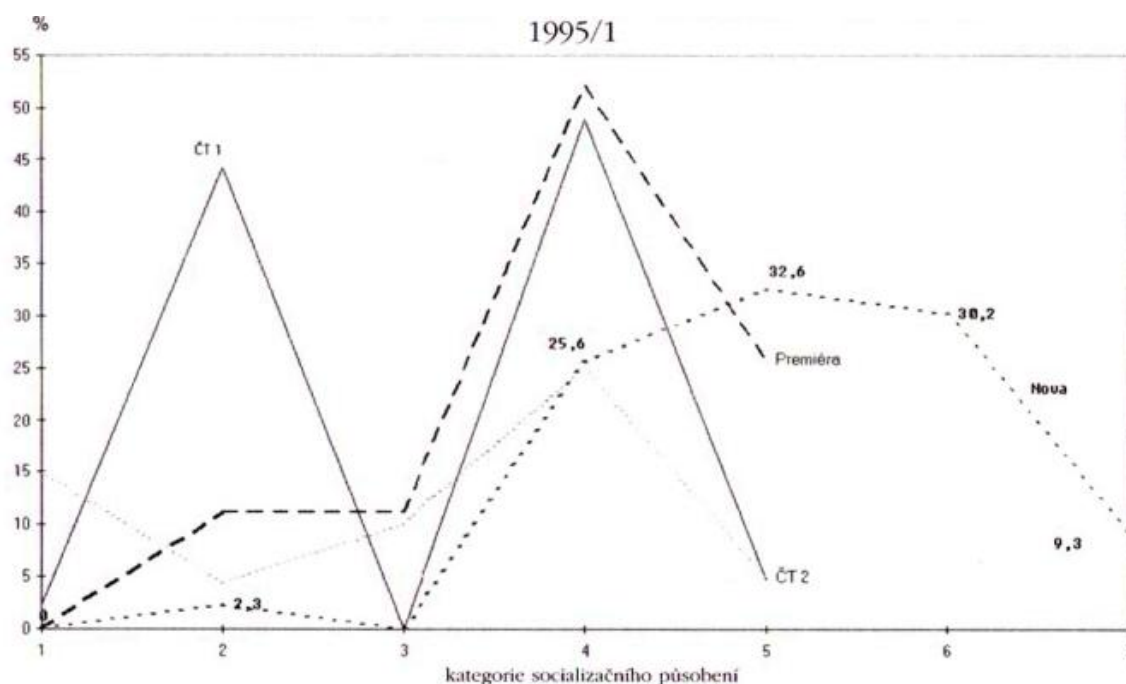
Starší věkové skupiny tyto stanice sledují méně. Avšak nejmladší mládež je každodenním konzumentem programů Novy. Kulturně nej kvalitnější programy ČT 2 jsou sledovány nejméně.

Zdroj: Sak, Proměny české mládeže, str. 175, 176

Poznámka:

Uvedené grafy se většinou vztahují ke skupině ve věkovém rozmezí 15 – 18 let. Výběrový soubor naší výzkumné sondy zahrnoval děti v rozmezí 13 – 14 let. Z hlediska psychologického jde však o stejnou skupinu dospívajících dětí (viz. Koukolík, Drtilová, 2006:220) Proto považuji použití těchto grafů jako názorného doplnění mé práce za zcela relevantní.

Charakteristika socializačního působení televizních stanic

Tento graf vychází z hodnocení socializačního působení jednotlivých televizních stanic experty. Zjišťována byla následující otázka: „Televize patří vedle rodiny a školy k nejvýznamnějším socializačním institucím. Zhodnoťte, prosím, průměrné působení jednotlivých televizních stanic v posledním roce na děti a mládež podle škály! Každé stanice dejte známku podle uvedené škály! Tato známka vyjadřuje Vaši charakteristiku stanice z hlediska působení na děti a mládež“.

Škála měla tyto stupně. 1 – rozhodně upevňuje a přenáší pozitivní hodnoty a sociální normy, přispívá k pozitivní socializaci, 2 – spíše upevňuje a přenáší pozitivní hodnoty a sociální normy, přispívá k pozitivní socializaci, 3 – nemá vliv na socializaci, 4 – v něčem působí pozitivně, v něčem negativně, 5 - v oblasti norem, hodnot, akceptace násilí v mezilidské interakci působí na socializaci spíše negativně, vede k začlenění násilí a agresivity do vzorců chování, 6 – v oblasti norem, hodnot, akceptace násilí v mezilidské interakci působí na socializaci rozhodně negativně, vede k začlenění násilí a agresivity do vzorců chování, 7 – vedle negativního vlivu na socializaci působí instruktivně, ve směru metodiky spáchaného trestného činu a informací, znalostí a dovedností uplatnitelných při trestné činnosti.

Uvedený graf obsahuje údaje o četnosti všech stupňů hodnotící škály všech čtyř stanic. Vidíme, že 6. a 7. stupeň škály vyjadřující vyhraněně negativní socializační působení, experti přisoudili pouze Nově, a to poměrně často. Stupeň 7, který znamená již přímo instruktivní vliv na potenciální pachatele trestné činnosti, přisoudilo Nově 9,3 % expertů a

stupeň 6, který je charakterizován jako „negativní socializace vedoucí k začlenění násilí a agresivity do vzorců chování“, dalo Nově dokonce 30,2 % expertů. Naopak prvními třemi stupni, vyjadřujícími pozitivní a neutrální socializační působení, hodnotily celkem pouze 2,3 % expertů. Negativně působí vliv Novy na děti a mládež podle 97,3 % expertů.

Zdroj: Sak, Proměny české mládeže, str. 183 – 184

Negativní jevy ve vysílání dle hodnocení televizních diváků a expertů

Negativní jev ve vysílání	ČT 1	ČT 1 experti	ČT 2	ČT 2 experti	Nova	Nova experti	Premiéra	Premiéra experti
vulgární zobrazování sexu a lidského těla snižující lidskou důstojnost	1,86	1,95	1,62	1,36	3,11	3,10	2,35	2,32
samoúčelné zobrazování násilí a jeho zlehčování	2,2	2,33	1,83	1,73	3,70	4,27	2,60	3,00
špatný příklad pro děti a mladistvé ohrožující jejich psychický, morální a sociální vývoj	2,32	2,28	1,91	1,70	3,58	3,98	2,49	2,75
nacionalismus	1,83	1,53	1,74	1,50	3,24	1,95	1,98	2,00
rasismus	1,67	1,48	1,62	1,44	2,14	1,95	1,87	1,96
antisemitismus	1,69	1,30	1,67	1,35	1,99	1,73	1,76	1,78
agresivita zaměřena proti některým náboženským, politickým, sociálním, etnickým či jiným skupinám	1,95	1,58	1,77	1,53	2,38	2,24	2,00	1,86
agresivní hloupá reklama	2,99	3,24	2,19	2,44	3,52	4,05	2,90	3,55
pokleslá estetická úroveň (brak, kyč)	2,51	2,36		1,50	3,43	4,32	3,00	3,39
pokleslá intelektuální úroveň (hloupost)	2,33	2,60	1,96	1,74	3,15	4,15	2,52	3,17

Tato data byla získána z výzkumné sondy, jejíž výběrový soubor zahrnoval 330 respondentů, přičemž jsou v něm zastoupena především větší města (z důvodu pokrytí signálem ČT 1 a Premiéry). Sběr dat byl proveden pomocí standardizovaných rozhovorů tazatelů tazatelské sítě INSOMA.

V souboru expertů proběhlo dotazníkové šetření 45 vyplněných dotazníků. Soubor expertů byl z hlediska profesního a vysokoškolského vzdělání heterogenní a byl tvořen pedagogy (ne učiteli, ale představiteli vědní disciplíny), psychology, sociology, kriminalisty, kriminology, umělci a odborníky na problematiku masmédií a reklamy.

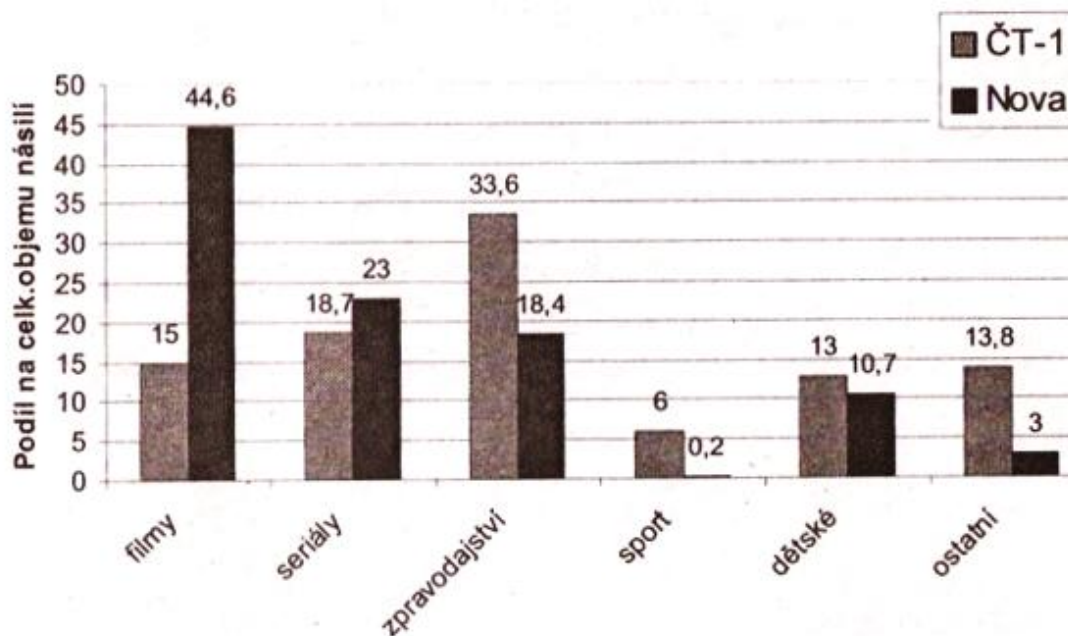
Negativní jevy ve vysílání byly hodnoceny pomocí pětistupňové škály.

1 = tyto jevy ve vysílání rozhodně neexistují, 5 = rozhodně existují, 6 = divák nemá k hodnocení informace, např. nemá televizní signál.

Z četnosti 1-5 byl vytvořen jako vážený aritmetický průměr index pro každou stanici a pro každý jev, který vyjadřuje syntetickou informaci o hodnocení jevu a stanice diváky.

Zdroj: Vlastník, Televizní násilí a zákon, str. 215, 233 - 234

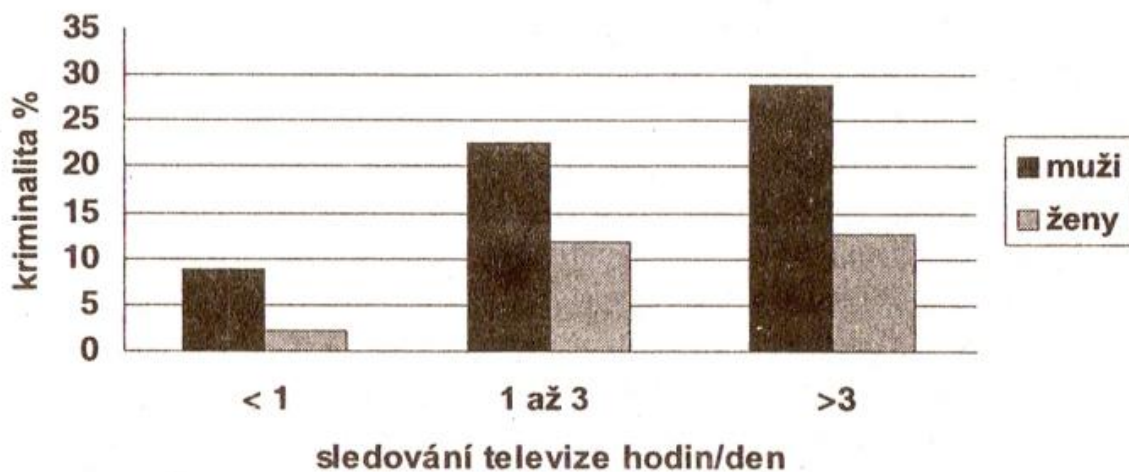
Podíl pořadů na celkovém objemu násilí

Tento graf je sestaven z údajů získaných průzkumem čtenářů časopisu Květy (jeden manželský pár sledoval Novu, jedna čtenářka ČT 1). Čtenáři sledovali veškeré pořady na těchto kanálech a do předem připravených tabulek zaznamenávali údaje z televizní obrazovky. Tento průzkum proběhl v týdnu od 2. do 8. 5. 1994. Celková délka vysílání na ČT 1 byla 139 h., na Nově 141 h. Tyto údaje byly otištěny v: Hudcová, I.: Bloody TV. Květy, 1994, č. 23, str. 5

Zdroj: Vlastník, Televizní násilí a zákon, str. 209, 233

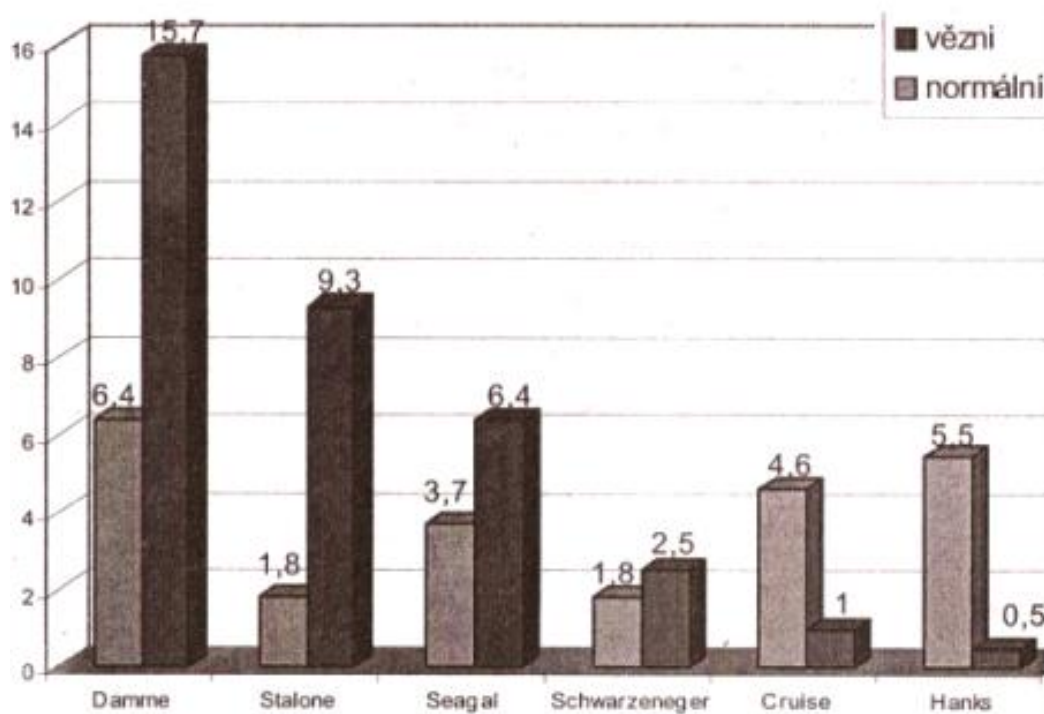
Kriminalita v dospělosti v závislosti na sledování TV v dětství

Nezávislá studie odborníků z Kolumbijské univerzity a Státního psychiatrického institutu v New Yorku prokázala, že teenageři, kteří sledovali televizní pořady s násilnými motivy déle než jednu hodinu denně, projevovali signifikantně častěji v dospělosti násilné sklony. Tuto skutečnost znázorňuje uvedený graf. (data Columbia Univ. 2001)

Zdroj: Musil, Elektronická média v informační společnosti, str. 103

Oblíbenost některých herců v současnosti v závislosti na vzorku populace

Respondenti byli dotazováni na svého oblíbeného herce v současnosti. Z normálního souboru neodpovědělo 27,5 % respondentů, ze souboru vězňů 32,4 %.

Zdroj: Vlastník, Televizní násilí a zákon, str. 212

Ukázka přepisu části výzkumného rozhovoru

Jste spokojeni se způsobem trávení vašeho volného času?

„...nikdy jsem nad tím nepřemýšlel, ale asi jo..., když přijdu ze školy, tak mám volno a můžu si dělat, co chci, pokud nemám nějaký učení, ... to je super...“

„Já většinou sedím u kompu nebo koukám na televizi a to mě baví, ... nevím, co bych měl dělat jinýho...“

„Baví mě florbal, kam chodím... a pak taky hraju na počítači a koukám na filmy, jsem spokojenej.“

„... no občas se nudím, když třeba v televizi nic nedávají, ale vždycky se dá něco vymyslet, nebo jdu s kamarádkama ven...“

„Většinou sedím u počítače, kde se dá pořád něco dělat..., nebo si pustím televizi nebo nějaký film, pak taky chodím na florbal, kterej je fakt dobrej, ... tohle mě baví.“

Proč se vlastně díváte na televizi, co se vám na koukání na televizi líbí?

„Nevím... je to prostě zábava, když nemám nic lepšího na práci, tak si pustím telku a na něco koukám...“

„Líbí se mi, že v televizi dávají spoustu filmů a seriálů, i když někdy tam fakt nic není.“

„Na televizi se koukám, když se mi nechce nic jinýho dělat, ...třeba na kompu nebo tak.“

„Televize je prostě dobrá, ...máme na satelitu 200 programů, je tam dobrej výběr.“

„Když třeba přijdu ze školy a jsem unavená, tak si pustím televizi a jen tak u ní lenoším...“

„Já se třeba ani na tu televizi nedívám, ale pustím ji a dělám u toho něco jinýho, ... třeba když jsem sama doma, aby tam nebyl takovej klid...“

Jako vaši zálibu jste všichni uvedli sledování televize, na jaké pořady se díváte nejraději?

„Asi akční filmy a některý horory, a taky různý seriály, třeba Simpsonovi, South Park a Přátelé, ty mám nejradši...“

„Já mám ráda komedie, hlavně ty americký, baví mě taky reality show a teď sleduju dost i různý seriály.“

„Koukám hlavně na videoklipy a různý hudební pořady, občas taky sport, ...na filmy v televizi se moc nekoukám, spíš si pustím nějaký dvděčko.“

„Mě baví komedie...třeba jako Prci, prci, prcičky nebo tak..., a pak taky akční filmy a seriály, ...nejvíc asi Futurama a taky South Park, ten je fakt hustej...“

Máte nějaké oblíbené televizní hrdiny? Co vás na nich přitahuje?

„Můj nejoblíbenější herec je Steven Segal, protože je fakt drsnej a namakanej a taky ovládá bojový umění, je prostě hustej...“

„Já mám hodně rád Bruce Willise, kterej je vtipnej a taky chytřej, vždycky všechny převezí a nikdo ho nedostane. Taky se mi líbí filmy, ve kterých hraje Chuck Norris, ten je taky dobrej...“

„Třeba Quentin Tarantino, protože jeho filmy jsou fakt skvělý a hodně zábavný...“

„Mám některý oblíbený herce, třeba se mi líbí Johnny Depp nebo Leonardo Dicaprio, protože jsou hodně hezký...“

„Já mám nejvíc ráda Orlanda Bloomu z Pána prstenů, je moc hezkej, a Toma Cruise, ten je fakt skvělej, je to dobrej herec a vypadá mile...“

Omezují vás nějak rodiče ve sledování televize?

„...hmm, asi ne...můžu se koukat, na co chci, ... teda pokud to není hodně pozdě večer, to musím jít spát...“

„...no když se koukám na telku večer, tak mi třeba řeknou, že už je pozdě, že mám jít spát...ale jinak je jim jedno na co se koukám...“

„Tak když ráno vstávám, tak musím jít kolem 11. do pokoje a spát...“

„V týdnu se nemůžu koukat moc dlouho, ale o víkendu je to jedno, protože ráno nemusím vstávat, ...takže někdy sedím u televize celkem dlouho, když dávají nějaký dobrý filmy...“

„Já mám svoji televizi v pokoji, takže se vlastně můžu koukat, na co chci...“

Zmiňovali jste se také o počítačích, k čemu počítač využíváte nejčastěji?

„Na počítači asi nejvíc hraju hry, pak taky internet, třeba vyhledávám nějaký sportovní výsledky, někdy na něm píšu něco do školy...“

„Já hodně stahuju filmy nebo tak..., taky rád hraju hry a četuju s kamarádama...“

„Nejvíc jsem asi na internetu, někdy hraju s klukama po internetu nějakou hru, taky se koukám na nějaký videa nebo poslouchám hudbu, no a do školy taky něco občas...“

„Nejčastěji jsem asi na Icq a píšu si s kamarádkama, nebo si něco hledám na internetu, hry nehraju, nebaví mě to...“

„Hraju hry, když mám čas, nebo si pustím nějaký film, seriál, občas jen tak surfuju na netu...“

Jakou knihu jste přečetli v poslední době?

„...to nevím, to už je dávno, ...já knížky moc nečtu, nebaví mě to...“

„V poslední době asi nic, už si nevzpomenu, čtu spíš časopisy, třeba o fotbale nebo počítačových hrách...“

„Nevím, knížky jsou na dlouho, na netu si to najdu taky a nemusím to celý číst...“

„Já jsem četla naposledy Harryho Pottera, to mě hodně bavilo, jinak si kupuju taky nějaký časopisy...“

„Přečetla jsem celýho Pána prstenů, jinak předtím jsem dlouho nic nečetla, spíš si někdy prohlídnu časopis, kterej mě zajímá...“

Trávíte s rodiči tolik času, kolik byste chtěli?

„Naši nemají čas, protože jsou dlouho v práci, takže v týdnu s něma moc nejsem, ale nevadí mi to, protože si tak můžu dělat, co chci...“

„V týdnu chodí rodiče pozdě z práce, takže se jen zeptají co škola a víc se s něma nebavím, a stejně nevím, o čem bych si s něma měl povídat... Takže mi to vlastně nevadí...“

„Asi ne, mají spoustu práce, nebo jsou unavený, takže společně toho moc nepodnikáme... Ale o víkendu jezdíme většinou na chatu všichni, to je někdy dobrý...“

„To nevím, ale jsem takhle spokojená... naši přijdou večer z práce a do tý doby mám klid, nemusím jim na nic odpovídat ... V sobotu jsme ale doma všichni, tak třeba jedeme třeba za babičkou nebo někam... ale stejně mě to moc nebere a radši bych si dělala svý...“

„Že bysme byli všichni spolu a něco společně podnikali, to se moc nestane, i když by to třeba bylo dobrý, ... ale stejně nemají rodiče čas..., takže nevím...“